

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI

HZ. PEYGAMBER'İN HALALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep YAVUZ

Danışman

Prof. Dr. Mehmet Ali KAPAR

KONYA – 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeynep YAVUZ
	Numarası	138110021005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı/ İslâm Tarihi Bilim Dalı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet Ali KAPAR
	Tezin Adı	Hz. Peygamber'in Halaları

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "Hz. Peygamber'in Halaları" başlıklı bu çalışma 08/10/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Mehmet Ali KAPAR	
2	Dr. Öğ. Üyesi	Ali DADAN	
3	Dr. Öğ. Üyesi	Murat GÖK	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeynep YAVUZ		
	Numarası	138110021005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı/ İslâm Tarihi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora		
Tezin Adı	Hz. Peygamber'in Halaları			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Zeynep YAVUZ

		<p style="text-align: center;">T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>			
Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeynep YAVUZ			
	Numarası	138110021005			
	Ana Bilim Dalı	İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı/İslâm Tarihi Bilim Dalı			
	Programı	Tezli Yüksek Lisans			
		Doktora			
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet Ali KAPAR			
Tezin Adı	Hz. Peygamber'in Halaları				

ÖZET

İslâm dininin peygamberi olan Hz. Peygamber'in hayatı şimdiye dek birçok farklı çalışmayla ince detayına varana dek araştırılmış, birçok eser ortaya çıkmıştır. Bu araştırmalardan bir kısmı da Hz. Peygamber'in nesebi hakkında olmuştur.

İslâm tarihinde en önemli konuma sahip olan Hz. Peygamber'in halaları hakkında bilgi edinmeyi amaçlayan bu araştırma, onların İslâm tarihine olan etkilerini ortaya çıkarma amacı gütmektedir.

Hz. Peygamber'in halaları hakkında birçok eserde, eksik veya farklı bilgilerin olduğu, bu bilgilerin tabakat eserleri hariç düzgün ve toplu bir şekilde verilmediği, sadece yer aldığı konu içerisindeki konumuna değinildiği görülmüştür. Hz. Peygamber'in halaları ile ilgili olarak rivayetlere göre farklılık gösterse de ilk üçünün Sâfiye, Ervâ, Âtike'nin tam bir teslimiyetle müslüman oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Kimisi bizzât kendisi, kimisi de yetiştirdiği evlâtlarıyla Hz. Muhammed'e destek olmuşlardır. Rasûlullah'ın yürüttüğü mücadelede olumsuz yönde etki eden halası olmamıştır.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Author' s	Name and Surname	Zeynep YAVUZ		
	Student Number	138110021005		
	Department	İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı/İslâm Tarihi Bilim Dalı		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Mehmet Ali KAPAR		
Title of the Thesis/Dissertation	The Aunts of the Prophet Mohammad			

ABSTRACT

The life of Hz. Muhammad, who is the prophet of Islam, has been investigated with many different studies in depth so far and many studies have emerged. Some of these researches have been about his filiation.

This research, which aims to obtain information about the aunts of Muhammad the Prophet, who has the most important position in the History of Islam, also aims to reveal their effects on the history of Islam.

It is seen that there is missing or different information in many of the works about the aunts of the Prophet, this information is not given properly and collectively except tabakat works and only their position in the subject is mentioned. As regards the aunts of the prophet, it was concluded that the first three, Safiye, Erva and Âtike, became Muslim with a complete surrender, although the situation differs according to the narrations. Some of them supported the prophet themselves and some supported with their own children. The Prophet didn't have an aunt that adversely affected his struggle

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR.....	viii
AÇIKLAMALAR.....	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Önemi	1
2. Araştırmanın Kaynakları	2

I. BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN NESEBİ, AİLESİ ve ATALARI

1.1. HZ. PEYGAMBER'İN NESEBİ ve AİLESİ	4
1.2. HZ. PEYGAMBER'İN ATALARI	5
1.2.1. Adnân.....	5
1.2.2. Meâd	6
1.2.3. Nizâr	6
1.2.4. Mudar.....	6
1.2.5. İlyâs	7
1.2.6. Müdrike	7
1.2.7. Huzeyme	8
1.2.8. Kinâne.....	8
1.2.9. Nadr	8
1.2.10. Mâlik.....	8
1.2.11. Fihri.....	9
1.2.12. Gâlib	9
1.2.13. Lüey	9
1.2.14. Kâ'b	10
1.2.15. Mürre	10
1.2.16. Kilâb	10
1.2.17. Kusay	11
1.2.18. Abdümenâf	12
1.2.19. Hâşim.....	13

1.3. HZ. PEYGAMBER'İN DEDESİ ve EBEVEYNİ.....	15
1.3.1. Dedesi Abdülmuttalib.....	15
1.3.2. Babası Abdullah	17
1.3.3. Annesi Âmine	18
1.4. HZ. PEYGAMBER'İN AMCALARI	19
1.4.1. Hâris.....	19
1.4.2. Zübeyr.....	20
1.4.3. Ebû Tâlib	21
1.4.4. Gaydak.....	24
1.4.5. Ebû Leheb.....	25
1.4.6. Abdülkâ'be	26
1.4.7. Kusem.....	27
1.4.8. Mukavvim.....	27
1.4.9. Hacl.....	28
1.4.10. Dırâr.....	28
1.4.11. Hamza.....	29
1.4.12. Abbâs	31

II. BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN HALALARI

2.1. ÜMEYME bint ABDÜLMUTTALİB	34
2.1.1. Çocukları	36
2.1.1.1. Abdullah b. Caş	36
2.1.1.2. Ebû Ahmed b. Caş	37
2.1.1.3. Ubeydullah b. Caş.....	37
2.1.1.4. Zeyneb bint Caş	38
2.1.1.5. Ümmü Habîbe bint Caş	39
2.1.1.6. Hamne bint Caş	40
2.1.2. Torunları	41
2.1.2.1. Muhammed b. Abdullah b. Caş	41
2.1.2.2. İmrân b. Talha.....	41
2.1.2.3. Muhammed b. Talha.....	41
2.2. ÜMMÜ HAKÎM eL-BEYZÂ	42
2.2.1. Çocukları	43
2.2.1.1. Âmir b. Küreyz	43

2.2.1.2. Ervâ bint Küreyz.....	44
2.2.2. Torunları	44
2.2.2.1. Osmân b. Affân.....	44
2.2.2.2. Velîd b. Ukbe.....	45
2.2.2.3. Hâlid b. Ukbe.....	46
2.2.2.4. Umâre b. Ukbe.....	47
2.2.2.5. Abdullah b. Âmir b. Küreyz	47
2.2.2.6. Ümmü Külsûm bint Ukbe.....	47
2.3. BERRA bint ABDÜLMUTTALİB	48
2.3.1. Çocukları	49
2.3.1.1. Ebû Seleme b. Abdü'l-Esed	49
2.3.1.2. Ebû Sebre b. Ebû Rühm	50
2.3.2. Torunları	50
2.3.2.1. Dürre bint Ebû Seleme	51
2.3.2.2. Zeyneb bint Ebû Seleme.....	51
2.4. ÂTİKE bint ABDÜLMUTTALİB.....	51
2.4.1. Çocukları	55
2.4.1.1. Abdullah b. Ebû Ümeyye	56
2.4.1.2. Züheyr b. Ebû Ümeyye.....	56
2.5. ERVÂ bint ABDÜLMUTTALİB	56
2.5.1. Çocukları	60
2.5.1.1. Tuleyb b. Umeyr.....	61
2.5.2. Torunları	62
2.6. SAFİYYE bint ABDÜLMUTTALİB	62
2.6.1. Çocukları	66
2.6.1.1. Zübeyr b. Avvâm.....	67
2.6.1.2. Sâib b. Avvâm	70
2.6.2. Torunları	71
2.6.2.1. Abdullah b. Zübeyr.....	71
2.6.2.2. Hamza b. Zübeyr	72
2.6.2.3. Mus'ab b. Zübeyr	72
2.6.2.4. Urve b. Zübeyr.....	73
2.6.2.5. Amr b. Zübeyr	73
2.6.2.6. Cafer b. Zübeyr.....	73

2.6.2.7. Münzir b. Zübeyr	74
2.6.2.8. Hâlid b. Zübeyr	74
2.6.2.9. Ubeyde b. Zübeyr	74
SONUÇ	75
BİBLİYOGRAFYA	77

KISALTMALAR

b. : Bin, ibn

bint : Kızı

bkz. : Bakınız

çev. : Çeviren

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

Hz. : Hazreti

haz. : Hazırlayan

ö. : ölüm tarihi

red. : Redaktör

thk. : Tahkik

trc. : Tercüme

tsh. : Tashih

tsz. : Tarihsiz

vdğr. : ve diğerleri

yay. :Yayınevi

AÇIKLAMALAR

1. Araştırmada Diyanet İşleri Başkanlığı yayını olan 2007 baskı tarihli heyet tarafından tercüme edilen Kur'ân-ı Kerîm ve Meâlî esas alınmıştır. Âyetlere atıfta bulunurken önce sûre ismi, sonra sûre numarası ve âyet numarası verilmiştir.

2. Hadislere yapılan atıflarda ise, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzı'l-Hadîsi'n-Nebevî* usulü esas alınmıştır.

3. Dipnotlarda İslâm Tarihi kaynaklarından olan; *Taberî, Ya'kubî, Belâzürî* gibi müelliflerin eserlerinden istifade ederken müellifin ismi ile birlikte eseri de zikredilmiştir.

4. Eğer bir müellifin iki eserinden birden istifade edilmiş ise, iki eserinin de ismi ayrı ayrı belirtilmiştir.

5. Dipnotlarda müellif ve eserleri ilk defa tam künyesi ile verilmiş, daha sonra ise kısaltılarak verilmiştir.

6. Dipnotlar müelliflerin soy isim sırasına göre verilmiştir.

7. Tarihler Hicrî/Miladî usulüne bağlı kalınarak verilmiştir.

8. Eserin dipnotta geçtiği ilk yerde baskı yeri ve tarihi verilmiş daha sonraki dipnotlarda verilmemiştir.

9. Bir dipnotta birden fazla kaynak veriliyorsa bu kaynaklar müelliflerinin vefat sırasına göre verilmiştir.

ÖNSÖZ

Cenâb-ı Allah'a hamd ve O'nun Peygamberine, ailesine ve ashâbına salât ve selâm olsun. İnsanı imtihân için yeryüzüne gönderen Allah, onu kılavuzsuz koymamıştır. İnsanlara ilâhi mesajlarını tebliğ etmek, tebyin etmek ve örnek olmakla görevlendirilmiş peygamberler de göndermiştir. Bu Peygamberler, Yüce Yaratıcı'dan kendilerine gönderilen ilâhi mesajları insanlara ulaştırmış, aynı zamanda hayatlarına taşıyarak insanlara bizâtihi örnek olmuşlardır.

Peygamberimiz Hz. Muhammed elbette müminler için üsve-i hasenedir. Bundan dolayı onun eşsiz şahsiyetini, hayatını incelemek, onun yüce ahlâkıyla ahlâklanmak, onun örnek olan hayatından hayatımıza düsturlar edinmek büyük bir vazifedir. Peygamberlerden sonra onların getirmiş olduğu ilâhi öğretileri, en yakınında olan sahâbiler sonradan gelen nesillere nakletmişlerdir. Şüphesiz ki İslâm tarihinin en önemli dönemi son peygamber olan Rasûlullah dönemidir. Çünkü Hz. Peygamber merkezli tüm faaliyetler ve ilişkiler, tarih boyunca müslümanlara örnek teşkil etmiştir ve edecektir. Nitekim büyük bir değeri olan Hz. Peygamber'in yaşadığı asra tarihçiler "Asr-ı Saâdet" adını vermişlerdir.

Biz bu çalışmamızda Peygamber efendimizin Asr-ı Saâdet dönemi ve öncesinde yaşamış olan halalarını incelemek istedik. Bu çalışma ile âlemlerin efendisi olan Hz. Peygamber'in en yakınında olan halalarının Hz. Peygamber'in hayatındaki rollerini ve İslâmiyet'in yayılışındaki etkilerini ortaya koymaya çalıştık.

Hz. Peygamber'in halalarını araştırırken ilk olarak büyük dedesi Adnân'dan başlayarak dedesi Abdülmuttalib'e kadar olan neseb ilişkisinden, kardeş bağlarından bahsettik. Ardından ise asıl konumuz olan Hz. Peygamber'in halalarını ele aldık.

Yapmış olduğumuz çalışma giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde Hz. Peygamber'in nesebi, ailesi, ataları ile ebeveyn ve amcalarını ele aldık. İkinci bölümde Hz. Peygamber'in halaları ile halalarının meşhur olan çocukları ve torunlarını ayrıntılı olarak inceledik.

Bu çalışma esnasında tecrübesini, katkılarını ve yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mehmet Ali KAPAR'a teşekkürlerimi arz ederim.

Zeynep YAVUZ

Konya-2019

GİRİŞ

Hız. Peygamber'in soyu Hız. İbrâhim'e dayanmaktadır. Hız. Peygamber, Hız. İbrâhim'in oğlu İsmâil'e nispetle soy bakımından Adnânî topluluğuna mensuptur. Hız. Peygamber'in soy kütüğü zikredilirken Adnân'a kadar yirmi bir büyük dedesinin ismi geçer. Hız. Muhammed de diğer peygamberler gibi asil ve şerefli bir soydan gelmektedir. Hız. Peygamber'in annesi Âmine, babası ise Abdullah'tır. Babası Abdullah, Hız. Peygamber dünyaya gelmeden önce vefat etmiş, altı yaşındayken ise annesi Âmine'yi kaybetmiştir.

Yetim olarak dünyaya gelen Hız. Peygamber, dedesi Abdülmuttalib ve amcalarının himâyesinde büyümüştür. Özellikle amcası Ebû Talib Hız. Peygamber'i küçük yaştan itibaren yanına alarak maddi ve manevi anlamda himâye etmiştir. Halaları da bu süreçte Hız. Peygamber'e destek olmuştur. O'nun gençlik döneminde ve risâlet göreviyle şereflendiği ilk dönemlerde önemli kararların alınmasında, yakın amca ve halalarının büyük katkıları olmuştur. Hız. Muhammed Peygamberlik görevi ile şereflendikten sonra halalarından bazıları İslâmîyet'i kabul etmiş ve Hız. Peygamber'in yanında yer almışlardır. Bizzat halaları ve onların çocukları Hız. Peygamber'in en büyük yardımcıları olmuşturlardır. Hatta bazı halaları savaşlara iştirâk ederek Hız. Peygamber'i desteklemişlerdir. Bu bakımdan Hız. Muhammed'in halalarının hayatının, İslâm'a yaptıkları hizmetler açısından araştırılması gereken bir konu olduğu kanaatindeyiz.

1. Araştırmanın Önemi

Üsve-i hasene olan Hız. Peygamber'in aynı zamanda son Peygamber olması münasebetiyle O'nun davet hayatı, insanlığın hidâyeti adına oldukça önem arz eder. Hız. Peygamber'in yaşadığı toplumda O'nun yakın çevresinde yer alan eşi ve çocuklarının yanısıra amca ve halalarının da ayrı bir yeri vardır. Abdülmuttalib'in altı kız evlâdı babalarının ölümünden sonra yetim doğan ve bir müddet sonra da annesini kaybeden ve daha sonra da 25 yaşına kadar amcası Ebû Tâlib'in himâyesinde büyüyen yeğenleriyle yakinen ilgilenmişlerdir. O'nun kırk yaşında Peygamber olarak görevlendirilmesi Hız. Peygamber'in yakın akrabalarıyla ilişkileri açısından önemli bir dönemi ortaya koymaktadır. Nitekim üç yıllık gizli dâvet döneminden sonra aleni dâvetin yakın akrabalarını inzâr ile başlamasıyla ailesinin yanısıra amca ve halaları da dâvetin

muhâtabı olmuşlardır. Özellikle bu dönemde halalarının Hz. Peygamber ile ilişkileri ve onların İslâm ile imtihanları Hz. Peygamber'in dâvet hayatının daha iyi anlaşılması açısından araştırılmaya değer bulunmuştur.

2. Araştırmanın Kaynakları

Tarih, vesikaları inceleyen bir ilim dalıdır. Tarih alanında yapılan çalışmalara tarihi vesikâların yer aldığı kaynak eserler incelenerek başlanır. Nitekim Hz. Peygamber'in halalarının incelendiği bu çalışmamıza siyer kaynaklarını ele alarak araştırmaya başladık. Bu bağlamda İbn İshâk'ın *es-Sîre'si* ve İbn Hişâm'ın *es-Sîretü'n-Nebeviyye* isimli çalışması bizim için temel kaynaklar olmuştur. İbn Hişâm'ı şerh eden Süheylî'nin *er-Râvdu'l-Unûf* isimli eseri ise anlaşılmayan birçok konuya getirdiği açıklamalarıyla bize yol gösterici olmuştur.

Vakıdî'nin *Kitâbü'l-Megâzî* adlı eserinde de, Hz. Peygamber'in amcalarının, halalarının, halalarının çocuklarının ve torunlarının katıldığı gazve ve seriyyelerle ilgili detaylı bilgi elde etme imkânı bulunmuştur.

Tarihçi Taberî'nin *Târihü'r-Rusûl ve'l-Mülûk* adlı çalışması da, Abdülmuttalib'in hayatından, Hz. Peygamber döneminin sonuna kadar geçen olaylarda bize sunduğu farklı rivayetleri ile birçok olayı daha iyi anlamaya imkân sağlamıştır.

Konunun gelişimi açısından bu temel eserler dışında İbnü'l-Esîr'in *el-Kâmil fi't-Târih*, İbn Kesîr'in *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, İbn Seyyidi'n-Nâs'ın *Uyûnü'l-Eser*, Diyârbekrî'nin *Târihü'l-Hamîs*, İbn Kayyim el-Cevziyye'nin *Zâdü'l-Meâd* adlı eserlerine de sıkça müracaat edilmiştir. Nitekim Hz. Muhammed'in ataları ve Peygamberlik döneminde meydana gelen hâdiseleri incelerken bu eserler başvuru kaynaklarımız olmuştur.

Temel İslâm Tarihi kaynakları dışında, Tabakât ve Neseb kitapları da araştırmamız için vazgeçilmez kaynaklar olmuştur. Bu kaynaklardan İbn Sa'd'ın *et-Tabâkatü'l-Kübrâ'sı* İbn Hacer el-Askalânî'nin *el-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe* adlı çalışması, İbn Abdilber'in *el-İstîâb fi Ma'rifeti'l-Ashâb* isimli eseri, Zehebî'nin *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'sı*, İbnü'l-Esîr'in *Üsdü'l-Ğâbe fi Mârifeti's-Sahâbe* adlı eseri ve el-Belâzürî'nin *Ensâbü'l-Eşrâf*¹ ile Ömer Rıza Kehhâle'nin *A'l'amü'n-Nisâ'sı* sıkça

yararlandığımız kaynaklar arasında yerini almıştır. Hz. Peygamber'in halalarının ve amcalarının hayatları incelenirken bu eserler müracaât ettiğimiz kaynaklar olmuştur.

İbn Habîb'in *Kitâbü'l-Muhabber*'i, Ezrâkî'nin *Ahbâru Mekke*, Ya'kûbî'nin *Târîhu'l-Ya'kûbi*, İbn Hazm'ın *Cevâmi'us-Sîre*, Beyhâkî'nin *Delâilü'n-Nübüvve* adlı kitapları çalışmamıza ışık tutmuştur. Özellikle Kâbe ile ilgili görevler ve cahiliye döneminde Mekke'nin durumu ve Hz. Peygamber'in soyu, peygamberlik sonrası meydana gelen hâdiseleri araştırırken bu eserlere müracaât edilmiştir. Yine İbnü'l Kelbî'nin *Cemheretü'n-Neseb* ve İbn Kudâme'nin *el-Muğni*, Zübeyr Bekkâr'in *Cemheretü Nesebi Kureyş* adlı eserleri erken dönemde yazılan ensâb kitapları olması hasebiyle Kureyş'in soy bilgileri hakkında bize yeterince bilgi vermiştir.

Çalışmamızda faydalanılan bir başka alan ise Hâdis kaynaklarıdır. Konumuzla bağlantılı olarak ismi geçen sahâbîlerin rivâyet ettikleri hadisler konusunda Buhârî ve Müslim'in *Sahîh'leri* başta olmak üzere diğer hâdis mecmualarından istifade edilmiştir.

Ayrıca konuyla ilgili makaleler, ansiklopedi maddeleri ve son dönemde telif edilen diğer çalışmalardan da yararlanılmıştır.

I. BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN NESEBİ, AİLESİ ve ATALARI

1.1. HZ. PEYGAMBER'İN NESEBİ ve AİLESİ

İslâm Peygamberi Hz. Muhammed, Kureyş'in Hâşimoğulları koluna mensuptur. Nesebi, Hz. İbrâhim peygambere dayanır. Dolayısıyla O da, diğer peygamberler gibi şerefli bir soydan gelmiştir. Yüce Yaratıcı bütün peygamberleri onların şanına yaraşacak şekilde mensup oldukları milletin arasından, en şerefli ve en asil kabilesinden, bu kabilenin de en itibarlı ailesinden seçmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberlerin şerefli ve asil bir soydan geldiği gerçeği zikredilmiştir.¹

Hz. Muhammed, milleti içinde âli bir nesebe sahip olup asil ve şerefli bir aileden gelmekteydi. İbn Abbâs'tan nakledilen bir hadiste Hz. Peygamber, kendi soyu hakkında şöyle buyurmuştur: *“Ben Abdulmuttalib oğlu Abdullah oğlu Muhammed'im. Allah mahlûkatını yarattı ve beni onların en hayırlılarından kıldı. Sonra insanoğlunu (Arap, Acem) iki guruba ayırdı. Beni onların en hayırlıları kıldı. Sonra onları kabilelere ayırdı ve beni en hayırlı kabile olarak (Kureyş) içinde kıldı. Sonra onları ailelere ayırdı ve beni aile (Benî Hâşîm) olarak onların en hayırlısı kıldı.”*²

Hz. Peygamber'in bu konu hakkındaki diğer hadislerine de baktığımızda onun bu gerçeği açık bir şekilde ifade ettiğini görmekteyiz. *“Allah Teâlâ İbrâhim oğullarından İsmâil'i, İsmâiloğulları'ndan Benî Kinâne'yi, Benî Kinâne'den Kureyş'i, Kureyş'ten Benî Hâşîm'i, Benî Hâşîm'den de beni seçti.”*³ *“Ben zinadan değil nikâhtan doğdum. Hz. Âdem'den bana gelinceye kadar soyumuzda bu kötü hal katiyen olmamıştır.”*⁴

¹ Hûd 11/91-92.

² et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed, es-Sünen, Mısır, 1954, Menâkıb, 1.

³ Tirmizî, Menâkıb, 1; Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh b. Muhammed, el-Müsned, Beyrût, 2001, IV, 107; Müslim, Ebû'l-Hüseyn b. el-Haccac, Sahîh-u Müslim, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Beyrût, 1955, Fezâil, 1.

⁴ Kastalânî, Şihâbüddin Ahmet, el-Mevâhibü'l-Ledünniye, çev. Şâir Abdülbâkî, İstanbul, 1984, I, 28.

Tüm bu âyet ve hadisler bize, diğer peygamberler gibi Hz. Peygamber'in de soy ve şerefçe yüksek bir mevkiye sahip olduğunu göstermektedir. Peygamberimizin babasının adı Abdullah olup yukarıya doğru dedelerini şöyle sıralayabiliriz: Abdülmuttalib, Hâşim, Abdümenâf, Kusay, Kilâb, Mürre, Kâ'b, Lüey, Gâlib, Fihri, Mâlik, Nadr, Kinâne, Huzeyme, Müdrike, İlyâs, Mudar, Nizâr, Meâd ve Adnân'dır.⁵

Adnân'a kadar Peygamberimizin soyu tam olarak bilinmektedir. Bu konuda soy ilmi bilginlerinin ihtilâfı yoktur. Çünkü bu isimleri Hz. Peygamber bizzat kendisi saymıştır. Hz. Peygamber'in dedelerinden olan Adnân'dan sonrası hakkında ihtilâf vardır. Hz. Muhammed'in soyunun Hz. İsmâil'e ulaştığı da tarihi bir gerçek olduğuna göre buradaki problem Adnân ile İsmâil arasındaki ataların kim olduğu hakkındadır.

Bazı âlimler Adnân ile Hz. İsmâil arasında sekiz, dokuz batın olduğunu iddia etmişlerdir. Bazıları ise bunu kırk batına kadar çıkarmışlardır.⁶

1.2. HZ. PEYGAMBER'İN ATALARI

Hiz. Peygamber'in atalarını Adnân'dan itibaren sayacak olursak şöyle sıralayabiliriz.

1.2.1. Adnân

Adnânîler Arapların iki ana kolundan birini teşkil eder. Künyesi Ebû Meâd'dır. Kâbe'ye ilk örtü giydirenin Adnân olduğu söylenir. Çocukları; Meâd, ed-Dîs, Dahhâk, Übey, Ud, Ay ve Udeyn'dir.⁷ İslâm kaynaklarının tamamı Adnân'ın Hiz. İbrahim peygamberin oğlu olan İsmâil peygamberin nesebinden geldiği fikrinde birleşmektedirler. Fakat Adnân'ın hayatı hakkında fazlaca mâlumat vermemektedirler.

⁵ İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *es-Sîre Kitâbü'l-Mebde' ve'l-Meb'as ve'l-Kitâbü'l-Meğâzî*, thk. Tâhâ Abdurraûf Sa'd Bedevî, Kâhire, 1998, I, 1; İbn Sa'd, Ebû Abdullah b. Muhammed, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrût, tsz., I,18; et-Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Târihu'r-Rusûl ve'l-Mülûk*, thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim, Kâhire, 1968, II, 239; İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saïd b. Hazm, *Cevâmi'us-Sîre*, Kâhire, tsz, 2; Sem'âni, Ebû Sa'd Abdülkerim b. Muhammed İbn Mansur, *el-Ensâb*, Beyrût, 1988, I, 24; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Târîhi*, red. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul, 1986, I, 187; Şibli, Mevlânâ, *Asr-ı Saâdet*, trc., Ömer Rıza Doğrul, İstanbul, 1977, V, 119.

⁶ Şibli, *Asr-ı Saâdet*, V, 119.

⁷ Taberî, *Târîh*, II, 2; Belâzürî, Ahmed b. Yahya, *Ensâbü'l-Eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr, Riyâd Salih, Beyrût, 1996, I, 18; Fayda, Mustafa, "Adnân", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 392.

1.2.2. Meâd

Meâd, Adnân'ın oğullarındandır. Künyesi Ebû Kudâa'dır. Ebû Nizâr diyenler de olmuştur. Annesi, Mehded bint Lihm b. Hâcib b. Cüdeys'tir. Bazıları da onun Tasm kabilesinden olduğunu söylemişlerdir. Buhtunnasr, Arap ülkelerini işgal ettiğinde Meâd'ı öldürmek istemiştir. Meâd'ın çocukları hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. On yedi çocuğu olduğu, ancak bunlardan dokuzunun neslinin devam etmediği, sekizinin zürriyet sahibi oldukları ifade edilmiştir.⁸

1.2.3. Nizâr

İsmi Nizâr b. Meâd'tır. Babası Meâd hayatta iken Nizâr Kâbe'nin hîcabe (perdedarlık) görevini devr almıştır. Kuzey Arapları'nın ana yurdu Mekke şehrinde yaşamıştır. Hayatının son zamanlarında evlatlarına (Enmâr, İyâd, Rebîa, Mudar) görev ve idari sorumluluklarını nakletmiş ve mirasını bölüştürmüştür. Evlatları arasında bir nizâ çıkması durumunda Negrân bölgesinde ikâmet eden Araplar'ın önde gelenlerinden olan ve annesinin kabilesinden Efrâ b. Cürhümî'yi aralarında hakem tayin etmelerini tavsiye etmiştir. Nizâr'ın ölümünün ardından Mekke'nin yönetimi ve Kâbe'de hacılara yönelik hizmetler, Nizâr'ın nesebinden gelenler kanalıyla yürütülmüştür.⁹

1.2.4. Mudar

Adı Mudar b. Nizâr'dır. Mudar, "Hamrâ" (kırmızı) lakabıyla meşhurdur. Mudaroğulları'nın savaşlarda kullanmış oldukları bayrakları ve sarıkları kırmızıdır. Kardeşi Rebîa ile birlikte hareket eden Mudar, Meâd kabilesi ve onun soyundan gelenleri Mekke şehrinde ve Mekke'nin civarından çıkarmıştır. Mudar kabilesi, Rebîa kabilesine gâlib gelerek Mudar kabilesinin en güçlü kolu olan Kureys'in Mekke'de kalmasını sağlamıştır. Mudar'ın diğer kolları Arabistan'ın farklı bölgelerine yerleşmişlerdir. Mudar kabilesi Mekke'de bir arada yaşamlarını sürdürdüğü İyâd kabilesiyle mücadeleye girmiştir. Mudar, bu mücadeleden zaferle çıkmıştır. Mekke şehrinin yönetimini ve şehrin kalbi olan Kâbe'nin idaresini üstlenmiştir; ancak bunu

⁸ Taberî, *Târîh*, II, 270-271; İbnü'l-Esîr, İzzüddîn Ali b. Muhammed, *el-Kâmil fi't-Târîh*, Beyrût, 1965, II, 32; Belâzürî, *Ensâb*, I, 27-37.

⁹ Taberî, *Târîh*, II, 270; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 32; Küçükaşçı, Mustafa Sabri, "Nizâr", *DİA*, İstanbul, 2007, XXXIII, 198.

uzun süre devam ettiremeyip Huzâa kabilesine devretmek zorunda kalmıştır. Yalnızca ifâza¹⁰ ile nesî¹¹ görevleri ile yetinmek zorunda kalmıştır.¹² Mudar aynı zamanda develere ilk ezgi söyleyen kişi olarak da kabul edilmiştir.¹³

1.2.5. İlyâs

Mudar'ın oğlu olan İlyâs'ın bazı rivâyetlere göre künyesi Ebû Amr olarak ifade edilmektedir. Taberî'de annesi er-Rebâb bint Cende b. Meâd b. Adnân olarak kaydedilmiştir.¹⁴ İlyâs yetişkin çağa geldiği zaman İsmâiloğulları'nı, atalarının gittikleri yolu ve hayat tarzını değiştirmelerini yadırgamış ve onları ıslâh etmeye çalışmıştır. Kavmi arasında sözü geçen birisi olduğu için bu çalışmaları olumlu neticeler vermiştir. Ayrıca İlyâs Kâbe'ye ilk defa deve kurban eden kişi olmuştur.¹⁵

1.2.6. Müdrike

Müdrike'nin asıl adı Amr'dır. Müdrike denilmesi ise yaşanan bir olaya atıfla anlatılır. Babası İlyâs, evlatları Müdrike, Amr, Âmir ve Umeyr ile eşi Leylâ bint Hulvân b. Elhâf birlikte develerini otlatmak üzere meraya çıkmışlardır. Develerden biri tavşandan ürkünce Amr da peşinden koşup tavşanı yakalamıştır. Bundan dolayı kendisine ulaşan manasına Müdrike denilmiştir. Kardeşi Âmir, yakaladığı tavşanı pişirmiştir. Ona da pişiren anlamına gelen Tâbiha adı verilmiştir. Umeyr ise abasının altında gizlendiği için kendisine saklanan anlamında Kam'â diye seslenilmiştir. Anneleri Leylâ da salına salına yürüdüğü için Hindif denilmiştir.¹⁶

¹⁰ Hacıların, hac esnasında Vakfe-i Arafat, Vakfe-i Müzdelife ve Mina'dan tespit edilen bir sıraya göre ayrılmalarını sağlamak için verilen görev. Bkz., Önkal, Ahmet, "İfâza", *DİA*, İstanbul, 2000, XXI, 505-506.

¹¹ İslâmiyet öncesinde ay yılı takviminin güneş yılı takvimine dönüştürülmesiyle takvime yapılan müdahale manasında bir terim. Bkz., Fayda, Mustafa, "Nesî", *DİA*, İstanbul, 2006, XXXII, 578-579.

¹² Taberî, *Târîh*, II, 268-270; Belâzürî, *Ensâb*, I, 37; Dımaşkî, Muhammed b. Salih, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, çev. Halil İbrahim Kaçar, Hüseyin Kaya, İstanbul, 2006, I, 234-235; Küçükaşçı, Mustafa Sabri, "Mudar", *DİA*, İstanbul, 2005, XXX, 358-359.

¹³ Taberî, *Târîh*, II, 268-270; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 31-32.

¹⁴ Taberî, *Târîh*, II, 270; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 29.

¹⁵ Taberî, *Târîh*, II, 268; Dımaşkî, *Sübülü'l-Hüdâ*, II, 232.

¹⁶ İbn İshâk, *Sîre*, I, 78; Taberî, *Târîh*, II, 266-267; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 28.

1.2.7. Huzeyme

Künyesi Ebû Esed olup, annesi Selmâ bint Eslem b. Elhâf b. Kudâa'dır. Selmâ bint Esed b. Rebîa olduğunu söyleyenler de olmuştur. Dört erkek evladı vardır; Kinâne, Esed, Esede ve el-Hûn. Huzeyme insanlara çok iyilikleri dokunan üstün ahlâk sahibi birisi olarak tanınmıştır.¹⁷

1.2.8. Kinâne

Kinâne ismi, ok torbası anlamına gelen Kinâne'den alınmıştır. Ok torbasının okları muhafaza ettiği gibi, kendisi de kavminin koruyucusu olduğundan bu isimle isimlendirilmiştir. Kinâne'nin bilinen künyesi Ebû Nadr'dır. Kinâne'nin annesinin ismi Avâne bint Sa'd b. Kays b. Aylân b. Mudar'dır. Hind bint Amr b. Kays b. Aylân olduğunu ifade edenler de olmuştur. Kinâne'nin toplumda saygın bir kişilik olduğu kaynaklarda yer almıştır. Kinâne'nin erkek çocukları; Milkân, Nadr, Amr ve Âmir'dir.¹⁸ Kinâne'nin nesebi Adnân'a dek şu şekildedir: Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Meâd b. Adnân.¹⁹

1.2.9. Nadr

Nadr'ın asıl adı, Kays'dır. Yüzünün güzelliği ve nurluluğundan dolayı kendisine Nadr denilmiştir. Künyesi Ebû Yahlud'dur. Erkek çocukları; Mâlik, Yahlud, es-Salt'dır. Nadr'ın annesinin adı Berra bint Mürr'dür. Anne-baba bir kardeşler şu isimlerden müteşekkildir: Nusayr, Mâlik, Milkân, Âmir, Hâris, Amr, Sa'd, Avf, Ganm, Mahzeme, Cervel, Gazvân, Cidal.²⁰

1.2.10. Mâlik

Mâlik'in künyesi, Ebû Hâris'tir. Mâlik'in annesinin ismi Âtike bint Advân b. Amr b. Kays b. Aylân'dır. Mâlik'in Fihri'den başka evladı yoktur. Ona nisbet edilen sözlerden birinde şöyle der: "Nice sûretler var ki, öze ve hakikatle çelişir ve zahiri"

¹⁷ İbn İshâk, *Sîre*, I, 78; Taberî, *Târîh*, II, 266; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 28.

¹⁸ İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 28; Dimaşkî, *Sübülü'l-Hüdâ*, I, 229.

¹⁹ Tirmizî, *Menâkub*, I; Taberî, *Târîh*, II, 266; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 20; Avcı, Câsim, "Kinâne", *DİA*, Ankara, 2002, XXVI, 31-32.

²⁰ İbn İshâk, *Sîre*, I, 78; Taberî, *Târîh*, II, 266; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 27.

süsüyle karşısındakini aldatır. Onun menfi yönlerini dene ve tecrübe et. Sakın dış görünüşüne aldanma! Daima onun iç yüzüne ve özüne yönel.”²¹

1.2.11. Fihri

Fihri ismi, uzun taş anlamındadır. Künyesi Ebû Gâlib'dir. Annesi, Cürhüm kabilesinden Âmir kızı Cendele bint Âmir b. Hâris b. Mudâd'dır. Mekkelilerin reisi olan Fihri'in evlatları; Gâlib, Esed, Avf, Cevn, Rays, Hâris, Muhârib ve Kays'dır. Bazı rivâyetlerde Kays'ın Kureyş'in atası olduğu zikredilir.²² Taberî'de Fihri b. Mâlik'in devrinde Mekke'nin lideri olduğu ve Himyerîlere karşı Mekke'yi savunduğu ve gâlibiyet elde ettiği rivayet edilir.²³

1.2.12. Gâlib

Künyesi Ebû Teym'dir. İki çocuğundan başka çocuğu olmamıştır. Çocukları Lüey ve Teym'dir. Gâlib'in annesinin ismi, Leylâ bint Hâris b. Temim b. Hüzeyl b. Müdrike'dir. Gâlib'in aynı anne-babadan olma kardeşlerinin isimleri Muhârib, Esed, Hâris, Avf ile Cevn ve Zib'tir.²⁴

1.2.13. Lüey

Künyesi Ebû Kâ'b'dır. Lüey'in annesi Âtike bint Yahlud b. Nadr'dır. Yedi erkek evladı olmuştur. Lüey'in erkek çocuklarının isimleri; Kâ'b, Âmir, Sâme, Huzeyme, Sa'd, Hâris ve Cüş'em'dir.²⁵ Bir başka rivayette ise dört erkek evladı olduğu zikredilmiştir. Kâ'b, Âmir, Sâme ve Avf.²⁶ Bilge bir kimse olan Lüey hikmetli sözler söylemesiyle tanınmıştır.²⁷

²¹ Taberî, *Târih*, II, 263-265; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 26-27.

²² İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 26; Dımaşkî, *Sübülü'l-Hüdâ*, I, 223; Ağırman, Mustafa, "Hâris b. Fihri", *DİA*, İstanbul, 1997, XVI, 196.

²³ İbn İshâk, *Sîre*, I, 78-79; Taberî, *Târih*, II, 262-263; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 26.

²⁴ İbn İshâk, *Sîre*, I, 79; Taberî, *Târih*, II, 262; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 26.

²⁵ İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 25; Dımaşkî, *Sübülü'l-Hüdâ*, I, 222.

²⁶ İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Muhammed, es-Sekkâ, İbrahim el-Ebyârî, Mısır, 1936, III, 139.

²⁷ Taberî, *Târih*, II, 262.

1.2.14. Kâ'b

Ebû Husays Kâ'b'ın künyesidir. Annesi, Mâviyye bint Kâ'b b. el-Kays el-Kudâi'yye'dir. Araplar içinde kadr-ü kıymeti yüce birisi olduğu için, onun vefatını tarihi olayların belirlenmesinde bir başlangıç kabul etmişlerdir. Fil hadisesine kadar bu böyle devam etmiştir.²⁸ İbn Hişâm Kâ'b'ın üç erkek çocuğu olduğunu belirtmiştir. Çocuklarının isimleri Mürre b. Kâ'b ve Adıyy b. Kâ'b ile Husays b. Kâ'b'dır.²⁹

1.2.15. Mürre

Künyesi, Ebû Yakaza'dır. Mürre'nin ana adı Maşşiyye bint Şeybân b. Muhârib b. Fihri'dir. Mürre'nin üç çocuğu olmuştur. Çocuklarının isimleri; Kilâb, Teym ve Yakaza'dır. Son ikisinin annesi el-Bârîka'dır.³⁰ Mürre'nin oğlu Kilâb'ın annesi ise Hind bint Süreyr b. Salebe b. Hâris b. Fihri b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme'dir.³¹

1.2.16. Kilâb

Kilâb, Kusay ve Zühre'nin babasıdır. Kilâb, Teym ve Yakaza Ebû Mahzûm'un kardeşidir.³² Annesi Hind bint Süreyr b. Salebe'dir. Milâdî 358 yılında doğmuştur. Kilâb, Fâtıma bint Seyl ile evlenmiştir.³³

Kilâb ismi düşmanla fazla mücadele etmek ve boğuşmak anlamlarına gelen kelimeden türetilmiştir. Bu ismi Araplar beğenmemişlerdir. Babasına şöyle bir soru sorulmuştur: “Niçin kölelerinize güzel isimler takıyorsunuz da evladınıza layık olmayan isim takıyorsunuz?” Babası cevabında; “Biz hizmetkârımızı kendimiz için besliyoruz, fakat oğullarımızı düşman için besliyoruz, isimleri düşmana korku versin diye böyle isim takıyoruz...” diye cevap vermiştir.³⁴

²⁸ İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 24.

²⁹ İbn İshâk, *Sîre*, I, 84; Taberî, *Târîh*, II, 261; İbn Hişâm, *Sîre*, III, 148.

³⁰ İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 24; Dimaşkî, *Sübülü'l-Hüdâ*, I, 220.

³¹ İbn İshâk, *Sîre*, I, 84; Taberî, *Târîh*, II, 261; İbn Hişâm, *Sîre*, III, 148.

³² İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmâîl, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrût, 1966, II, 204; İbn Hişâm, *Sîre*, III, 149.

³³ İbn İshâk, *Sîre*, I, 84; Taberî, *Târîh*, II, 260; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 66; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 23.

³⁴ Kastalânî, *Mevâhib*, I, 14.

1.2.17. Kusay

Hız. Peygamber'in dördüncü kuşaktan dedesidir. Kusay'ın asıl adı Zeyd'tir. Kendisine Kusay denmesinin sebebi şudur; Yaşı küçükken babası Kilâb ölmüştür. Kusay'ın annesi Fâtıma bint Sa'd b. Seyl'dir. Hac maksadıyla Mekke'ye geldiği vakit, orada oturan Rebîa b. Harâm ile izdivaç yapmıştır. Rebîa b. Harâm bir süre sonra eşi Fâtıma ile evlâdı Zeyd'i kendi kabilesinin ikâmet ettiği Tebûk (veya Yermûk) mühitine götürmüştür. Kusay'ın aynı anne-babadan olma kardeşi Zühre'yi ise Mekke'de bırakmıştır. Zeyd, kardeşinden ayrı ve uzakta yetiştiği için "uzaklaşmak" manasındaki "kasv" kelimesinden türeyen Kusay lakabıyla anılmıştır.³⁵

Kusay, validesinden soyu ve kabilesi konusunda bilgi edinip kabilesinin yaşadığı Mekke'ye dönmüştür. Kısa bir süre sonra kabilesi içinde belirgin bir konuma gelmiştir. Ticaret için Mekke'ye gelen zengin bir tüccar, geride mirasçı bırakmadığı için Kusay'a yüklü bir mal vermiştir; böylece Kusay maddi olarak gücünü artırmıştır. O esnada Mekke ve çevresinin hâkimiyetini elinde bulunduran Huzâa Kabilesinin lideri Huleyl b. Hubsıyye'nin evlâdı olan Hubbâ ile evlenmiştir. Kusay'ın bu evlilikten Abdümenâf, Abdüddâr, Abdüluzzâ ve Abdükusay isimli dört erkek evlâdı ve Hind adında bir kızı olmuştur.³⁶

Kâbe ile ilgili görevleri yerine getiren eşinin babası Huleyl yaşlandığı vakit Kâbe'nin anahtarlarını Kusay'ın karısı olan Hubbâ'ya vermiştir. Eşinin babası olan Huleyl'den Kâbe hizmetlerinden sidâne (Kâbe ile ilgili görevlerin hepsine verilen isim)³⁷ görevini kendisine talep etmiştir. Huleyl Kusay'ın bu arzusu yönünde yakınlarına vasiyette bulunmuştur. Huleyl öldükten sonra Kusay bu görevi yalnızca kendisi yapmaya kalkmıştır. Ancak Huzâa kabilesi Kusay'ın bu isteğine şiddetle karşı çıkmıştır. Kudâa ve Kinâne kabilelerinin destekleriyle Kusay Mekke yönetimi ve Kâbe'ye yönelik hizmetleri devralmıştır.³⁸ Başka bir rivâyette ise Kusay Kâbe'nin

³⁵ Taberî, *Târîh*, II, 255; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 67; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 22; İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 209-210; Ateş, Ali Osman "Kusay b. Kilâb", *DİA*, Ankara, 2002, XXVI, 460-461.

³⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 70; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 18-19.

³⁷ Sarıçam, İbrahim, "Hicâbe", *DİA*, İstanbul, 1998, XVII, 431-432.

³⁸ Taberî, *Târîh*, II, 255; İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 210-211; Ahmed Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ*, İstanbul, 1972, I, 37; Algül, Hüseyin, *İslâm Târîhi*, İstanbul, 1983, I, 115; Apak, Âdem, *Anahatlarıyla İslâm Târîhi*, İstanbul, 2012, I, 112.

anahtarlarını bir fiçı şaraba karşılık Huzâa kabilesinin lideri Ebû Ğubşân'dan satın almış, Huzâa kabilesi bu duruma şiddetle karşı çıkarak Kusay ile harb etmiştir. Ebtâh civarında gerçekleşen harbte karşılıklı olarak pek çok insan ölmüş, nihayetinde Ya'mer b. Avf hakemlik yapmıştır. Ya'mer bu hakemliğinde Kusay lehine karar almıştır. Böylelikle Mekke şehrinin yönetimi Kusay'a, dolayısıyla Kureyş kabilesine geçmiştir. Kusay, yönetime geçtikten sonra Kureyş kabilesinin Mekke civarındaki egemenliğini güçlendirmiştir.³⁹

Kâbe'yi restore ederek hac görevini düzenleyen Kusay, Cürhümlülerin yerinden çıkartıp başka bir yere gömdükleri Hacerülesved'i Kâbe'deki eski yerine koymuştur. Milâdî 440 senesinde Kâbe'nin kuzeyinde mühim meselelerin görüşülüp nihâyete bağlandığı Dârünnedve adı verilen toplantı meclisini inşa ettirmiştir. Kâbe ile ilgili olan önemli görevlerin örneğin kıyâde (ordu komutanı), livâ (sancağı taşıma görevi), hicâbe (Kâbe'nin perdedarlığı ve anahtarlarını koruma görevi), nedve (toplantılarda başkanlık yapma görevi), sikâye (su temin etme görevi) ve rifâde (barınma ve yemek ihtiyacını karşılama görevi) gibi yekününü idâresi altına almıştır.⁴⁰ Mekke'de farklı yerlerde su kuyuları kazdırmıştır. Hac mevsimi ile ilgili zaman çizelgesini Kinâne kabilesine bırakmıştır. Böylece kendi kabilesi dışındaki kabilelerin Mekke'ye olan bağlılığını artırmıştır.⁴¹

Kusay takriben milâdî 480'de ölmüş, Hacun kabristanına gömülmüştür. Mezarı önemli bir ziyaretgâh olmuştur.⁴² Kusay'ın ölümünden sonra Kureyşliler, O'nun ilkelerine tâbi olmayı sürdürmüşlerdir.

1.2.18. Abdümenâf

Abdümenâf'ın adı Muğire'dir. Künyesi Abdüşems'dir. Yakışıklılığı sebebiyle kendisine "Ay" denilmiştir. Abdümenâf'ın annesi, kendisini dünyaya getirdiğinde

³⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 67.

⁴⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 73; Taberî, *Târîh*, II, 36-37; İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 209.

⁴¹ İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 19; İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 209.

⁴² İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 73; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 23.

kulluk kastıyla Mekke’de bulunan puta, Menâf’a götürmüştür. Böylelikle ona çoğunlukla Abdümenâf (Menâfın kulu) denilmeye başlanmıştır.⁴³

Abdümenâf’ın, Abdüluzza ve Abdüddâr isimli kardeşleri vardır. Abdümenâf’ın Hâşim, Abdüşems, Muttalib ve Nevfel adında oğulları olmuştur.⁴⁴ Kusay’ın oğlu Abdümenâf, Mekke’nin dışarıdan gelenlerle idâri ve ekonomik ilişkilerini güçlendirerek bu şehrin saygınlığını ve nüfuzunu sağlam temellere yerleştirmiştir. Bizans İmparatorluğu, İran ve diğer ülkelerin yöneticileri Abdümenâf’a, kendi devletlerine kervan ticareti yapması noktasında izin vermişlerdir.⁴⁵

Abdümenâf’ın vefatından sonra oğulları ile kardeşi Abdüddâr’ın çocukları arasında yarış baş göstermiştir. Abdümenâf’ın oğulları Abdüşems, Hâşim, Muttalib ve Nevfel Hilfü’l-Mutayyebîn andını⁴⁶ içmişlerdir. Abdüddâroğulları ise Hilfü’l-Ahlâf andını⁴⁷ gerçekleştirmişlerdir. Araya girenler sayesinde anlaşma olmuştur. Abdümenâfoğulları’na sikâye, rifâde ve kıyâde görevleri verilmiştir. Abdüddâroğulları’na ise hicâbe, livâ ve nedve görevleri verilmiştir.⁴⁸

1.2.19. Hâşim

Tam adı, Ebû Nadle Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay b. Kilâb el-Kureşî. Gerçek adı Amr’dır. Mekke’de kıtlık yıllarında Suriye tarafından getirdiği kurutulmuş ekmekleri ufalayarak et suyuna çorba yaparak, hacılara ikrâm ettiği için kendisine “Hâşim” denilmiştir.⁴⁹ Hâşim, Kureyş adına başta Sâsânîler, Himyerîler ve Habeşîler ve

⁴³ İbn İshâk, *Sire*, I, 85; İbnü’l-Esîr, *Kâmil*, II, 18; ez-Ziriklî, Hayreddin, *el-A’lâm Kâmûsu Terâcim li-Eşheri’r-Ricâl ve’n-Nisa*, Beyrût, 1997, IV, 310; Fayda, Mustafa, “Abdümenaf b. Kusay”, *DİA*, İstanbul, 1988, I, 287-288.

⁴⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 74; İbnü’l-Esîr, *Kâmil*, II, 18; Ahmet Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyâ*, I, 37.

⁴⁵ Ya’kûbî, İbn Vazîh Ahmed b. İshâk b. Cafer, *Târihü’l-Ya’kûbî*, Beyrût, tsz., I, 280; İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 403; Hamîdullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, İstanbul, 2001, I, 31; Hizmetli, Sabri, *İslâm Târîhi*, Ankara, 2011, 181.

⁴⁶ Abdümenâfoğulları’nın oluşturduğu topluluğun üyeleri, bir kaba konulmuş güzel kokulu bir sıvıya ellerini batırarak Kâbe duvarına sürmüşlerdir. Bundan dolayı onlara “mutayyebîn” (güzel kokulular), yaptıkları yemine “Hilfü’l-mutayyebîn” denilmiştir. Bkz. Algül, Hüseyin, “Hilfü’l-Mutayyebîn”, *DİA*, İstanbul, 1998, XVIII, 32-33.

⁴⁷ Câhiliye döneminde Abdüddâroğulları ve müttefikleri de birbirlerinden ayrılmamak üzere ant içmişlerdi. Bundan dolayı kendilerine “ahlâf” (yeminliler), yaptıkları ittifaka da “Hilfü’l-ahlâf” denilmiştir. Bkz. Algül, Hüseyin, “Hilfü’l-Mutayyebîn”, *DİA*, XVIII, 32-33.

⁴⁸ Taberî, *Târîh*, II, 252; Ziriklî, *A’lâm*, IV, 30; Apak, Âdem, *İslâm Târîhi*, I, 113-114.

⁴⁹ İbnü’l-Esîr, *Kâmil*, II, 16; Kehhâle, Ömer Rıza, *Mu’cemü Kabâilü’l Arab*, Beyrût, 1982, V, 376; Hizmetli, Sabri, *İslâm Târîhi*, 181.

diğer bazı devletlerle ve çeşitli kabilelerle ekonomik ve siyasi ilişkiler kurmuştur. Hâşim, İmparator 2. Leon ve Gassanî Devleti'nin melikiyle anlaşma yaparak bu beldelere Kureyşlilerin özgürce ticarî kervanlar göndermelerine imkân tanımıştır. Kureyş kabilesinin ticaret ağı genişlemiştir. Kureyşliler yazları Suriye'ye ve Anadolu'ya, kışları Yemen'e ve Habeşistan'a ekonomik seyahatler gerçekleştirmiştir.⁵⁰ Hâşim, Kureyşlilerin Habeşistan'da rahatça ticaret yapabilmeleri için Necâşî'ye bir mektup göndermiş ve ticari kervânların yollarında ikamet eden kabilelerle anlaşmalar yapmıştır. Anlaşmaya göre kureyşli tüccarlar, Habeşli kabilelere ait ürünleri Bizans'a götürüp satacaklar, parasını ise masrafsız Habeşlilere teslim edecekler, bu kabileler de Kureyş kervanlarının yol güvenliğini sağlayacaklardır.⁵¹

Hâşim Mutayyebîn müttefikliğinin reisliğini yapmıştır. Mutayyebîn ile Ahlâf arasındaki mücadele neticesinde Kureyşliler arasında barış tesis edilince rifâde ve sikâye görevlerini de üzerine almıştır; hacla ilgili çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Mekke'nin ve hacıların su ihtiyacını karşılamak için Bezr ve Sicille adlı iki büyük kuyu kazdırmıştır.⁵²

Hâşim'in bu faaliyetleri Kureyş kabilesi ve diğer kabileler ile komşu devlet reisleri nazarında merteye kazanmasına vesile olmuştur. Yeğeni Ümeyye, amcası Hâşim'i kıskanmış ve onu münâfereye (nesep, şan konusunda övünme) çağırmıştır. Münâferede mağlub olan Ümeyye, önceden belirledikleri kurallara göre elli deve vermek ve on yıl süre ile Şam'da kalmak zorunda kalmıştır.⁵³

Hâşim, ticarî seyahati için Şam'a giderken Medine'de Neccâroğulları'ndan Amr b. Zeyd b. Lebîd'in konuğu olmuştur. Babası Abdümenâf'ın ve kendisinin dostu olan Amr'ın kızı Selmâ ile izdivaçta bulunmuştur. Bu izdivaçtan Hz. Peygamber'in dedesi Şeybe (Abdümtalib) doğmuştur. Selmâ, evlendikten sonra hamile kalırsa çocuğun doğumunu ailesinin yanında yapacağını nikâhta şart koştuğundan doğumunu Medine'de

⁵⁰ Şibli, *Asr-ı Saâdet*, V, 122-123; es-Sehhâr, Abdülhamid Cûde, *Peygamber Efendimiz*, trc. Mustafa Varlı, Ahmet Gül, İstanbul, 1980, 16-17.

⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 78-79; Taberî, *Târîh*, II, 252; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 16; Kehhâle, *Mu'cemü Kabâili'l Arab*, V, 376.

⁵² İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 77; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 16-17.

⁵³ Taberî, *Târîh*, II, 25-26; Sehhâr, *Peygamber Efendimiz*, 17-18.

yapmıştır.⁵⁴ Hâşim, eşi Selma'yı Medine'de bırakıp ticaret için Şam'a yol almıştır. Yolda hastalanarak Gazze'de ölmüştür. Hâşim'in oğlu Abdülmuttalib sekiz yaşına kadar Yesrib'de kalmış daha sonra amcası Muttalib onu Mekke'ye getirmiştir. Hâşim'in Abdülmuttalib dışında Esed, Ebû Sayfi, Nadle isimli üç oğlu ile beş kızı olmuştur.⁵⁵

1.3. HZ. PEYGAMBER'İN DEDESİ ve EBEVEYNİ

1.3.1. Dedesi Abdülmuttalib

Tam adı Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay.⁵⁶ Asıl adı Şeybe'dir. Abdülmuttalib Medine'de doğmuştur. Abdülmuttalib'in babasının adı Hâşim, annesinin adı Neccâroğulları'ndan Selmâ'dır. Babasının vefatından sonra amcası Muttalib onu Mekke'ye götürmüştür. Şehre girdiği sırada Muttalib'in binitinin arkasındaki küçük çocuğa şahit olan Mekkeliler, Şeybe'yi Muttalib'in kölesi zannıyla ona "Abdülmuttalib" demişler ve Şeybe'ye o günden itibaren Abdülmuttalib diye seslenmişlerdir.⁵⁷ Bir gruba göre ise, Muttalib'e çocuğun kimliği sorulunca O, üstü başı perişan olan Şeybe'yi, kendi kölesi gibi tanıtmıştır.⁵⁸ Abdülmuttalib isminden farklı olarak Araplar arasında âdet olduğu üzere en büyük oğluna nispet edilerek Ebü'l-Hâris diye de künyelenmiştir.⁵⁹ Abdülmuttalib, amcası Muttalib'in ölümünden bir süre sonra Kureyş'in lideri olmuştur.⁶⁰

Abdülmuttalib, cömertliği ve akıllılığı ile Kureyş'ten saygı görmüştür. Abdülmuttalib, Ramazan ayı gelince, Hirâ mağarasında inzivaya çekilmeyi ilk defa âdet edinmiştir. Kavmine karşı büyük sevgi göstermiştir. Kureyşliler ona ikinci İbrâhim demişlerdir.⁶¹ Abdülmuttalib, Araplar arasında "Fil Olayı" olarak bilinen meşhur olayda Mekke'nin reisi olması dolayısıyla etkin rol oynamıştır. Ebrehe'nin Kâbe'ye ve Araplara kızmasından dolayı, Kâbe'yi yıkmak amacıyla Mekke'ye geldiğinde halkı

⁵⁴ Belâzürî, *Ensâb*, I, 64.

⁵⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 69; İbn Kesîr, *Bidâye*, I, 222-223.

⁵⁶ Taberî, *Târih*, II, 236; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 299; Kehhâle, *Mu'cemü Kabâili'l Arab*, II, 734.

⁵⁷ İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dîneverî, *el-Ma'ârif*, Beyrût, 1970, 18; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 145; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 69-70; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 229.

⁵⁸ İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 10-11.

⁵⁹ İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 10; İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 253.

⁶⁰ Ziriklî, *A'lâm*, IV, 299; Algül, Hüseyin, *İslâm Târîhi*, I, 118.

⁶¹ Köksal, Mustafa, Âsım, *İslâm Târîhi, Hz. Muhammed ve İslâmiyet Mekke Devri*, İstanbul, 1981, 74.

sakinleştirip, Kâbe'nin korunmasını da, onun gerçek Rabbine bırakarak, halkı Mekke dışına çıkarmış ve Ebrehe'nin saldırılarından koruyabilmiştir.⁶² Bu olay aynı şekilde yüce kitapta Fîl Suresi'ne dahi konu olmuştur.⁶³

Zemzem suyunun tekrar gün yüzüne çıkarılması da Abdülmuttalib'e nasip olmuştur. Mekke'nin liderliğini yaptığı süreçte, bir rüya görmüş; Cürhümlülerin Ümmü'l-Kurâ'yı terk ederken kapatıp gizledikleri zemzem kuyusunun yerini tespit etmiştir. Kâbe civarındaki zemzem kuyusunu, tüm karşı gelmelere rağmen kendi mülküne geçirip; böylelikle hacılara su dağıtma görevi olan sikâyeyi üstlenmiştir.⁶⁴

Bu esnada tek erkek evladı olan Hâris'ten başka çocuğu yoktur. Bunun için kendisine yönelik yapılan baskılara karşı koyamamıştır. Bu nedenle oğul sayısı on rakamına ulaştığında oğullarından birisini Allah'a kurban edeceğini adanmıştır. Yapmış olduğu evlilikler neticesinde on oğlu olmuştur. Gördüğü rüyaya binâen adağını gerçekleştirmek istemiştir. Kurban edeceği oğlunu tespit etmek için oğulları arasında kura çekirmiştir. Kura neticesinde Hz. Peygamber'in babası Abdullah kurban edilecek oğul olarak çıkmıştır. Kâhin bir kadının tavsiyesiyle Abdullah yerine kura ile belirlenen yüz deveyi babası Abdülmuttalib kurban etmiştir.⁶⁵

Abdülmuttalib'in on veya on üç erkek evladı; altı kız evladı olmuştur: Oğullarının isimleri; Hâris, Zübeyr, Ebû Tâlib, Gaydâk, Ebû Leheb, Abdülkâbe, Abdullah, Kusem, Mukavvim, Hacl, Dırâr, Hamza ve Abbas'tır.⁶⁶ Kızlarının isimleri; Ümeyme, Ümmü Hakîm el-Beyzâ, Berra, Âtike, Ervâ ve Safiyye'dir.⁶⁷ Abdullah, Zübeyr ve Ebû Tâlib'in ana-baba bir kardeşidir.⁶⁸ Ümmü Hakîm'in Abdullah'ın ikiz kız kardeşi olduğu rivâyet edilmiştir.⁶⁹ Abdülmuttalib oğlu Abdullah'ı, Âmine bint Vehb ile

⁶² İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 91.

⁶³ Fîl 105/1-5.

⁶⁴ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 150-154; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 12; İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 244-247.

⁶⁵ İbn İshâk, *Sîre*, I, 105; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 13; İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 248-249; Sezikli, Ahmet, "Abdülmuttalib", *DİA*, Ankara, 1988, I, 272-273.

⁶⁶ İbn İshâk, *Sîre*, I, 86; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 93-94; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser fî Fünûni'l-Meğâzi ve's-Şemâili ve's-Siyer*, Beyrût, tsz., II, 383; İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 252; Köksal, Âsım, *İslâm Târîhi*, 23.

⁶⁷ İbn İshâk, *Sîre*, I, 86; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 153; İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 253; Algül, Hüseyin, *İslâm Târîhi*, I, 119; Köksal, Âsım, *İslâm Târîhi*, 23.

⁶⁸ *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Târîhi*, I, 191.

⁶⁹ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 134.

evlendirmiştir.⁷⁰ Abdülmuttalib, oğlu Abdullah'ın evliliğinden sonra vefat etmesi nedeniyle, ona olan bütün sevgisini, onun vefatından bir süre sonra dünyaya gelen oğlu Muhammed'e vermiştir. Torununun, annesini de kaybedip öksüz kalmasından sonra onun bakımını üstlenmiş, ancak kendisi de yaşı ilerlemiş olduğundan dolayı iki sene sonra vefat etmiştir. Bu iki sene zarfında da oğullarından ve torunlarından hiçbirine göstermediği ilgi ve alâkayı bu torununa göstermiştir.⁷¹ Abdülmuttalib yemek esnasında torununu çoğu defa yanına veya dizine oturtmuş, ona en güzel yemekleri yedirtmiştir. Ona karşı çok dikkat ve hürmet göstermiştir. Hz. Peygamber bulunmadığı zaman sofraya kurulursa O gelinceye kadar yemeğe dokunmamıştır.⁷²

Abdülmuttalib, Peygamberimizin dadısı Ümmü Eymen'i sürekli uyararak, ona göz kulak olması için tembihte bulunup, yanından uzaklaştırmamasını söylemiştir.⁷³ Abdülmuttalib vefat etmeden önce ölümünün yaklaştığını hissederek, torununu en büyük oğlu olan Ebû Tâlib'e emanet etmiştir.⁷⁴ Abdülmuttalib seksen iki yaşında Mekke'de ölmüştür. Mekke'de bulunan Cennetü'l Muallâ'daki (Hacûn Kabristanı) büyük cediti Kusay'ın yanına gömülmüştür.⁷⁵

1.3.2. Babası Abdullah

Abdullah b. Abdülmuttalib'in künyesi Ebû Kusem ve Ebû Muhammed'dir. Annesi Fâtıma bint Amr'dır. Anne-baba bir kardeşleri Ebû Tâlib, Zübeyr, Abdülkâ'be, Âtike, Ümeyme, Ümmü Hâkim el-Beyzâ, Ervâ ve Berra'dır.⁷⁶

Hz. Peygamber dedesinin on erkek evlada sahip olunca bunlardan birisini kurban etmeyi adamasına ithâfa bulunmuştur. Arapların atası olan Hz. İsmâil'i ve kendi babası olan Abdullah'ı işaret ederek "Ben iki kurbanlığın oğluyum" buyurmuştur.⁷⁷

Abdullah'ın, yaşlıları içinde çok beğenilen, dikkat çeken, yakışıklı bir genç olduğu belirtilmektedir. Abdullah'ın yüzünde yaşlılarında bulunmayan bir nur ve

⁷⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 94; Taberî, *Târîh*, I, 9; Sehâr, *Peygamber Efendimiz*, 32.

⁷¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 118; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 43.

⁷² İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 119.

⁷³ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 118.

⁷⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 118; Dımaşkî, *Sübülü'l-Hüdâ*, I, 119.

⁷⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 118-119; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 299.

⁷⁶ İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 5.

⁷⁷ İbn Hâkim, *Müstedrek*, II, 604; Apak, Âdem, *İslâm Târîhi*, I, 119.

parlaklık vardır. Abdullah, başta Varaka b. Nevfel'in kız kardeşi olmak üzere çok çeşitli kadınlardan gelen evlilik tekliflerini reddetmiştir.⁷⁸ Abdullah, babası Abdülmuttalib'in teşebbüsü ile Zühreoğulları'nın önde gelenlerinden Vehb b. Abdümenâf'ın biricik kızı Âmine ile evlenmiştir.⁷⁹ Vehb'in kızı Âmine, güzelliğiyle, ahlâkıyla, soyuyla Kureyş'in diğer kızları arasında mevki olarak yüksekte olup her anlamda eşi Abdullah'a denktir.⁸⁰

Abdülmuttalib oğlu Abdullah'a Âmine'yi isterken kendisi içinde Âmine'nin amcakızı olan Hâle bint Vüheyb'i istemiştir ve onunla evlenmiştir. Peygamberimizin amcası Hamza Hâle'nin oğludur.⁸¹

Abdullah, evlendikten sonra 3 gün Âmine'nin evinde kalmıştır. Ticari bir seyahat amacıyla çıktığı Suriye seyahati dönüş yolunda hastalanarak, Medine'de babası Abdülmuttalib'in dayıları olan Adî b. Neccâroğulları yanında otuz gün kadar hasta yattıktan sonra ölmüş; Medine'de Nâbiğa adlı birine ait evin avlusuna defnedilmiştir.⁸² Abdülmuttalib, oğlu Abdullah'ın hastalandığını duyunca büyük oğlu Hâris'i Medine'ye göndermiş ama Hâris Medine'ye ulaşmadan Abdullah vefat etmiştir.⁸³

1.3.3. Annesi Âmine

Âmine'nin babası Vehb b. Abdümenâf Kureyş kabilesinin Beni Zühre kolundandır. Annesi ise Berra bint Abdüluzzâ da yine Kureyş kabilesinin Benî Abdüddâr koluna mensuptur. Babası Vehb, o dönemde Zühreoğulları'nın neseben ve şerefen efendisi durumundadır.⁸⁴ Birçok kaynakta Âmine'nin de yüksek bir mevkiye sahip olduğu kaydedilmiştir.⁸⁵

⁷⁸ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 97-98; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 95-98.

⁷⁹ Taberî, *Târîh*, II, 8-9; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 7.

⁸⁰ İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 397.

⁸¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 95.

⁸² İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 8-10; Topaloğlu, Bekir, "Abdullah", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 76.

⁸³ İbn İshâk, *Sîre*, I, 114; İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 250; Şibli, *Asr-ı Saâdet*, V, 118; Süphani, Cafer, *Hiz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Ferman Kızmaz, Hatice Kızmaz, İstanbul, 2006, 54.

⁸⁴ İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed el-Hâşimî, *Kitâbü'l-Muhabber fi Ahbârî Kureyş*, tsh. Hurşid Ahmet Faruk, Beyrût, 1985, 9; Şulul, Kâsım, *Hiz. Peygamber Devri Kronolojisi*, İstanbul, 2011, 163.

⁸⁵ Belâzürî, *Ensâb*, I, 88; Kehhâle, Ömer Rıza, *A'lâmü'n-Nisâ fi Âlemeyi'l-Arab ve'l-İslâm*, Dımaşk, 1959, I, 18.

Âmine'nin doğum tarihiyle ilgili farklı bilgiler mevcuttur. Fakat Âmine'nin çok genç yaşta evlendiği kesindir. Âmine'nin evliliği Abdülmuttalib'in, oğlu Abdullah'ı da yanına alarak Medine'ye gelip Âmine'yi babası Vehb'den (veya amcası Vüheyb'den) istemesiyle gerçekleşmiştir. Abdullah, o dönemin adetlerine göre evliliğin ilk üç gününü eşi Âmine'nin evinde geçirmiştir.⁸⁶

Abdullah b. Abdülmuttalib'in evlendikten sonra uzun süre yaşamadığı Hz. Peygamber'in doğumundan önce vefât ettiği ve geride Hz. Peygamber'i yetim bıraktığı Kur'ân-ı Kerîm âyetleriyle sabittir.⁸⁷

Âmine, Hz. Muhammed'i dünyaya getirdikten sonra kısa süre çocuğuyla birlikte yaşamış akabinde sütanneye vermiştir. Dört yaşlarında tekrar yanına almış ve ikisi iki yıl daha bir arada kalmıştır. Hz. Muhammed altı yaşında iken annesi Âmine, oğlu Muhammed ve yardımcısı Ümmü Eymen'le birlikte Medine'ye doğru yola çıkmışlardır.⁸⁸ Yolculuktaki asıl amaç kayınpederi Abdülmuttalib'in dayılarını ve vefat eden eşi Abdullah'ın kabrini oğluyla beraber ziyaret etmektir. Medine'ye varduktan sonra yaklaşık bir ay burada kalıp, Mekke'ye doğru yola çıkan Âmine çok genç yaşta iken Ebvâ'da ölmüştür.⁸⁹

1.4. HZ. PEYGAMBER'İN AMCALARI

Hz. Muhammed'in dedesi Abdülmuttalib'in erkek evlatları olarak geçen isimleri şu şekilde sıralayabiliriz: Hâris, Zübeyr, Ebû Tâlip, Gaydak, Ebû Leheb, Abdülkâ'be, Abdullah, Kusem, Mukavvim, Hacl, Dırâr, Hamza, Abbas.

1.4.1. Hâris

Hâris b. Abdülmuttalib'in doğum tarihi bilinmemektedir. Kesin olarak bilinen tek şey ise Hâris'in Abdülmuttalib'in ilk oğlu olduğudur.⁹⁰ Bundan dolayı da

⁸⁶ İbn İshâk, *Sîre*, I, 110; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, I, 77; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, I, 18.

⁸⁷ Duhâ 93/16.

⁸⁸ Belâzürî, *Ensâb*, I, 94; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, I, 18.

⁸⁹ İbn İshâk, *Sîre*, I, 137; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 116-117; İbn Kayyim el-Cevziyye, Şemsüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr, *Zâdü'l-Meâd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, Kâhire, 1347, I, 17; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, I, 18.

⁹⁰ İbn İshâk, *Sîre*, I, 74; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 99; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 65; Belâzürî, *Ensâb*, I, 86; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 12; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 387.

Abdülmuttalib Ebû'l-Hâris olarak künyelendirilmiştir. Hâris'in annesi, Safiyye bint Cündeb'dir. Abdülmuttalib, Zenzem Kuyusu'nu ararken hayatta olan tek erkek evladı Hâris'tir. Hâris babasının en büyük yardımcısı olmuştur.⁹¹

Hâris kardeşi Abdullah'ın rahatsızlığını öğrenince babası tarafından Medine'ye gönderilmiştir. Kardeşinin vefat edip Nabiğa'ya gömüldüğünü öğrenince çaresiz Mekke'ye geri dönerek babasına olanları bildirmiştir.⁹² Hâris'in Hz. Peygamber'in doğumundan önce, Abdullah'ın kurbanlık olmaktan kurtulduğu sene vefat ettiği rivâyet edilmiştir.⁹³ Bazı kaynaklarda ise onun İslâm'dan önce vefat ettiği rivâyet edilmiştir.⁹⁴

1.4.2. Zübeyr

Hz. Peygamber'in amcalarından olan Zübeyr'in doğum tarihi hakkında bilgi mevcut değildir. Abdülmuttalib'in Zenzem Kuyusu'nu bulduğu yıldan sonra doğan ilk evladı olduğu kabul edilmiştir. Hz. Peygamber'in babası Abdullah ve amcası Ebû Tâlib'in, ana-baba bir kardeşidir. Zübeyr'in annesi Fâtıma bint Amr'dır.⁹⁵ Zübeyr, akıllı ve ileri görüşlü, Kureyş'in en faal insanlarından olmuştur.⁹⁶ Ficar savaşlarında ve akabindeki Hılfu'l-Fudûl antlaşmasında da Hâşimoğulları'nın reisi olarak ön plana çıktığı görülmüştür. Kinâneoğulları ile Kays-i Aylân kabilesi arasında çıkan savaşa Zübeyr ve Ebû Talib, Hâşimoğulları'nın dâhil olmasına karşı çıkmışlardır. Ancak diğerleri savaşa katılınca Zübeyr istemeyerek de olsa savaşa katılmıştır.⁹⁷ Bu savaşlardan sonra yapılan zulümlere engel olmak için Kureyşliler Hılfu'l-Fudûl antlaşması yapmışlardır.⁹⁸ Zübeyr, yiğeni Muhammed'in bakımını üstlenmeyi çok istemiş, ama babası Abdülmuttalib bu vazifeyi kardeşi Ebû Tâlib'e vermiştir.⁹⁹ Hz.

⁹¹ Sarıçam, İbrahim, "Hâris b. Abdülmuttalib", *DİA*, İstanbul, 1997, XVI, 194.

⁹² İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 99; Taberî, *Târîh*, II, 246; Zehebî, Şemsüddîn b. Ahmed, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Beyrût, 1985, 50; Ziriklî, *A'lâm*, III, 74; Köksal, Âsım, *İslâm Târîhi*, 39.

⁹³ Belâzürî, *Ensâb*, I, 87.

⁹⁴ İbn Kudâme, Ebû Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed, *el-Muğni*, Beyrût, 1985, 99; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 387.

⁹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 73; Belâzürî, *Ensâb*, I, 96; Taberî, *Târîh*, II, 1.

⁹⁶ İbn Kudâme, *Muğni*, 140.

⁹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 127-128; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, I, 509; İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 451; Lings, Martin, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Nazife Şişman, İstanbul, 2006, 36.

⁹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 128-129; Süheylî, Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed, *er-Ravdu'l-Unuf fi Şerhi's-Sireti'n-Nebeviyye li-İbn Hişâm*, Kâhire, 1967, II, 72; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, I, 42; İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 454; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 114.

⁹⁹ Küçüktaşçı, Mustafa Sabri, "Zübeyr", *DİA*, İstanbul, 2013, XLIV, 521.

Muhammed'in bakımının üstlenilmesi konusunda Zübeyr ve kardeşi Ebû Tâlib arasında çekilen kura neticesinde bu görevin Ebû Tâlib'e verildiği bildirilmiştir.¹⁰⁰ Zübeyr bir süre ticaretle ilgilenmiştir. Yemen'e yaptığı ticari seferlerin birine on küsur yaşlarında olan Hz. Peygamber'i de yanına alarak götürmüştür.¹⁰¹ Zübeyr şâir bir kişiliğe sahip olup Kureyş kabilesi üzerinde bu yönüyle etkili olmuştur. Mekke halkı onun şiirleri hicvetmesinden korkmuşlardır.¹⁰² Zübeyr, İslâm dâveti gelmeden önce Mekke'de vefat etmiştir.¹⁰³ Vefat tarihi kesin değildir.

1.4.3. Ebû Tâlib

Ebû Tâlib'in gerçek adı Abdümenâf'tır.¹⁰⁴ Büyük oğlu Tâlib'e nisbetle Ebû Tâlib olarak anılmıştır. 535 ya da 536 yıllarında doğduğu tahmin edilmektedir. Ebû Tâlib'in annesi Fâtıma bint Amr'dır. Hz. Muhammed'in babası ve amcası Zübeyr'in ana-baba bir kardeşidir.¹⁰⁵ Ebû Tâlib'in, babasının ölümünden sonra Mekke'nin hakemliği gibi,¹⁰⁶ bazı önemli görevleri üstlenmesi, bize onun Mekke halkı tarafından da sevilen, sözüne itibar edilen, güvenilir biri olduğunu göstermektedir. Ebû Tâlib, câhiliye döneminde dahi kendisini kötü alışkanlıklara kaptırmamış, babası gibi ağzına içki sürmemiştir.¹⁰⁷

O, Hâşimoğulları'nın reislerindedir. Hâtip, şâir, akıllı ve zeki bir insandır.¹⁰⁸ Ficâr Savaşı'nda Hâşimoğulları'nın reisi Zübeyr iken, O, haram aylarda savaş yapmamaları gerektiğini savunmuş ve şöyle demiştir: "Bu bir zulüm, düşmanlık ve haram aylara hürmetsizliktir. Ben ona katılmam, ehlimden de hiç kimsenin katılmasına müsâade etmem." Ancak Abdullah b. Cüd'ân ve Harb b. Ümeyye, Zübeyr'i bu savaşa girmeye ikna edince Zübeyr istemeyerek de olsa Hâşimoğulları'nın bu savaşa katılması kararını vermiştir. Ebû Tâlib de bu karara uymuştur. Bu savaşta, Hz. Peygamber

¹⁰⁰ Belâzürî, *Ensâb*, I, 96.

¹⁰¹ İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 435.

¹⁰² Cevâd Ali, *el-Mufasssal fi Târîhi'l-Arab Kable'l-İslâm*, Beyrût, 1968, IX, 696; Ziriklî, *A'lâm*, III, 74.

¹⁰³ İbn Kudâme, *Muğni*, 140.

¹⁰⁴ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 78; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 93; Taberî, *Târîh*, II, 1; Süheyli, *Ravd*, I, 438.

¹⁰⁵ Ziriklî, *A'lâm*, IV, 310; Fığlalı, Ethem Ruhi, "Ebû Talib", *DİA*, İstanbul, 1994, X, 237.

¹⁰⁶ Cevâd, Ali, *Mufasssal*, V, 637.

¹⁰⁷ Köksal, Âsım, *İslâm Târîhi*, 75.

¹⁰⁸ Ziriklî, *A'lâm*, IV, 310.

ordunun arka tarafında ok toplamış ve o gün savaş Kureyşlilerin zaferiyle sonuçlanmıştır.¹⁰⁹

Ebû Tâlib ticaretle uğraşan bir insandır. Babasından Mekke'nin bazı önemli vazifelerini devralıncaya kadar ticari faaliyetlerini sürdürmüş ve ailesinin geçimini bu yolla sağlamıştır. Ancak Ebû Tâlib'in ticari seferlerinde pek de başarılı olmadığı görülmüştür. Ticaretten kazandığı para onu ve ailesini rahatlatıp mutlu edecek seviyede değildir.¹¹⁰ Ticaret hayatından sonra hayvancılıkla geçimini sağlamaya çalışmıştır. Ebû Tâlib, babasından sonra kendisine bırakılan Kâbe ile ilgili görevleri maddi yetersizliği sebebiyle kardeşi Abbas'a bırakmak zorunda kalmıştır.¹¹¹

Abdülmuttalib vefatından bir süre önce torunu Muhammed'i onun öz amcası olan Ebû Tâlib'e vasiyet etmiştir.¹¹² Ebû Tâlib de babası gibi yeğeni Muhammed'e oldukça düşkündür. Onun bir yetim olması Ebû Tâlib'in yeğenine kendi öz çocuklarından daha çok sahip çıkmasını sağlamıştır.¹¹³ Ebû Tâlib, kendisine bırakılan bu emânetin âdeta üzerine titremiştir. Onu yanından ayırmamıştır.¹¹⁴ Daha on iki yaşında iken yeğeni Muhammed'i Suriye'ye düzenlediği ticaret kervanına dâhil etmiştir. Ticari kervan Suriye'de Busrâ denilen kasabada konaklarken Bâhirâ isimli rahip Ebû Tâlib'e İncil'de bahsi geçen peygamberin yeğeni olduğunu söylemiş, Ona sahip çıkmasını belirtmiştir. Bu olay üzerine Ebû Tâlib Şam'a gitmekte olan ticaret kervanından ayrılarak hızlıca Mekke'ye geri dönmüştür.¹¹⁵

Hız. Peygamber kendisine verilen kutsal vazifeyi üstlendikten sonra, etrafındaki insanlara bu yeni dini anlatmaya başlamıştır. Ona ilk inanlardan biri de amcası Ebû Tâlib'in küçük oğlu Hz. Ali olmuştur. Ebû Tâlib, yeğeni Muhammed ve oğlu Ali'nin herkesten saklı olarak namaz kıldıklarından haberdar olunca, atalarının dini olan

¹⁰⁹ Ya'kûbî, *Târih 'ul-Ya'kûbî*, II, 15.

¹¹⁰ Ziriklî, *A'lâm*, IV, 310; Cevâd, Ali, *Mufasssal*, V, 637.

¹¹¹ Belâzürî, *Ensâb*, I, 64; el-Ezrakî, Ebû'l-Velid b. Abdullah, *Ahbâru Mekke*, Mekke, 2002, 341; Cevâd Ali, *Mufasssal*, IV, 61; Köksal, Âsım, *İslâm Târihi*, 158.

¹¹² İbn İshâk, *Sîre*, I, 120; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 121; Taberî, *Târih*, II, 62.

¹¹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 119.

¹¹⁴ Ebû Zehra, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa, *Son Peygamber Hz. Muhammed*, çev. Mehmet Keskin, İstanbul, 1993, I, 183.

¹¹⁵ İbn İshâk, *Sîre*, I, 125; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 121; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 120-121; Belâzürî, *Ensâb*, II, 266-268; Taberî, *Târih*, II, 63; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 38; İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 442.

putperestliği bırakmayacağını belirtmekle birlikte yeğeni Muhammed'i ömrü vefâ ettikçe koruyup kollayacağını ifâde etmiştir.¹¹⁶

Hız. Peygamber Mekkelileri İslâm'a açıktan davet etmeye başladığında ona karşı çıkan ve yeğeni Muhammed'i kendilerine vermesini isteyen azılı müşriklere karşı duruş sergilemiş ve Hız. Muhammed'i kendilerine asla vermeyeceğini söylemiştir.¹¹⁷ Müşriklerin Ebû Tâlib'e yaptıkları müracaatların sonuçsuz kalması ve müslümanların bir kısmının Habeşistan'a hicreti müşrikleri farklı yollar aramaya itmiştir. Müşrikler müslümanlara yönelik ambargo uygulamaya karar vermişlerdir. Ebû Tâlib bunun üzerine bütün akrabalarına çağrı yaparak onları Hız. Peygamber'i korumaya davet etmiştir. Hâşimoğulları da bu çağrıya uymuştur. Yalnızca Ebû Leheb bu çağrıyı reddetmiş ve müşriklerin safında yer almıştır.¹¹⁸

Hız. Peygamber, amcasının müslüman olarak vefat etmesini arzuladığı için onun ölümüne yakın bir anda ondan Allah'ın bir olduğunu tasdik etmesini istemiştir. Ancak Ebû Tâlib bundan kaçınmıştır. Buna rağmen Abbâs, kardeşi Ebû Tâlib'in dudaklarının kımlıdadığını görmüş ve Hız. Peygamber'e dönerek: "Ey kardeşimin oğlu! Allah'a yemin ederim ki kardeşim Ebû Tâlib, söylemesini istediğin şeyi söyledi" demiştir. Hız. Peygamber ise ona: "Ben duymadım" demiştir.¹¹⁹ Hız. Peygamber amcasının vefatından sonra çok üzölmüş ve eve kapanıp günlerce onun için dua etmiş ve bağışlanma dilemiştir. Bunun üzerine de Cebrail ona gelerek "*Allah'a ortak koşanların cehennemlik olduklarını (iman etmeden öldükleri) açık olması neticesinde bu kişiler yakın akraba dahi olsalar, onlara ne Peygamber'in ne de iman edenlerin mağfiret istemeleri yoktur.*"¹²⁰ ayetini vahyetmiştir. Ebû Tâlib içinde "(*Ey Rasûlüm*) Doğrusu sen her sevdiğini hidâyete erdiremezsin. Ancak Allah dilediği kimseye hidâyet verir ve hidâyete

¹¹⁶ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 168; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, I, 181; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 58; İbn Abdilber, Abdullah b. Muhammed, *el-İsti'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, Kâhire, tsz., I, 371.

¹¹⁷ İbn İshâk, *Sîre*, I, 204; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 176; Taberî, *Târîh*, II, 128; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 64.

¹¹⁸ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 235; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 208-209; Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, II, 31; Belâzürî, *Ensâb*, II, 266; Taberî, *Târîh*, II, 123; İbn Kesîr, *Bidâye*, III, 126.

¹¹⁹ İbn İshâk, *Sîre*, I, 301; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 281; Kastalânî, *Mevâhib*, I, 62; Lings, Martin, *Hız. Muhammed'in Hayatı*, 103.

¹²⁰ Tevbe 9/113.

*kavuşacak olanları o daha iyi bilir.*¹²¹ ayetini indirmiştir.¹²² Buhâri bu ayetin Ebû Tâlib'in "*Ben Abdülmuttalib'in dini üzereyim*" demesinden sonra Hz. Peygamber'in ona: "*Ben Allah tarafından nehyolunmadığım müddetçe senin için muhakkak mağfired isteyeceğim*" demesi üzerine nâzil olduğunu bildirmiştir.¹²³ Bütün bu rivayetler topluca değerlendirildiğinde Ebû Tâlib'in müslüman olmadan öldüğü anlaşılmaktadır.

Ebû Tâlib'in eşi Fâtıma bint Esed'den dört erkek ve iki kız evladı doğmuştur. Bunlar: Tâlib, Akîl, Câ'fer, Ali, Ümmü Hânî ve Cümâne'dir.¹²⁴ Oğullarından Ali'yi, Hz. Peygamber diğer oğlu Câ'fer'i ise kardeşi Abbâs yetiştirmiştir.¹²⁵ Ebû Tâlib, müşrikler tarafından uygulanan ambargonun kaldırılmasından bir süre sonra Hz. Peygamber'in nübüvvetinin onuncu yılında¹²⁶ 620 yılında Mekke'de ölmüştür.

1.4.4. Gaydak

Gaydak'ın doğum tarihi bilinmemektedir. Aynı anneden olma başka kardeşi yoktur. Annesi Mümenna bint Amr'dır.¹²⁷ Belâzürî ise Gaydak ve Kusem'in anne bir kardeş oldukları söyleyenlerin de olduğunu aktarır. Asıl isminin Nevfel olduğu belirtilmiştir.¹²⁸ Ancak bazı eserlerde onun isminin Mus'ab olduğu söylenmiştir.¹²⁹ Onun Gaydak olarak isimlendirilmesinin sebebi ise cömertliğinden ileri gelmektedir.¹³⁰ Gaydak, malı olan ve bir o kadar da cömert bir insandır. Gaydak, babasının vefatından beş sene sonra yaklaşık 584 yılında vefat etmiştir.¹³¹

¹²¹ Kasas 28/56.

¹²² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 434, 441; Tirmizî, *Tefsir*, 28; et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir, *Câmiu'l-Beyân an-Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, Mısır, 1954, XI, 30-31; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XX, 58-59; İbn İshâk, *Sîre*, 301.

¹²³ Buhârî, *Menâkibi'l-Ensar*, 39; *Cenâiz*, 80; *Tefsir*, 195; *Tefsir*, 234.

¹²⁴ ed-Diyârbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan, *Târihü'l-Hamîs fî Ahvali Enfesi Nefis*, Beyrût, 1866, I, 163.

¹²⁵ Fiğlalı, Ethem Ruhi, "Ebû Tâlib", *DİA*, X, 238.

¹²⁶ Belâzürî, *Ensâb*, I, 273; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, I, 227; Zirikli, *A'lâm*, IV, 310.

¹²⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 93; Ya'kübî, *Târihü'l-Ya'kübî*, II, 11; Belâzürî, *Ensâb*, I, 99; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 283.

¹²⁸ Belâzürî, *Ensâb*, I, 99; İbn Kesîr, *Bidâye*, II, 253.

¹²⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 93.

¹³⁰ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 283; Dımaşkî, *Sübülü'l-Hüdâ*, XI, 101.

¹³¹ Belâzürî, *Ensâb*, IV, 421.

1.4.5. Ebû Leheb

Ebû Leheb'in asıl ismi Abdüluzzâ'dır.¹³² Ancak O Ebû Leheb (alev babası) olarak anılmıştır. Babası Abdülmuttalib, Ebû Leheb'e yakışıklılığundan ötürü yüzü parladığı ve kızdığında yüzü kırmızılaştığından Ebû Leheb demiştir.¹³³ Künyesi ilk oğluna nisbetle Ebû Utbe'dir.¹³⁴ Ebû Leheb'in annesi, Lübnâ bint Huzâiyye'dir. Aynı anneden olma başka kardeşi yoktur.¹³⁵ Uri Rubin, Hassan b. Sabit'in söylediği bir şiirinden yola çıkarak, Ebû Leheb'in gerçek babasının Abdülmuttalib olmadığını annesi Lübnâ'nın daha önceden evlendiği, Lihyânlı birinden olduğunu belirtmiştir.¹³⁶

Kaynaklarda Ebû Leheb'in doğum tarihi, çocukluğu, gençliğiyle ilgili herhangi bir rivâyet aktarılmamıştır. Daha çok İslâm dinine karşı takındığı düşmanca tavır ve amcası olmasına rağmen Hz. Peygamber'e yaptığı eziyet anlatılmıştır. Hz. Peygamber'e İslâm'a açıktan davet emri verilince, ilk iş olarak yakınlarının uyarılması emrine binâen¹³⁷ Hz. Peygamber yakın akrabalarını çağırıp, peygamberlikle görevlendirildiğini açıklamıştır. Ebû Leheb ayağa kalkarak Hz. Peygamber'e yönelik ağır eleştirilerde bulunmuştur.¹³⁸ Hz. Peygamber'in Mekke'deki evinin komşuları Ebû Leheb ve Ukbe b. Ebî Muâyt'tır. Onlar sırf Hz. Peygamber'e düşmanlık yaparak, kapısının önüne insan ve hayvan pisliklerinden ne bulurlarsa getirip atmışlardır. Ve Hz. Peygamber'in evini taşlamışlardır.¹³⁹ Ebû Leheb'in karısı, Ümmü Cemîl de Hz. Peygamber'e zulüm konusunda Ebû Leheb'ten aşağı kalmamıştır.¹⁴⁰ Ebû Leheb, müslümanlara yönelik boykot ve ambargo kararlarında müşriklerle beraber olmuştur.¹⁴¹

Ebû Leheb, Hz. Peygamber'i yakın tâkibe alarak onun sözlerini yalanmaya, hakaret etmeye ve insanların ona inanmaması gerektiğini söylemeye devam etmiştir. Ebû Leheb ve karısı Ümmü Cemîl'in Hz. Muhammed'e zarar veren bu davranışları

¹³² İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 93; Belâzürî, *Ensâb*, I, 99; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 383.

¹³³ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 93; Belâzürî, *Ensâb*, I, 99.

¹³⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 93; Cevâd Ali, *Mufasssal*, IV, 112.

¹³⁵ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 79; Süheylî, *Ravd*, I, 431; İbn Kudâme, *Muğni*, 97.

¹³⁶ Kapar, Mehmet Ali, "Ebû Leheb", *DİA*, İstanbul, 1994, X, 178.

¹³⁷ Suarâ 26/214.

¹³⁸ Belâzürî, *Ensâb*, I, 134; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 62; Köksal, Âsım, *İslâm Târîhi*, I, 197.

¹³⁹ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 280; Belâzürî, *Ensâb*, I, 148; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 72.

¹⁴⁰ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 237.

¹⁴¹ İbn İshâk, *Sîre*, I, 213; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 235; Belâzürî, *Ensâb*, IV, 415-420; Taberî, *Târîh*, II, 123; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, I, 222.

üzerine Tebbet Suresi nâzil olmuştur.¹⁴² Onu en çok koruması gereken kişilerden biri olmasına rağmen, ona en çok eziyet edenlerden olması, Hz. Peygamber'i derinden yaralamıştır.¹⁴³

Ebû Leheb'in erkek çocukları, Utbe ve Uteybe Hz. Peygamber'in kızlarından Rukiye ve Ümmü Külsûm ile nişanlıdır. Tebbet suresinin indirilmesiyle birlikte Ebû Leheb'in oğulları, Hz. Peygamber'in kızlarıyla olan nişanı bozmuşlardır.¹⁴⁴ Ebû Leheb, Ümmü Cemîl ile evlenmiştir. Ebû Leheb'in Ümmü Cemîl'den Utbe, Uteybe ve Muattib isimli erkek çocukları¹⁴⁵ Dürre,¹⁴⁶ Sebîâ ve Azze¹⁴⁷ isimli kızları olmuştur.

Bedir Gazvesi'ne katılmayan Ebû Leheb yerine kendisine borcu olan ve geri ödeyemeyen Ebû Cehil'in kardeşi Âs b. Hişâm'ı alacağına karşılık göndermiştir.¹⁴⁸ Bedir'de müşriklerin yenildiğini öğrendikten sonra ölmüştür.¹⁴⁹ Ebû Leheb'in oğulları onun geçirdiği çiçek (adese) hastalığının kendilerine de geçeceği endişesiyle babalarını gömmemişler ve ücretle tuttıkları Sudanlılar'a gömdürmüşlerdir.¹⁵⁰

1.4.6. Abdülkâ'be

Abdülkâ'be'nin doğum tarihiyle ilgili bir bilgi mevcut değildir. Abdülkâ'be, Hz. Peygamber'in aynı anneden olma amcalarının sonucusudur.¹⁵¹ Abdülkâ'be, Abdullah, Ebû Tâlib ve Zübeyr, kızlardan Ümmü Hakîm el-Beyzâ, Âtike, Ümeyme ve Ervâ, Berra ile anne bir kardeştir. Annesi Fâtıma bint Amr'dır.¹⁵² Abdülkâ'be küçük yaşlarından

¹⁴² Tebbet 111/1-5.

¹⁴³ Mevdûdî, Ebû'l-A'lâ, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, çev. Muhammed Kayanî, vdğr., İstanbul, 1991, VII, 291-295.

¹⁴⁴ Belâzürî, *Ensâb*, I, 139; Kândehevî, Yusuf, *Hayatü's Sahâbe*, Dimaşk, 1969, I, 269; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 91.

¹⁴⁵ Belâzürî, *Ensâb*, IV, 413; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 387; Diyârbekrî, *Târîhü'l-Hamîs*, I, 160.

¹⁴⁶ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 387.

¹⁴⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 50.

¹⁴⁸ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 445; Süheylî, *Ravd*, V, 85; Kastalânî, *Mevâhib*, I, 88.

¹⁴⁹ Belâzürî, *Ensâb*, I, 350.

¹⁵⁰ Kapar, Mehmet Ali, "Ebû Leheb", *DİA*, X, 178.

¹⁵¹ Diyârbekrî, *Târîhü'l-Hamîs*, I, 159.

¹⁵² İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 93; Ya'kûbî, *Târîhü'l-Ya'kûbî*, I, 11; Belâzürî, *Ensâb*, I, 96; Taberî, *Târîh*, I, 1; İbn Kudâme, *Muğnî*, 96; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 383.

itibaren halkın nazarında saygınlığı olan birisidir.¹⁵³ Abdülkâ'be, İslâm'dan önce vefat etmiştir.¹⁵⁴

1.4.7. Kusem

Kusem'in doğduğu yıl hakkında net bir malumât yoktur. Belâzürî onun Hz. Peygamber'in doğumuna üç sene kala dokuz yaşında iken vefat ettiğini söylemiştir.¹⁵⁵ Bundan hareketle doğum tarihine 559 denilebilir. Bazı kaynaklarda onun, Hâris ile öz kardeş oldukları söylenirken¹⁵⁶ bazılarında ise Hâris ve Ervâ ile¹⁵⁷ öz kardeş olup, annesinin Safiyye bint Cündeb olduğu söylenmiştir.¹⁵⁸ Abdülmuttalib Kusem'i çok sevmiştir. Ancak onun küçük yaşdaki ölümü¹⁵⁹ Abdülmuttalib'i çok üzmüştür.

1.4.8. Mukavvim

Doğum tarihi kesin olmayan Mukavvim, Abdülmuttalib vefat ettiğinde on beş yaşındadır. Bu da bize onun 564'lü yıllarda doğduğunu göstermektedir. Mukavvim, Ebû Bekir olarak künyelenmiştir.¹⁶⁰ Mukavvim, Hamza, Hacl ve Safiyye ile anne bir kardeştir. Anneleri Hâle bint Vüheyb'dir.¹⁶¹ Mukavvim'in, kendisine ait bir su kuyusu vardır. Bezzer olarak bilinen bu kuyuyu, eskiden Hâşim, sikâye vazifesi kendisine ait iken, hacılara su dağıtmak için kullanmıştır.¹⁶² Mukavvim, Kalabe bint Amr ile evlenmiştir.¹⁶³ Onun bu evliliğinden Bekir, Hind, Ervâ, Ümmü Amr adlı çocukları olmuştur.¹⁶⁴ Mukavvim, İslâm dini gelmeden altı yıl önce vefat etmiştir.¹⁶⁵ Bu tarih onun takriben 606'lı yıllarda kırk iki yaşında vefat ettiğini göstermektedir.

¹⁵³ Belâzürî, *Ensâb*, I, 96.

¹⁵⁴ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 387; İbn Kudâme, *Muğni*, 97.

¹⁵⁵ Belâzürî, *Ensâb*, IV, 411.

¹⁵⁶ Belâzürî, *Ensâb*, I, 99; Ya'kûbî, *Târihi 'l-Ya'kûbî*, II, 11.

¹⁵⁷ Dimaşkî, *Sübülü 'l-Hüdâ*, XI, 104.

¹⁵⁸ Ya'kûbî, *Târihi 'l-Ya'kûbî*, II, 11; Belâzürî, *Ensâb*, IV, 411; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 383.

¹⁵⁹ Belâzürî, *Ensâb*, IV, 41; Diyârbekrî, *Târihi 'l-Hamis*, I, 159.

¹⁶⁰ Belâzürî, *Ensâb*, IV, 395; Dimaşkî, *Sübülü 'l-Hüdâ*, XI, 100.

¹⁶¹ İbn Hişâm, *Sire*, I, 78; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 93; Süheylî, *Ravd*, I, 430; İbn Kudâme, *Muğni*, 97; Köksal, Âsım, *İslâm Târîhi*, 23.

¹⁶² Cevâd Ali, *Mufassal*, IV, 65.

¹⁶³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 49.

¹⁶⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 50; Belâzürî, *Ensâb*, IV, 395.

¹⁶⁵ Belâzürî, *Ensâb*, IV, 395.

1.4.9. Hacl

Hacl kardeşi Mukavvim'den bir sene sonra dünyaya gelmiştir.¹⁶⁶ Süheylî aslında Gaydak isminin Hacl'in lakabı olduğu ve Hacl'in malının çok olması çok hayır yapmasından dolayı ona bu lakabın verildiğini iddia eder.¹⁶⁷ Diyârbekri, Gaydak'ın esas ismi olduğu Hacl'in ise onun lâkabı olduğunu belirtir.¹⁶⁸ Bunların haricinde isminin Muğîre olduğu da söylenmiştir.¹⁶⁹ Mus'ab ve Abbâs diyenler de olmuştur.¹⁷⁰ Hacl, Hamza, Mukavvim ve Safiyye ile aynı anneden dünyaya gelmiştir. Anneleri Hâle bint Vüheyb'dir.¹⁷¹ Hacl, kardeşi Mukavvim'den bir yıl sonra vefat etmiştir.¹⁷² Bu bilgi onun 607 yılı civarında vefat ettiğini göstermektedir.

1.4.10. Dırâr

Ebû Amr olarak künyelenmiştir.¹⁷³ Abbâs ile anne bir kardeş olup annesinin Nüteyle bint Cenâb olduğu iddia edildiği gibi¹⁷⁴ hem Abbâs hem de Kusem ile kardeş olduğu da söylenmiştir.¹⁷⁵ Evlenmemiş ve çocuğu olmamıştır.¹⁷⁶ Kureyş'in cömertlerindedir.¹⁷⁷ Aynı zamanda şâirlik yönü de güçlüdür.¹⁷⁸ Genç yaşta İslâm gelmeden önce vefat ettiği rivâyet edilmiştir.¹⁷⁹

¹⁶⁶ Belâzürî, *Ensâb*, IV, 397.

¹⁶⁷ Süheylî, *Ravd*, I, 430.

¹⁶⁸ Diyârbekrî, *Târihü'l-Hamîs*, I, 159.

¹⁶⁹ Belâzürî, *Ensâb*, I, 98.

¹⁷⁰ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 390.

¹⁷¹ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 78; İbn Sa'd, *Tabakât* I, 93; İbn Kudâme, *Muğnî*, 97; Köksal, Âsım, *İslâm Târîhi*, 23.

¹⁷² Belâzürî, *Ensâb*, IV, 397.

¹⁷³ Belâzürî, *Ensâb*, IV, 381.

¹⁷⁴ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 78; Ya'kûbî, *Târihü'l-Ya'kûbî*, II, 11; Süheylî, *Ravd*, I, 430.

¹⁷⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 93; İbn Kudâme, *Muğnî*, 97.

¹⁷⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 93; Belâzürî, *Ensâb*, IV, 381.

¹⁷⁷ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 387.

¹⁷⁸ Belâzürî, *Ensâb*, IV, 381.

¹⁷⁹ Diyârbekrî, *Târihü'l-Hamîs*, I, 159.

1.4.11. Hamza

Hamza'nın 569 veya 570 yılında Mekke'de doğduğu rivayet edilir.¹⁸⁰ Hamza, Mukavvim, Hacl ve Safiyye ile anne bir kardeştir. Anneleri Hâle bint Vüheyb'dir.¹⁸¹ Hamza, çocuklarından dolayı Ebû Ya'lâ ve Ebû Umâre olarak künyelendirilmiştir.¹⁸² Hz. Peygamber Hamza'ya Esedullah (Allah'ın aslanı) olarak da hitap etmiştir.¹⁸³ Hz. Peygamber ile Hamza sütkardeşlerdir. Hz. Peygamber ve Hamza, Ebû Leheb'in Süveybe isimli kölesinden süt emmişlerdir.¹⁸⁴ Hamza orta boylu¹⁸⁵ güçlü birisidir.¹⁸⁶ O çok iyi bir güreşçi aynı zamanda iyi kılıç kullanıcısıdır.¹⁸⁷ Avlanmayı seven Hamza Kureyş'in en cesurlarındandır.¹⁸⁸

Hamza'nın ne zaman müslüman olduğu ile ilgili olarak birinci görüşte onun bisetin ikinci yılında müslüman olduğu belirtilmektedir.¹⁸⁹ İkinci görüşte ise risâletin altıncı yılında müslüman olduğu söylenmiştir.¹⁹⁰ Ebû Cehil bir gün Hz. Peygamber'i ve dinini incitecek sözler söyleyip, ona hakaret etmiştir. Hz. Peygamber ona cevap vermeden oradan ayrılmıştır. Bu olanları gören Abdullah b. Cüd'ân'ın kölesi veya cariyesi avdan dönen Hamza'ya olanları anlatmıştır. Cariyeden duyduklarına son derece hiddetlenen Hamza, doğruca Ebû Cehil'i bulmak için Kâbe'ye gitmiştir. Ebû Cehil'i elindeki yayla vurarak yaralamıştır. Sonra da: "Demek, sen O'na hakaret ettin. Öyleyse ben de O'nun dinindenim. Onun söylediklerini ben de söylüyorum. Gücün yetiyorsa hadi bana da mâni ol" demiştir.¹⁹¹ Kureyşliler özellikle Hamza'nın müslüman

¹⁸⁰ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, I, 91; Diyarbekrî, *Târîhü'l-Hamîs*, I, 164; Ziriklî, *A'lâm*, II, 310.

¹⁸¹ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 153; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 8; Belâzürî, *Ensâb*, I, 98; Süheylî, *Ravd*, I, 430; İbn Kudâme, *Muğnî*, 97; İbnü'l-Esîr, İzzüddîn Ebû'l Hasen Ali b. Muhammed, *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, Kâhire, 1973, II, 51; İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, Beyrût, 1328, I, 531.

¹⁸² İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 8; Ya'kûbî, *Târîhü'l-Ya'kûbî*, II, 10; Belâzürî, *Ensâb*, IV, 381; Ziriklî, *A'lâm*, II, 310.

¹⁸³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 8; Belâzürî, *Ensâb*, I, 96; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 172; İbn Kudâme, *Muğnî*, 144.

¹⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 87; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 384; Diyarbekrî, *Târîhü'l-Hamîs*, I, 164; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 531.

¹⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 9; Belâzürî, *Ensâb*, IV, 386.

¹⁸⁶ Köksal, Âsım, *İslâm Târîhi*, 241.

¹⁸⁷ Lings, Martin, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, 122.

¹⁸⁸ Ziriklî, *A'lâm*, II, 310.

¹⁸⁹ İbn Kudâme, *Muğnî*, 140; Diyarbekrî, *Târîhü'l-Hamîs*, I, 164; İbn Abdilber, *İsti'âb*, I, 369.

¹⁹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 8; Kastalânî, *Mevâhib*, I, 54.

¹⁹¹ İbn İshâk, *Sîre*, I, 239; İbn Hişâm, *Sîre*, I, 192; Taberî, *Târîh*, II, 144; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 83; İbn Kesîr, *Bidâye*, III, 33; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, I, 195.

olmasından sonra müslümanlara yaptıkları eziyetlerin dozunu eksiltmek zorunda kalmışlardır.¹⁹²

Hicretin akabinde, Hz. Peygamber ilk seriyye olan Sîfül-Bahr seriyyesinde Hamza'yı komutan atamıştır.¹⁹³ Hamza, Bedir Savaşı'na da katılmış ve bu savaşta müslümanlara büyük faydalar sağlamıştır. Müşriklere karşı mübareze (karşılıklı dövüş) Hamza, Hz. Ali ve Ubeyde b. Hâris çıkmıştır. Hamza, mübareze'de Şeybe b. Rebîâ'yı öldürmüştür.¹⁹⁴ Ebû Süfyân'ın eşi Hind'in babası, Utbe b. Rebîâ'nin öldürülmesine de yardım etmiştir.¹⁹⁵ Hamza Bedir Savaşı'nda Kureyş'in bazı ileri gelenlerini öldürmüştür. Bedir Savaşı'ndan sonra en çok etkilenen bu savaştan Ebû Süfyân'ın eşi Hind olmuştur. Çünkü babasını kardeşini ve amcasını kaybetmiştir. Bu işten de en çok Hamza'yı sorumlu tutmuştur. Hamza'ya olan kininden dolayı, Hamza'yı öldürüp, ciğerini yiyeceğine dair yemin etmiştir.¹⁹⁶

Hz. Peygamber, Uhud Gazvesi'nde Hamza'yı ordusundaki zırhsız kuvvetlerin başına komutan olarak görevlendirmiştir.¹⁹⁷ Hamza katıldığı Uhud Savaşı'nda büyük kahramanlıklar göstermesine ve birçok müşriği öldürmesine rağmen onu öldürmesi için özel olarak görevlendirilmiş Vahşî adlı Habeşistanlı bir kölenin, pusuya yatarak farkında olmadığı bir anda attığı mızrak ile şehit olmuştur. 625 yılında şehit olduğunda elli dokuz yaşındadır.¹⁹⁸ Vahşî'yi bu işe yönlendiren Cübeyr b. Mut'im'dir. Kölesi Vahşî'ye Hamza'yı öldürme emri vermiştir. Öldürülmesi karşılığında Vahşî'ye hür olacağını vaad etmiştir.¹⁹⁹ Hind ile beraber birçok kadının başta Hamza olmak üzere Uhud şehitlerinin çeşitli uzuvlarını kestikleri, kendilerine çeşitli takılar yaptıkları

¹⁹² İbn İshâk, *Sîre*, I, 239; İbn Hazm, *Cevâmi'us-Sîre*, 64.

¹⁹³ el-Vâkidî, Muhammed b. Ömer, *Kitâbü'l-Meğazî*, thk. Marsden Jones, Beyrût, 1984, I, 9; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 6; III, 9; Belâzürî, *Ensâb*, IV, 384; Taberî, *Târîh*, II, 234; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 110; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 52.

¹⁹⁴ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 457; Süheyli, *Ravd*, V, 103; Taberî, *Târîh*, II, 291; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 123; İbn Kesîr, *Bidâye*, III, 310; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, I, 394; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 531.

¹⁹⁵ Vâkidî, *Kitâbü'l-Meğazî*, II, 29; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 16; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 123; İbn Kesîr, *Bidâye*, III, 310; İbn Abdilber, *İsti'âb*, I, 372.

¹⁹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 12-13; Algül, Hüseyin, "Hz. Hamza", *DİA*, İstanbul, 1997, XV, 501.

¹⁹⁷ Taberî, *Târîh*, II, 382; Köksal, Âsim, *İslâm Târîhi*, III, 87.

¹⁹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 9; Belâzürî, *Ensâb*, IV, 385; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 532.

¹⁹⁹ Taberî, *Târîh*, II, 372; Belâzürî, *Ensâb*, IV, 392; İbn Kesîr, *Bidâye*, IV, 24; İbn Kudâme, *Muğni*, 146; Kândehevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, II, 21-22.

belirtilmiştir.²⁰⁰ Savaş sona erdikten sonra Hz. Peygamber amcası Hamza'yı o şekilde görünce çok üzölmüş, gözyaşı dökmüş, şöyle demiştir. "Hiç kimse senin kadar musibete uğramamıştır ve uğramayacaktır. Beni bunun kadar öfkelen diren bir şey olmamıştır. Ey Rasûlüllah'ın amcası, Ey Allah ve Rasûlü'nün aslanı Hamza: Allah sana rahmet etsin. İyi bilirim ki sen akrabalık haklarını gözetir, daima hayırlı işler yapardın. Eğer yas tutmak gerekseydi sana yas tutardım." Hz. Peygamber akabinde yetmiş ya da otuz müşriği öldürüp aynı muamelede bulunacağına yemin ettiği rivâyet edilmiştir.²⁰¹ Fakat "Eğer ceza verecekseniz size yapılanın misliyle ceza verin. Ama sabredersiniz elbette sabredenler için daha hayırlıdır."²⁰² ayeti indirilince bu yemininden caymıştır. Hamza'nın, namazını Hz. Peygamber kıldırılmıştır. Şehidler yıkanmadan ve kefenlenmeden kendi elbiseleriyle aynı kabre ikişerli üçerli konularak Uhud toprağına defn edilmiştir.²⁰³

Hamza, Hz. Peygamber'in eşi Meymûne'nin kardeşi, Zeyneb bint Umeys ile evlenmiştir. Hamza'nın bu evliliğinden, Ümâme adlı bir çocuğı olmuştur.²⁰⁴

1.4.12. Abbâs

Abbâs b. Abdülmuttalib, Hz. Muhammed'in en küçük amcası olup, Hz. Peygamber'in vefatından sonra yaşayan tek amcasıdır. Hz. Peygamber'den iki²⁰⁵ veya üç²⁰⁶ yaş büyük olduğu rivayet edilmiştir. Künyesi Ebü'l-Fadl²⁰⁷ olan Abbâs, Dırâr ile anne bir kardeş olup, anneleri Nüteyle bint Cenâb'dır.²⁰⁸ Abbâs'ın çocukluğu, Hz. Peygamber ile geçmiştir. Abbâs, ticaret ile meşgul olmuştur.²⁰⁹ Abbâs Mekke'de iken

²⁰⁰ İbn Hişâm, *Sîre*, II, 607; Taberî, *Târîh*, II, 406.

²⁰¹ İbn Abdilber, *İsti'âb*, I, 373; Algöl, Hüseyin, "Hz. Hamza", *DİA*, XV, 501.

²⁰² Nahl 16/126.

²⁰³ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğazî*, I, 310; İbn Hişâm, *Sîre*, II, 611; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 16; Süheylî, *Ravd*, VI, 21.

²⁰⁴ Belâzürî, *Ensâb*, IV, 381; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 7.

²⁰⁵ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 271; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 385.

²⁰⁶ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğazî*, I, 70; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 5; Lings, Martin, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, 27.

²⁰⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 5; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 271; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 35; İbn Kudâme, *Muğnî*, 149; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamis*, I, 165.

²⁰⁸ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 78; Belâzürî, *Ensâb*, I, 97; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 271.

²⁰⁹ Cevâd, Ali, *Mufasssal*, VII, 421.

sikâye (hacılara su dağıtma) ve rifâde (hacılara ziyafet verme) görevini üstlenmiştir. Ebû Talib'den bu görevleri devralmıştır.²¹⁰

Hız. Peygamber'e risâlet görevi geldikten sonra Abbâs, II. Akabe Biati'nda, Hız. Peygamber'e eşlik etmiştir.²¹¹ Hız. Peygamber'in hicretinden sonra Abbâs Mekke'de kalsa da, Hız. Peygamber'i ve müslümanları korumak için onların adeta ajanlığını yapmış, Mekke'de olanları yazdığı mektuplarla Hız. Peygamber'e bildirmiştir. Müşrikler, Bedir Savaşı'ndan önce, müslümanlarla savaşmak için Mekke'den çıktıkları esnada, Abbâs yeğenine mektup yazarak, ordunun gelmekte olduğunu ve kendisinin de zorla bu orduya katıldığını haber vermiştir.²¹² Bedir savaşında esir düşen Abbâs kendisinin ve esir olan akrabalarının diyetlerini ödedikten sonra Mekke'ye dönmüştür.

Abbâs, Uhud Savaşı'ndan önce de Hız. Peygambere bir mektup yazarak, müşriklerin üzerlerine geldiğini belirtmiş ve ordu hakkında bilgi vermiştir.²¹³ Abbâs Medine'ye hicret için yola çıkmış yolda Hız. Peygamber ile karşılaşarak, Mekke'nin Fethi için gelen orduya katılmıştır.²¹⁴

Hız. Abbâs'ın müslüman olma zamanı ile ilgili tartışmaları bir kaç grup içerisinde inceleyebiliriz. Birinci görüşe göre Hız. Abbâs Bedir Savaşı'ndan önce müslüman olmuş ancak çeşitli sebeplerden dolayı bunu gizlemiştir. Bu görüşte olanlar, Hız. Abbas'ın kölesi Ebû Rafi'in rivayetini delil olarak sunarlar. Ebû Rafî: "Ben Abbâs b. Abdülmuttâlib'in kölesiydim. Biz ailece Müslüman olmuştuk. Abbâs ve Ümmü Fadl ile birlikte ben de müslüman olmuştum. Abbâs kavminden korkar ve onlara muhalefetten çekinirdi. Bu nedenle müslüman olduğunu gizledi. Onun mallarından birçoğu da kavminin ellerinde idi..."²¹⁵ diyerek, Hız. Abbâs'ın aslında hicretten çok önce, müslüman olduğunu, ancak bunu açıkladığı zaman kavminin kendisine düşman kesilmesinden ve Kureyş halkından bazı kimselerde bulunan yüklü miktardaki

²¹⁰ Belâzürî, *Ensâb*, I, 64; IV, 23; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 271; Cevâd, Ali, *Mufasssal*, IV, 61.

²¹¹ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 300; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 7; Taberî, *Târih*, II, 318; Zehebi, *Siyeru A'lâm*, II, 85.

²¹² Belâzürî, *Ensâb*, IV, 9; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 271; Diyârbekrî, *Târihu'l-Hâmis*, I, 165.

²¹³ Vâkidî, *Kitâbü'l-Meğazî*, I, 204; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 33; Ya'kûbî, *Târihu'l-Ya'kûbî*, II, 47; Belâzürî, *Ensâb*, I, 383.

²¹⁴ Vâkidî, *Kitâbü'l-Meğazî*, II, 812; İbn Hişâm, *Sîre*, II, 853; Belâzürî, *Ensâb*, I, 451; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 225; İbn Hazm, *Cevâmi'us-Sîre*, 227.

²¹⁵ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 476; Taberî, *Târih*, II, 314; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 67; İbn Kesîr, *Bidâye*, III, 464; Kandehlevî, *Hayatü's-Sahabe*, V, 1916.

alacağını kendisine geri ödenmemesinden korktuğundan dolayı müslüman olduğunu gizlediğini belirtmiştir. İbn Abbâs da bu konuyla ilgili olarak; “Abbâs, Mekke’de Bedir’den önce müslüman olmuştu. Onunla birlikte Ümmü Fadl da müslüman olmuştu. Ancak o Mekke’de ikâmet ediyordu. Mekke’de olan biteni Rasûlüllah’a yazıyor ve onu haberdar ediyordu. Böylece Mekke’deki hiçbir şey Rasûlüllah’tan gizli kalmıyordu. Abbâs bu şekilde müslümanlara yardım ediyor, İslâm’ın güç ve kuvvet bulmasını sağlıyordu. Hatta bir ara Rasûlüllah’a gelmek istedi. Rasûlüllah’da ona bir mektup yazdı ve senin makamın önemlidir. Sen orada mücahidsin dedi. Böylece Rasûlüllah’ın emriyle Mekke’de ikamet etti.²¹⁶ Başka bir görüş ise, Hz. Abbâs’ın Mekke’nin fethedilmesinden önce, Hz. Peygamber’in ordusuna katıldığı, orada müslüman olduğu yönündedir. Bu görüşü savunanlar, Hz. Abbâs’ın Mekke’nin fethine kadar Mekke’de kalmasını ve iman etmeye karar verdiği anda, Medine’ye hicret etmek amacıyla yola çıkmasını, yolda Hz. Peygamber ile karşılaşarak, onun ordusuna katılmasını²¹⁷ delil olarak saymışlardır.

Abbâs, Lübâbe Kübra bint Hâris ile evlenmiştir. Fadl, Abdullah, Ubeydullah, Ma’bed, Kusem, Abdurrahman, Ümmü Habîb isimli çocukları doğmuştur.²¹⁸ Bundan başka iki eşi daha olan Abbâs’ın onu erkek olmak üzere on üç çocuğu olmuştur. Abbâs’ın adıyla bilinen Abbâsi Devleti’nin halifeleri, Abbâs’ın oğlu Abdullah’ın nesebinden geldiği söylenir.²¹⁹ Abbâs 88 yaşında 32/653 yılında Medine’de vefat etmiştir. Baki Mezarlığı’na defnedilmiştir.²²⁰

²¹⁶ Zehebî, *Siyeru A’lâm*, II, 98.

²¹⁷ İbn Hişâm, *Sîre*, II, 853; Vâkidî, *Kitâbü’l-Meğazî*, II, 812; Belâzürî, *Ensâb*, I, 451; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûn*, II, 228, Taberî, *Târih*, II, 667; İbnü’l-Esîr, *Kâmil*, II, 225.

²¹⁸ Diyârbekrî, *Târihü’l-Hamîs*, I, 166; İbn Kudâme, *Muğnî*, 155; Zehebî, *Siyeru A’lâm*, II, 84.

²¹⁹ Zirikli, *A’lâm*, IV, 35; DİA, “Abbâs” *DİA*, İstanbul, 1988, I, 17.

²²⁰ İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 27; Belâzürî, *Ensâb*, IV, 29; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 271.

II. BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN HALALARI

Hız. Peygamber'in halaları, Abdülmuttalib'in kızlarıdır. Altı tanedir; Ümeyme, Ümmü Hâkim el-Beyzâ, Berra, Âtike, Ervâ, Safiyye.²²¹ Hız. Peygamber'in halaları içinden Safiyye imân etmiştir. Âtike ve Ervâ'nın İslâm'la şereflenip şereflenmedikleri konusunda görüş ayrılığı vardır.²²² Araştırmamız neticesinde genel kabulümüz Âtike ve Ervâ'nın da imân ettiği'dir. Abdülmuttalib'in kızlarından Safiyye'nin annesi Hâle bint Vüheyb'dir. Diğer kızlarının anneleri ise Fâtıma bint Amr'dır.²²³ Safiyye müslüman olduktan sonra oğlu Zübeyr ile birlikte hicret etmiştir.²²⁴

2.1. ÜMEYME bint ABDÜLMUTTALİB

Hız. Peygamber'in halalarından birisi de Ümeyme'dir. Ümeyme bint Abdülmuttalib b. Hişâm b. Abdümenâf b. Kusay'ın annesi Fâtıma bint Amr'dır.²²⁵ Abdullah, Ebû Talib, Zübeyr ve Safiyye haricindeki diğer kızlarla anne-baba bir kardeşdir.²²⁶ Ümeyme İslâmiyet öncesi dönemde Cahş b. Riâb el-Esedî ile evlenmiştir. Bu izdivaçtan; Abdullah, Ubeydullah, Ebû Ahmed, Zeyneb, Ümmü Habîbe ve Hamne adlı çocukları olmuştur.²²⁷ Ümeyme'nin oğlu Abdullah, Bedir Gazvesi'nde şehit düşmüştür.²²⁸ Ümeyme'nin kızı Zeyneb bint Cahş, Hız. Peygamber'in hanımlarındandır.²²⁹ Kızlarından Hamne bint Cahş ise Mus'ab b. Umeyr ile evlenmiştir.²³⁰

Ümeyme'nin babası Abdülmuttalib için söylediği beyit şöyledir:

²²¹ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 113; İbn Kuteybe, *Ma'ârif*, 118-119.

²²² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 172; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 270; Kastalânî, *Mevâhib*, 237.

²²³ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 106; İbn Kayyım, *Zâdü'l-Meâd*, I, 133; Köksal, Âsım, *İslâm Târîhi*, 23; Algül, Hüseyin, *İslam Târîhi*, 119.

²²⁴ Dimaşkî, *Sübüllü'l-Hüdâ*, XI, 102.

²²⁵ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 242.

²²⁶ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 67; İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 45; İbn Kuteybe, *Ma'ârif*, 85.

²²⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 46; Belâzürî, *Ensâb*, IV, 425; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1781; İbn Seyyidü'n-Nâs, *Uyûn*, II, 388.

²²⁸ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğazî*, I, 291; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1781; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 274; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 242; Kastalânî, *Mevâhib*, I, 350.

²²⁹ Belâzürî, *Ensâb*, IV, 389; İbn Seyyidü'n-Nâs, *Uyûn*, II, 388; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 242.

²³⁰ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 29.

أَلَا هَلَكَ الرَّاعِي العَشِيرَةَ ذُو الفَقْدِ
 وَمَنْ يَأْلَفُ الضَّيْفُ الغَرِيبُ بَيْوتَهُ
 كَسَبَتْ وَلِيداً خَيْرَ مَا يَكْسِبُ الفَتَى
 أَبُو الحَارِثِ الفَيَّاضُ خَلَى مَكَانَهُ
 فَأَتَى أَبَاكَ مَا بَقِيَتْ وَمَوْجِعُ
 سَقَاةٍ وَلِيَّ النَّاسِ فِي القَبْرِ مُمَطَّراً
 فَقَدْ كَانَ زِيناً للعَشِيرَةِ كُلِّهَا
 وَسَاقِي الحَجِيجِ وَالْمَحَامِي عَنِ المَجْدِ
 إِذَا مَا سَمَاءُ النَّاسِ تَبْخُلُ بِالرَّعْدِ
 فَلَمْ تَتَفَكَّكَ تَزْدَادُ يَأْشِيبِيَةَ الحَمْدِ
 فَلَا تَبْعُدَنَّ إِذْ كَلَّ حَيٌّ إِلَى بَعْدِ
 وَكَانَ لَهُ أَهْلاً لِمَا كَانَ مِنْ وَجْدِي
 فَسَوْفَ أَبْغِيهِ وَإِنْ كَانَ فِي اللِّحْدِ
 وَكَانَ حَمِيداً حَيْثُمَا كَانَ مِنْ حَمْدِ

“Uyanık olunuz ki aşiretin başı, eli bol, hacıların su ihtiyacını gideren, şeref ve fazilet sahibi vefat etti.

İnsanların göğü şimşek çaktığı zaman, zayıf ve garib olanı kim rahat ettirir huzura kavuşturur?

Sen kişinin kazandığı şeyin hayırlısı olan velidi kazandın. O halde durmadan artarsın ey Şeybetü'l Hamd.

Çok bilinen Ebü'l Hâris mekânını boş bıraktı. O hâlde sen uzak kalma her diri uzaklığa doğru gidicidir.

Ben baki oldukça elbette ağlayıcı ve elem çeken bir kimseyim. Benim bu yaptıklarına lâyük olan O dur.

Seni kabirde insanların velisi yağmur yağdırarak suladı yakında onu ağlatırım.

Aşiretin hepsinin süsü, ziyneti olmuştur. Övmek nerede olursa olsun övülmüş idi.”²³¹

Bazı kaynaklarda Ümeyme'nin müslüman olduğu ve hicret ettiği rivâyet edilmiştir.²³² Ancak Ümeyme bint Abdülmuttalib'in müslüman olup olmadığı ihtilâfıdır. Hz. Peygamber halası Ümeyme için Hayber gelirlerinden 40 vesk²³³ hurma

²³¹ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 182; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 118-119; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, I, 93.

²³² Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 274.

²³³ Bir deve yükü anlamına gelen katı madde ölçөгüdür. Yaklaşık 130 kilogramdır. Bkz. Kallek, Cengiz, “Vesk”, *DİA*, İstanbul, 2013, XLIII, 70.

ayırtmıştır.²³⁴ Hz. Peygamber'in onun için Hayber gelirlerinden bir miktar ayırttığı haberi doğrultusunda müslüman olduğu söylenir.

2.1.1. Çocukları

Ümeyme bint Abdülmuttalib'in çocukları: Abdullah, Ubeydullah, Ebû Ahmed, Zeyneb, Ümmü Habîbe ve Hamne'dir.

2.1.1.1. Abdullah b. Cahş

İsmi, Ebû Muhammed Abdullah b. Cahş b. Riâb b. Yâmer el-Esedî. Annesi Ümeyme bint Abdülmuttalib'dir.²³⁵ Kız kardeşi, Hz. Peygamber'in eşi Zeyneb bint Cahş'dır.²³⁶ Abdullah b. Cahş Hz. Peygamber Darü'l-Erkâm'a sığınmadan önce müslüman olmuştur.²³⁷ İki kez Habeşistan'a hicret etmiştir.²³⁸ Habeşistan'dan döndükten sonra bir süre Mekke'de kalıp, ardından Medine'ye hicret etmiştir. Hz. Peygamber onu Âsım b. Sâbit ile kardeş ilan etmiştir.²³⁹

Hz. Peygamber hicretin 17. ayında Abdullah b. Cahş'ı Nahle'ye seriyyenin komutanı olarak göndermiştir. Abdullah b. Cahş'a aynı zamanda Hz. Peygamber tarafından iki gün sonra açılmak üzere bir mektup verilmiştir. Bu mektubun içeriğinde Nahle'ye gidilip Kureyş'in gözetlenmesi ve bilgilerin Medine'ye ulaştırılması yer almıştır.²⁴⁰ Batn-ı Nahle civarına varıldığında Mekkelilere ait bir ticaret kervanı ile karşılaşmıştır. Müslümanlar kervanı ele geçirmek istemiştir. Kervanın başındaki Amr

²³⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 46; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 274.

²³⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 89; İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 877; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 194; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 286; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 203.

²³⁶ Ziriklî, *A'lâm*, IV, 204.

²³⁷ İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 877; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 194; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 203; Çakan, İsmâil Lütfi, "Abdullah b. Cahş", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 89.

²³⁸ İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 878; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 194; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 286; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 203.

²³⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 90; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 194; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 287; Kândehevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, I, 539; Çakan, İsmâil Lütfi, "Abdullah b. Cahş", *DİA*, I, 89.

²⁴⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 10; İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 378; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 113-114; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 195; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 287; İbn Hazm, *Cevâmi'us-Sîre*, 104.

b. Hadramî öldürülmüş iki kişi de esir alınmıştır. Kervan da ganimet olarak alınmıştır. Abdullah b. Cahş bu ganimetlerin beşte birini ayırıp geri kalanını dağıtmıştır.²⁴¹

Bedir ve Uhud Savaşlarına katılan Abdullah b. Cahş, Uhud'da 3/624'de şehit olmuştur.²⁴²

2.1.1.2. Ebû Ahmed b. Cahş

Ebû Ahmed, Abd b. Cahş diye de bilinir.²⁴³ Ebû Ahmed b. Cahş, iki kardeşi Abdullah ve Ubeydullah'la birlikte Hz. Peygamber'in Darü'l-Erkâm'a sığınmasından önce müslüman olmuştur.²⁴⁴ Medine'ye ilk hicret eden muhacirlerdendir.²⁴⁵

Ebû Ahmed, Mekke'deki evinin Ebû Sûfyan tarafından alınmasına çok üzülmüştür. Mekke'nin Fethi sonrası Ebû Ahmed, mescidin kapısında kendisine ait bir devenin üzerinde ayağa kalkıp bağırmağa başlamıştır. Bunun üzerine Rasûlüllah Osmân b. Affân'ı çağırıp ona bir şey fısıldamıştır. Hz. Osmân'da Ebû Ahmed'e gidip ona Hz. Peygamber'in söylediklerini iletmiştir. Ebû Ahmed devesinden inip hemen yerine oturmuş ve bir daha eviyle ilgili konuşmamıştır. Hz. Peygamber'in evi karşılığında ona cennette bir ev verileceğini müjdelediği rivayet edilmiştir.²⁴⁶ Şair bir kimliği olan Ebû Ahmed, kardeşi Zeyneb bint Cahş'tan önce vefat etmiştir.²⁴⁷

2.1.1.3. Ubeydullah b. Cahş

Ümeyme bint Abdülmuttalib'in oğlu olan Ubeydullah hakkında araştırmamız esnasında kaynaklarda malûmata rastlanmamıştır.

²⁴¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 11; İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 879; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 114; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 195; İbn Hazm, *Cevâmi'us-Sîre*, 105-106.

²⁴² İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 880; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 195; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 287; Zirikî, *A'lâm*, IV, 203.

²⁴³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 102; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1593; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 7.

²⁴⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 102; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 513-514; Küçük, Raşit, "Ebû Ahmed b. Cahş", *DİA*, İstanbul, 1994, X, 88.

²⁴⁵ İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1593.

²⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 102-103; Küçük, Raşit, "Ebû Ahmed b. Cahş", *DİA*, X, 88.

²⁴⁷ İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1593.

2.1.1.4. Zeyneb bint Cahş

Tam adı, Zeyneb bint Cahş b. Riâb b. Ya'mer b. Sabire b. Mürreb, Kebir b. Ganem b. Dudan b. Esed b. Huzeyme.²⁴⁸ Annesi, Hz. Peygamber'in halası Ümeyme bint Abdülmuttalib,²⁴⁹ babası Cahş b. Riâb'dır.²⁵⁰ Ümmü'l-Hakem olarak künyelendirilmiştir.²⁵¹ Yaklaşık milâdi olarak 588 yılında Mekke'de doğmuştur.²⁵² Mekke döneminde müslüman olmuş ve Medine'ye hicret edenler arasında yer almıştır.²⁵³

Zeyneb bint Cahş, Kureys'in ileri gelen bir ailesine mensup olmasının beraberinde getirdiği bir asalete sahiptir. Bu sebeple nesebi ve güzelliği ile daima övünmüştür. Hz. Peygamber Zeyneb'e kendisini evlendirebileceğini belirtmiştir. Hz. Peygamber azatlı köle Zeyd b. Hârise ile Zeyneb bint Cahş'ın evlenmesini istemiştir. Çünkü bu evlilikle sınıf ayrımlarının bir önemi olmadığı ortaya konulacaktır. Zeyneb'e bu teklif sunulunca çok da olumlu tepkiler alınmamıştır. Başta Zeyneb ve Cahş ailesi buna karşı çıkmış, Zeyd b. Hârise'yi Zeyneb bint Cahş'a layık görmemişlerdir.²⁵⁴ Fakat bu konudaki direnişleri şu ayetin nüzulüne kadar devam edebilmiştir: “Allah ve Rasûlü, herhangi bir karar verdiği zaman, mümin bir erkek ve mümin bir kadının o işte kendi başlarına karar verme yetkileri yoktur. Nitekim Allah'a ve Rasûlüne karşı gelen kimse apaçık bir sapıklığa düşmüştür”.²⁵⁵ Bundan sonra Zeyneb bint Cahş, Hz. Peygamber'in dilediği kişiyle yani Zeyd b. Hârise ile evlenmeyi kabul etmiştir.²⁵⁶ Zeyneb bint Cahş ve Zeyd b. Hârise'nin evliliği bir yıl kadar sürmüş, daha sonra boşanma gerçekleşmiştir.²⁵⁷ Zeyd b. Hârise, karısı Zeyneb bint Cahş'ı nikâhından çıkardıktan sonra Hz. Peygamber

²⁴⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 101; İbn Hazm, *Cevâmi'us-Sîre*, 35; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1849; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 313; Ziriklî, *A'lâm*, III, 106.

²⁴⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 101; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 125; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 211; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 313.

²⁵⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 211.

²⁵¹ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 339; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 125.

²⁵² Kazıcı, Ziya, *Hz. Muhammed'in Eşleri ve Aile Hayatı*, İstanbul, 1993, 230.

²⁵³ İbn İshâk, *Sîre*, I, 339; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, II, 59.

²⁵⁴ İbn İshâk, *Sîre*, I, 339; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, II, 59; *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Târîhi*, I, 329; Hamîdullah, Muhammed, “Zeyneb bint Cahş”, *DİA*, İstanbul, 2013, XLIV, 357-358.

²⁵⁵ Ahzab 33/36-37.

²⁵⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 101; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1849; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 211.

²⁵⁷ el-Beyhâki, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin, *Delâilü'n-Nübüvve Ma'rifetü Ahvali Sâhibi's-Şeria*, Beyrût, 1996, III, 466; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 313.

Zeyneb'i kendisi için istemesini Zeyd'den talep etmiştir. Hz. Peygamber ile halasının kızı Zeyneb bint Caḥş'ın evliliği 5/627 senesinde gerçekleşmiştir.²⁵⁸ Bu evlilikle evlatlık olan kişilerin boşadığı kadınla evlenilemeyeceğine dair câhiliye dönemi âdeti de ortadan kaldırılmıştır. Hicâb ayeti de Zeyneb bint Caḥş'ın düğün yemeğinden sonra nâzil olmuştur.²⁵⁹

Zeyneb bint Caḥş, kadınlar arasında çok cömert ve kanaatkâr bir hanımdır. Vefat ettiğinde geride bir dirhem parası bile kalmamıştır. Hz. Peygamber: “*Sizin bana kavuşmada en çabuk olanınız eli en uzun olanınızdır*” buyurmuştur. Rivâyetin devamında Hz. Âişe kadınların bundan sonra kimin eli daha uzun diye ölçmeye başladıklarını, daha sonra bununla kastedilenin Zeyneb bint Caḥş olduğunu anladıklarını söylemiştir. Bunun nedeni olarak da onun bedenen çalışması ve sadaka vermesi ifâde edilmiştir.²⁶⁰

Zeyneb bint Caḥş 20/642 senesinde, Hz. Ömer'in halifeliği zamanında vefat etmiştir.²⁶¹

2.1.1.5. Ümmü Habîbe bint Caḥş

Adı Ümmü Habîbe bint Caḥş b. Riâb b. Yamer b. Sabîre b. Mürre b. Esed'dir. Annesi Hz. Peygamber'in halalarından Ümeyme bint Abdülmuttalib'tir.²⁶²

Künyesi Ümmü Habîb'dir.²⁶³ Mü'minlerin annesi Zeyneb bint Caḥş'ın kız kardeşidir.²⁶⁴ Ümmü Habîbe'ye müstahaza denilmiştir. Uzun süre kesilmeyen bir kanama gördüğü için Hz. Peygamber'e bu durum sorulduğunda her namaz vaktinde abdest alması gerektiğini buyurmuştur.²⁶⁵

²⁵⁸ Taberî, *Târîh*, II, 582; İbn Kesîr, *Bidâye*, IV, 172; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 313; Ziriklî, *A'lâm*, III, 106.

²⁵⁹ Buhârî, *Tevhîd*, 22.

²⁶⁰ Müslim, *Fezâilü's-Sahabe*, 101.

²⁶¹ İbn Sâd, *Tabakât*, VIII, 115; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1851; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 212; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 314; İbn Hazm, *Cevâmi'us-Sîre*, 34.

²⁶² İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 242; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1928; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 314.

²⁶³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 242.

²⁶⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 314.

²⁶⁵ İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1929; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 269.

2.1.1.6. Hamne bint Cahş

İsmi Hamne bint Cahş b. Riâb el-Esediyye.²⁶⁶ Ümeyme'nin kızlarından birisi Hamne bint Cahş'tır. Babası Cahş b. Riâb'tır. Hamne, Cahş'ın üç kızından biridir. Diğer ikisi müminler'in annesi Zeyneb bint Cahş ile Ümmü Habîbe'dir.²⁶⁷

Hamne, Mekke'den Medine'ye ilk hicret eden kadınlardan olup, Hz. Peygamber'e biat eden, ona tabii olan kadınlar arasındadır. Hamne, Mus'ab b. Umeyr ile evlenmiştir. Bu evlilikten bir kızı olmuştur. Mus'ab, Uhud Gazvesi'nde şehid olmuştur.²⁶⁸ Hamne bint Cahş daha sonra Talha b. Ubeydullah ile evlenmiştir. Bu evlilikten Muhammed b. Talha ve İmrân b. Talha isimli iki oğlu dünyaya gelmiştir.²⁶⁹

Hız. Peygamber Uhud'dan döndüğünde kadınlar, aile fertlerini insanlara sormuşlardır. Kimse bilgi vermeyince Peygamber'e gelmişlerdir. Hız. Peygamber soru soran her kadına bilgi vermiştir. Hamne bint Cahş gelince Hız. Peygamber Hamne'ye kardeşi Abdullah'ın ve dayısı Hamza'nın şehid düştüğünü söylemiştir. Hamne büyük bir tevekkülle "Allah onlara rahmet etsin ve onları bağışlasın" demiştir. Arkasından Hız. Peygamber, Hamne'ye kocasının da Uhud'da şehid olduğunu söyleyince Hamne "Ah savaş ah" diye feryat etmiştir. Bunun üzerine Hız. Peygamber "Kadınlarda kocalarına karşı ayrı bir bağlılık vardır" demiştir. Uhud Gazvesi'nde savaşan mücahitlere su dağıtan ve savaşta yaralıları tedavi eden Hamne'ye Hız. Peygamber Hayber gelirlerinden 30 vesk yiyecek vermiştir.²⁷⁰

İfk yani iftira hadisesinde Hız. Âişe aleyhinde konuşanlardan biri olan Hamne'ye hadd-i kazf cezası uygulanmıştır. Hamne, ifk hadisesine kız kardeşi Zeyneb'e olan muhabbetinden ötürü karışmışsa da Zeyneb bint Cahş, Hız. Âişe hakkında onun gibi hareket etmemiştir.²⁷¹ Hamne bint Cahş'ın vefat tarihi bilinmemektedir.

²⁶⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 241; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1813; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 275.

²⁶⁷ İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1813; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 69-71; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 275; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, II, 61; Aykaç, Mehmet, "Hamne bint Cahş", *DİA*, İstanbul, 1997, XV, 497.

²⁶⁸ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğazî*, I, 249-250; İbn Kuteybe, *Ma'ârif*, 231-232; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1813.

²⁶⁹ İbn Kuteybe, *Ma'ârif*, 231-232; Aykaç, Mehmet, "Hamne bint Cahş", *DİA*, XV, 497.

²⁷⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 241; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 275.

²⁷¹ İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1813; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 70; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 440-441; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, I, 296.

2.1.2. Torunları

Ümeyme bint Abdülmuttalib'in oğlu Abdullah b. Cahş'tan Muhammed isimli torunu vardır. Kızı Hamne bint Cahş'tan ise İmrân ve Muhammed Talhâ isimli torunları olmuştur. Diğer evlatları olan Zeyneb ve Ümmü Habibe'den torunları olmamıştır.

2.1.2.1. Muhammed b. Abdullah b. Cahş

Muhammed b. Abdullah b. Cahş el-Esedî'nin annesi Fatıma bint Ebû'l Hubeyş'tir.²⁷² Babası ve amcası ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiştir. Daha sonra babasıyla beraber Medine'ye hicret etmiştir.²⁷³ Babası ile beraber Uhud Gazvesi'ne katılmıştır.²⁷⁴ Hz. Peygamber'den çeşitli hadisler rivayet etmiştir.²⁷⁵

1.2.2. İmrân b. Talha

Tam adı İmrân b. Talha b. Ubeydullah b. Osmân b. Amr b. Kâ'b b. Sa'd b. Temim b. Mürre'dir. Annesi Hamne bint Cahş b. Riâb'dır. Hz. Peygamber döneminde dünyaya gelmiştir.²⁷⁶ Nesebi devam etmemiştir. Çocukları erken yaşta vefat etmiştir.²⁷⁷

2.1.2.3. Muhammed b. Talha

İsmi Muhammed b. Talha b. Ubeydullah b. Osmân b. Amr b. Kâ'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre. Annesi Hamne bint Cahş'dır. Künyesi Ebû'l-Kasım'dır.²⁷⁸ İsmi Hz. Peygamber koymuştur.²⁷⁹ Muhammed b. Talha'ya faziletinden ve çok ibâdet etmesinden dolayı "Seccâd" denilmiştir. Sikâ bir ravi olan Muhammed b. Talha çok az hadis rivâyet etmiştir.²⁸⁰ Babası ile birlikte Cemel Savaşı'na katılmış ve orada ölmüştür.²⁸¹

²⁷² İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1373; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 100.

²⁷³ İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 1373; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 100.

²⁷⁴ İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 1374.

²⁷⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 100.

²⁷⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 166; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 282; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, IV, 370; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 82.

²⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 166.

²⁷⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 52-53; İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 1371; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, IV, 386; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 376.

²⁷⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 53; İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 1371.

²⁸⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 54; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 377.

²⁸¹ İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 1371; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 377.

2.2. ÜMMÜ HAKÎM el-BEYZÂ

Asıl ismi Beyzâ'dır.²⁸² Ümmü Hâkim'in annesi de Fâtıma bint Amr'dır.²⁸³ Ümmü Hakîm, Küreyz b. Rebîa ile evlenmiş ve ondan Âmir, Talha, Ümmü Talha ve Ervâ adında çocukları olmuştur.²⁸⁴ Bu çocuklardan Ervâ bint Küreyz, Affân b. Ebû'l Âs b. Ümeyye b. Abdüşems ile evlenmiş ve ondan üçüncü halife Osmân b. Affân dünyaya gelmiştir.²⁸⁵ Yani Hz. Osmân Hz. Peygamber'in halasının torunudur. Ümmü Hâkim el-Beyzâ, Peygamberimizin babası Abdullah'ın ikiz kardeşi olarak rivayet edilmektedir.²⁸⁶ Kendisinin müslüman olup olmadığıyla ilgili bilgi mevcut değildir.

Ümmü Hakîm el-Beyzâ'nın şair yönü vardır. Ümmü Hakîm el-Beyzâ'nın babasının isteği üzerine söylemiş olduğu ağıt şöyledir:

وَبَكِّي ذَا النَّدَى وَالْمَكْرَمَاتِ	أَلَا يَا عَيْنُ جُودِي وَاسْتَهْلِي
بِدَمْعِكَ مِنْ دُمُوعِ هَاطِلَاتِ	أَلَا يَا عَيْنُ وَيْحَكَ أَسْعِدِينِي
أَبَاكَ الْخَيْرِ تَيَّارِ الْفُرَاتِ	وَبَكِّي خَيْرَ مَنْ رَكَبَ الْمَطَايَا
كَرِيمِ الْخَيْرِ مَحْمُودِ الْهَيَّاتِ	طَوِيلِ الْبَاعِ شَبِيهَةَ ذَا الْمَعَالِي
وَغَيْثًا فِي السَّنَنِ الْمُمَحَّلَاتِ	وَصَوْلًا لِلْقَرَابَةِ هَبْرَزِيًّا
تَرَوْقُ لَهُ عُيُونُ النَّاطِرَاتِ	وَأَيْثًا حِينَ تَشْتَجِرُ الْعَوَالِي
إِذَا مَا الدَّهْرُ أَقْبَلَ بِالْهِنَاتِ	عَقِيلُ بَنِي كِنَانَةَ وَالْمَرْجَى
بِدَاهِيَّةٍ وَخَصْمِ الْمَعْضَلَاتِ	وَمَفْرَعُهَا إِذَا مَا هَاجَ هَيْجٌ
وَبَكِّي مَا بَقِيَتِ الْبَاكِيَاتِ	فَبَكِّيهِ وَلَا تَسْمِي بِحُزْنٍ

“Ey gözüm ağla, hayır, fazilet ve cömertlik sâhibi, şeref sâhibi kimseye ağla.

Ey gözüm, sana yazıklar olsun, birbir peşine akan gözyaşlarından bir gözyaşıyla benim ağlamama yardım et.

²⁸² İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 45; Belâzürî, *Ensâb*, IV, 423; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1780; İbn Seyyidü'n-Nâs, *Uyûn*, II, 338; İbn Kudâme, *Muğni*, 173.

²⁸³ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 78; İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 45; Ya'kûbî, *Târihü'l-Ya'kûbî*, II, 11; Belâzürî, *Ensâb*, I, 96; İbn Kudâme, *Muğni*, 96.

²⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 45; İbn Seyyidü'n-Nâs, *Uyûn*, II, 388; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 273; Zübeyri, Ebû Abdullah Mus'ab, *Kitâb-u Nesebi Kureyş*, Kâhire, 1982, 18.

²⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 45.

²⁸⁶ İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1780; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 34; Hizmetli, Sabri, *İslâm Târîhi*, 83.

Binek hayvanlara binen kimselerin hayırlısına ağla ki o kerîm olan babandır.
Muktedir, kerîm, şeref sahibi övgüye değer Şeybe'ye ağla.

Akrabalara çok ihsânlı sıla yapan, güzel, endamlı kıtlık senelerinde imdada yetişen kimse.

Süngüler birbirine karıştığı zaman arslan, onun için bakan gözler ağlar, yaşlar dökerler.

Benî Kinane'nin çok akıllısı ve zaman çirkin şeylerle geldiğinde hâzır bulunması umulandır.

Benî Kinane'nin zor durumlarda, kötü bir olaylarda, savaş durumunda sığınacakları yerdir.

Ve ona ağla, hüznün ve kederle melül olma hayal kırıklığına uğrama, kırılma ve sen ağlayan kadınların içinde kaldıkça ağla.”²⁸⁷

Ümmü Hâkim, İslâm'ın gönderilişinden sonra İslâm'ın ilk yıllarında 70 yaşında vefat etmiştir.²⁸⁸

2.2.1. Çocukları

Ümmü Hakîm el-Beyzâ'nın Âmir, Talha, Ümmü Talha ve Ervâ adında çocukları olmuştur. Kaynaklarda Talha ve Ümmü Talha hakkında malumata ulaşılamamıştır.

2.2.1.1. Âmir b. Küreyz

Âmir b. Küreyz b. Rebîa b. Habîb b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'ın annesi Hz. Peygamber'in halası Beyzâ bint Abdülmuttalib'dir.²⁸⁹ Âmir b. Küreyz Mekke'nin Fethi gününde müslüman olmuştur. Osmân b. Affân'ın hilâfetine kadar yaşamıştır. Âmir b. Küreyz Hz. Osmân'dan izin alarak Basra valisi olan oğlu Abdullah b. Âmir'in yanına gitmiştir.²⁹⁰ Hz. Osmân Âmir'e Basra'da sürekli ikâmet etmemesi

²⁸⁷ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 181; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, I, 282-283.

²⁸⁸ Belâzürî, *Ensâb*, IV, 423.

²⁸⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 41; İbn Abdilber, *İsti'âb*, II, 798; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 138; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, III, 18; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 256.

²⁹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 42; İbn Abdilber, *İsti'âb*, II, 798; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, III, 18; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 256.

koşuluyla izin vermiştir.²⁹¹ Âmir b. Küreyz'in çocukları Abdullah, Ümmü Râfi ve Ebû's Sahbâ'dır.²⁹²

2.2.1.2. Ervâ bint Küreyz

Ervâ'nın künyesi Ümmü Osmân'dır. Hz. Osmân'ın annesidir. Babası Küreyz b. Rebîa annesi Abdülmuttalib'in kızı Ümmü Hâkim el-Beyzâ'dır.²⁹³

Ervâ, Affân b. Ebü'l-Âs ile evlenmiş olup bu izdivaçtan Osmân b. Affân ile Âmine adında bir kızı dünyaya gelmiştir.²⁹⁴ Daha sonra Ukbe b. Ebû Muayt ile evlenmiştir. Bu evlilikten Velîd, Umâre, Hâlid, Ümmü Külsûm, Ümmü Hâkim ve Hind adlarında çocukları olmuştur.²⁹⁵

İslâmiyet'in ilk zamanlarında müslüman olmuştur. Kızı Ümmü Külsûm'den hemen sonra Medine'ye hicret etmiş, vefat edinceye kadar Medine'de yaşamıştır.²⁹⁶ Hz. Peygamber'e inanan kadınlar arasındadır. Ervâ, Hz. Osmân'ın hilâfeti döneminde Medine'de vefat etmiş ve Bakî mezarlığına defnedilmiştir.²⁹⁷

2.2.2. Torunları

Ümmü Hâkim el-Beyzâ'nın Âmir b. Küreyz adlı oğlundan Abdullah b. Âmir b. Küreyz, Ervâ bint Küreyz'den ise Hulefâ-i Râşidin'den olan Osmân b. Affân, Velîd b. Ukbe, Hâlid b. Ukbe, Umare b. Ukbe ve Ümmü Külsûm bint Ukbe isimli torunları vardır.

2.2.2.1. Osmân b. Affân

Tam adı Osmân b. Affân b. Ebü'l As b. Ümeyye el-Kureşî el-Ümevî'dir. Zün-Nüreyn lakabıyla tanınan Osmân b. Affân, Raşid halifelerin üçüncüsüdür.²⁹⁸ Annesi

²⁹¹ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 256.

²⁹² İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 41.

²⁹³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 8; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 228; Zübeyri, *Nesebi Kureys*, 18.

²⁹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 229; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 8; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 228.

²⁹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 229; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 228.

²⁹⁶ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 228.

²⁹⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 8; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 228; Başaran, Selman, "Ervâ bint Küreyz", *DİA*, İstanbul, 1995, XI, 317.

²⁹⁸ İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 1037; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 362; Zirikî, *A'lâm*, IV, 371.

Ervâ bint Küreyz'dir. Ervâ, Hz. Peygamber'in halalarından Ümmü Hâkim'in kızıdır.²⁹⁹ İslâm'ın önde gelen isimlerinden olan Hz. Osmân, ilk müslümanlar arasında yer alır. Zengin bir kişidir.³⁰⁰ Hz. Osmân müslüman olduktan kısa bir süre sonra Hz. Peygamber'in kızı olan Rukiyye ile evlenmiştir. Eşi ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiştir. Daha sonra ise Medine'ye hicret etmiştir.³⁰¹ Hz. Osmân eşi Rukiyye'nin hastalığı sebebiyle Bedir Savaşı'na iştirak edememiştir. Hz. Peygamber Osmân'a savaştan ganimet hissesini ayırmıştır.³⁰² Eşi Rukiyye'nin vefatının ardından Hz. Osmân, Hz. Peygamber'in diğer kızı Ümmü Gülsüm ile evlenmiştir. Kendisine bu sebepten Zü'n-Nûreyn denilmiştir.³⁰³

Ceyşü'l Usre'de (Tebük Gazvesi) malının çoğunu bağışlamıştır. Hz. Ömer'in vefatından sonra üçüncü halife olmuştur.³⁰⁴ Hz. Osmân'ın halifeliği döneminde Kıbrıs, Afrika, Horasan, Ermenistan, Kafkasya, Kirman fethedilmiştir.³⁰⁵

Hz. Peygamber'den 146'ya yakın hadis rivayetinde bulunan Hz. Osmân döneminde Kur'ân-ı Kerîm'in çoğaltılması gerçekleşmiştir.³⁰⁶ Cennetle müjdelenen on sahâbiden biridir.³⁰⁷ Hz. Osmân'ın halifeliğinin son zamanlarında çeşitli fitneler ortaya çıkmıştır. 40 gün boyunca evi muhasara altında tutulan Hz. Osmân fitneciler tarafından 35/656 yılında şehit edilmiştir.³⁰⁸

2.2.2.2. Velîd b. Ukbe

Tam adı Velîd b. Ukbe b. Ebû Muayt b. Ebû Amr b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf, künyesi Ebû Vehb'dir.³⁰⁹ Babası, Ukbe b. Ebû Muayt olup azılı müşriklerdendir. Annesi Ervâ bint Küreyz, Hz. Peygamber'in halası Ümmü Hâkim el-

²⁹⁹ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 362; Yiğit, İsmail, "Osman b. Affân", *DİA*, İstanbul, 2007, XXXIII, 438.

³⁰⁰ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 362; Kândehevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, I, 86-87; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 372.

³⁰¹ İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, III, 66; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 362; Kândehevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, I, 513-514; Yiğit, İsmail, "Osman b. Affân", *DİA*, XXXIII, 438.

³⁰² İbn Hacer, *İsâbe*, II, 362.

³⁰³ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 362; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 372.

³⁰⁴ Ziriklî, *A'lâm*, IV, 372.

³⁰⁵ Ziriklî, *A'lâm*, IV, 372.

³⁰⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 57; İbn Hazm, *Cevâmi'us-Sîre*, 277; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 362; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 372.

³⁰⁷ Tirmizî, *Menâkıb*, 19; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 363.

³⁰⁸ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 363; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 372.

³⁰⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 24; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1552; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 451; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, III, 412; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 637; Ziriklî, *A'lâm*, IX, 143.

Beyzâ'nın kızı ve Hz. Osmân'ın annesidir.³¹⁰ Mekke'nin fethi günü müslüman olmuştur.³¹¹ Kaynakların çoğunluğuna göre hicretin 9/630 yılında Hz. Peygamber tarafından Benî Mustalik Kabilesi'ne zekât memuru olarak görevlendirilmiştir.³¹²

Benî Mustalik'ten bir grup gelecek olan zekât memurunu karşılamak üzere çıkmıştır. Velîd b. Ukbe kendisine yönelerek gelen kalabalığı görünce aralarındaki eski bir husumete binâen korkuya kapılıp geri dönüp gitmiştir. Hz. Peygamber'e Benî Mustalik kabilesinin kendisini öldürmek istediğini ve zekât vermek istemediklerini söylemiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber bir seriyye hazırlamıştır. Ancak kısa bir süre sonra hakikat anlaşılmıştır.³¹³ Bu olay üzerine “*Eğer fâsığın biri size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın, yoksa bilmeden bir topluluğa sataşılırsınız da sonra yaptığınıza pişman olursunuz*”.³¹⁴ meâlindeki ayet nâzil olmuştur.³¹⁵ Velîd b. Ukbe Hz. Ali'ye biât edinceye kadar Medine'de kalmıştır. Sonra Rakka'ya gitmiş ve oraya yerleşmiştir. Rakka'da 61/680 yılında vefat etmiştir. Mezarı Belih Nehri yakınlarındadır.³¹⁶

2.2.2.3. Hâlid b. Ukbe

İsmi Hâlid b. Ukbe b. Ebû Muayt b. Ebû Amr b. Ümeyye b. Abdüşems. Annesi Ervâ bint Küreyz'dir.³¹⁷ Velîd b. Ukbe ile kardeştir. Mekke'nin fethi günü müslüman olmuştur.³¹⁸ Daha sonra Rakka'ya gitmiştir.³¹⁹

³¹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 24; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1552; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 451; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 637; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, III, 414; Ziriklî, *A'lâm*, IX, 143.

³¹¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 451; Ziriklî, *A'lâm*, IX, 143.

³¹² İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1552-1553; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 451; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 636-637.

³¹³ İbn Hişâm, *Sîre*, IV, 308-309; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1553; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 451-452; Zehebî, *A'lâm*, III, 413; Efendioğlu, Mehmet, “Velîd b. Ukbe”, *DİA*, İstanbul, 2013, XLIII, 35-36.

³¹⁴ Hucurat 49/6.

³¹⁵ İbn Hişâm, *Sîre*, IV, 309; İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 38; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 637.

³¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 38-39; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1554; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 453; Ziriklî, *A'lâm*, IX, 143.

³¹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 40; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 101-102.

³¹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 41; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 102.

³¹⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 102.

2.2.2.4. Umâre b. Ukbe

Adı Umâre b. Ukbe b. Ebû Muayt b. Ebû Amr b. Ümeyye. Annesi Ervâ bint Küreyz'dir.³²⁰ Umâre b. Ukbe'nin çocukları; Muhammed, Osmân, Ümmü Nâfi, Abdullah, Ümmü Eyyûb, Ümmü Velid, Ubeydullah, Müdrîk, Ebân, Ömer, Amr ve Nafi'dir.³²¹ Umâre b. Ukbe Mekke'nin fethedildiği gün müslüman olmuştur. Daha sonra ise Kûfe'ye yerleşmiştir.³²²

2.2.2.5. Abdullah b. Âmir b. Küreyz

Abdullah b. Âmir b. Küreyz b. Rebîa, Abdullah'ın babası Âmir b. Küreyz'dir ki o da, Hz. Peygamber'in halası Beyzâ'nın oğludur.³²³ Hz. Peygamber döneminde doğmuştur.³²⁴ Küçükken Hz. Peygamber'in huzuruna getirilen Abdullah'a Hz. Peygamber hiç susuz kalmasın diye dua etmiştir.³²⁵ Hz. Osmân döneminde Basra valiliği yapmıştır.³²⁶ Cemel Vak'asında Hz. Âişe'nin yanında mücadele etmiştir.³²⁷

Abdullah çok cömert ve cesur bir kişiliğe sahiptir. İran bölgesinde ciddi fetihler yapmıştır. İmâr ve su kanallarının yapımı konusunda etkin faaliyetler yürütmüştür.³²⁸ Mekke'de vefat etmiştir.³²⁹

2.2.2.6. Ümmü Külsûm bint Ukbe

İsmi Ümmü Külsûm bint Ukbe b. Ebî Muayt el-Ümeviyye. Annesi Ervâ bint Küreyz'dir. Ümmü Külsûm ile Hz. Osmân anne bir kardeşir.³³⁰

³²⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 39.

³²¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 40.

³²² İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 40.

³²³ İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 931; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 288; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, III, 18; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 60-61.

³²⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 288.

³²⁵ İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 931-932; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 61.

³²⁶ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 61.

³²⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâm*, III, 18.

³²⁸ İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 932; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 61.

³²⁹ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 61.

³³⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 230; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1953; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 386; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 276; Martı, Huriye, "Ümmü Külsûm bint Ukbe", *DİA*, İstanbul, 2012, XLII, 325.

Ümmü Külsûm hicri 7. yılda hicret etmiştir. Mekke'den tek başına çıkmış, Hudeybiye Antlaşması sonrasında Medine'ye varmıştır.³³¹ Kardeşleri Hudeybiye antlaşması gereği Ümmü Külsûm'ü Mekke'ye geri götürmek için gelmişler ancak Hz. Peygamber onlara Ümmü Külsûm'ü vermemiştir.³³² Ümmü Külsûm hakkında Mümtehine Suresi'nin 10. ve 11. ayetleri nazil olmuştur.³³³ Ümmü Külsûm Medine'ye hicretten sonra önce Zeyd b. Hârise ile evlenmiş onun vefatı üzerine Zübeyr b. Avvâm'la evlenmiştir. Zübeyr'den boşanan Ümmü Külsûm sırasıyla Abdurrahman b. Avf ardından Amr b. Âs ile evlenmiştir. Hz. Ali'nin hilâfeti döneminde Ümmü Külsûm vefat etmiştir.³³⁴

2.3. BERRA bint ABDÜLMUTTALİB

Tam adı Berra bint Abdülmuttalib b. Hişâm b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi, Fâtıma bint Amr'dır.³³⁵

Berra bint Abdülmuttalib, cahiliye döneminde Abdü'l-Esed b. Hilâl el-Mahzûm ile evlenmiştir. Bu evlilikten Ebû Seleme b. Abdü'l-Esed doğmuştur. Ebû Seleme, Bedir Savaşı'na katılanlar arasında yer almıştır.³³⁶ Berra daha sonra Ebû Rühm b. Abdüluzzâ el-Âmiri ile evlenmiştir. Bu evlilikten Bedir ehlinden olan Ebû Sebre b. Ebû Rühm adındaki oğlu olmuştur.³³⁷ Berra bint Abdülmuttalib, Safiyye hariç diğer kızlarla anne-baba bir kardeşir.³³⁸ Berra bint Abdülmuttalib edip bir şairdir.³³⁹ Babası Abdülmuttalib ölümünden evvel kızlarının arkasından nasıl ağıt yakacaklarını öğrenmek için toplamıştır. Berra da babası için ağlayarak şu beyitleri söylemiştir:

على طيب الخيم والمعتصر

أعيني جودا بدمع درر

³³¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 230; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 386.

³³² İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 230; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 382; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 277.

³³³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 230-231.

³³⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 231; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1953-1954; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 386; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 277.

³³⁵ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 78; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 73; Belâzürî, *Ensâb*, I, 96; Tâberî, *Târih*, II, 1.

³³⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 45; İbn Kuteybe, *Ma'ârif*, 92; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1780; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 588; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, III, 18; Zübeyrî, *Kitâbü Nesebi Kureyş*, 19.

³³⁷ Belâzürî, *Ensâb*, IV, 424; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1780; İbn Seyyidü'n-Nâs, *Uyûn*, II, 388; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, III, 18.

³³⁸ İbn Kuteybe, *Ma'ârif*, 85.

³³⁹ Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, I, 125.

عَلَى مَا جَدَّ وَارِي الزَّنَادِ
عَلَى شَيْبَةِ الْحَمْدِ ذِي الْمَكْرَمَاتِ
وَذِي الْحِلْمِ وَالْفَضْلِ فِي النَّائِبَاتِ
لَهُ فَضْلٌ مَجْدٍ عَلَى قَوْمِهِ
أَتَتْهُ الْمَنَايَا فَلَمْ تُشَوِّهِ
جَمِيلَ الْمُحْيَا عَظِيمِ الْخَطَرِ
وَذِي الْمَجْدِ وَالْعِزِّ وَالْمُفْتَخِرِ
كَثِيرِ الْمَفَاخِرِ جَمِّ الْفَخْرِ
مُنِيرٌ يَلُوحُ كَضَوْءِ الْقَمَرِ
بِصْرَفِ اللَّيَالِي وَرَيْبِ الْقَدْرِ

“Ey gözlerim, cömert tabiatlı, temiz güzel kişi üzerine inci gözyaşıyla yaşlar dökünüz.

Dedesi şanlı, şeref sahibi bileklerinden ateş çıkan güzel yüzlü şeref ve şanı büyük kimsenin üzerine.

Şeref ve izzet sahibi Şeybetü'l-Hamd'ın üzerine.

Keremleri çok, atası bol belalı günlerde hilim ve haklıyı haksızı ayırma yeteneğine sahib.

Onun kavmi üzerine şeref ve kerem fazlı vardır, sahip olup ay ışığı gibi parlardı.

Ona ölüm geldi ve kaderin pençesi onu alıp götürdü”.³⁴⁰

Berra'nın müslüman olup olmadığı hakkında herhangi bir bilgi yoktur.³⁴¹

2.3.1. Çocukları

Berra bint Abdülmuttalib'in iki evliliğinden iki çocuğu olmuştur. Ebû Seleme b. Abdü'l-Esed ve Ebû Sebre b. Ebû Rühm.

2.3.1.1. Ebû Seleme b. Abdü'l-Esed

Tam adı Abdullah b. Abdü'l-Esed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm. Ebû Seleme'nin ismi Abdullah'tır. Annesi Berra bint Abdülmuttalib'dir.³⁴² İlk müslümanlardandır ve Ümmü Seleme ile evlenmiştir.³⁴³ Ebû Seleme, Erkâm b. Ebû'l

³⁴⁰ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 180; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, I, 125.

³⁴¹ İbn Kudâme, *Muğni*, 172.

³⁴² İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 239; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1682; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 335; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 150.

³⁴³ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 335.

Erkâm'ın evinde müslüman olmuştur.³⁴⁴ İsminden çok künyesiyle Ebû Seleme ile tanınmıştır.³⁴⁵

Ebû Seleme, Habeşistan'a gerçekleştirilen iki hicrete de katılmıştır. Eşi Ümmü Seleme de bu hicretlerde bulunmuştur.³⁴⁶ Hz. Peygamber, Ebû Seleme ile Sa'd b. Heysame'yi kardeş ilan etmiştir. Medine'ye ilk hicret edenlerden olmuştur.³⁴⁷ Ebû Seleme'nin çocukları Seleme, Ömer, Zeyneb, Dürre'dir.³⁴⁸ Ebû Seleme Bedir ve Uhud Gazveleri'ne katılmıştır. Uhud'da ciddi şekilde yaralanmıştır. Tedavi sonrası Katan Seriyesi'nde ordu komutanı olarak gönderilmiştir.³⁴⁹ Ebû Seleme Katan Seriyesi'nden döndükten bir süre sonra 4/625 yılında vefat etmiştir.³⁵⁰

2.3.1.2. Ebû Sebre b. Ebû Rühm

Ebû Sebre b. Ebû Rühm b. Abdüluzza b. Ebû Kays b. Vûd b. Nasr b. Mâlik'in annesi Berra bint Abdülmuttalib'dir. O'nun çocukları; Muhammed, Abdullah ve Sa'd'dır.³⁵¹ Ebû Sebre'nin eşi Ümmü Külsûm bint Süheyl'dir. O Habeşistan'a iki kez hicret etmiştir. İkinci hicretinde hanımı da bulunmuştur.³⁵² Hz. Peygamber, Ebû Sebre ile Seleme b. Selâm'ı kardeş ilan etmiştir.³⁵³

Ebû Sebre, Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara iştirak etmiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra, tekrar Mekke'ye dönmüş ve oraya yerleşmiştir. Bundan ötürü de müslümanlar tarafından eleştirilmiştir. Hz. Osmân döneminde vefât etmiştir.³⁵⁴

2.3.2. Torunları

Berrâ bint Abdülmuttalib'in, Ebû Seleme'den torunları Seleme, Ömer, Zeyneb, Dürre'dir. Ömer ve Seleme hakkında kaynaklarda malumata ulaşamadık.

³⁴⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 239; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1682.

³⁴⁵ İbn Hacer, *İsâbe*, II, 335.

³⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 239; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1682; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 150.

³⁴⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 240.

³⁴⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 239; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 151.

³⁴⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 240-241; Polat, Salahattin, "Ebû Seleme el-Mahzûmî", *DİA*, İstanbul, 1994, X, 229.

³⁵⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 241.

³⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 403; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1666.

³⁵² İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1666.

³⁵³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 403.

³⁵⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 403; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1666.

2.3.2.1. Dürre bint Ebû Seleme

İsmi Dürre bint Ebû Seleme Abdülesed Kureşiyeye el-Mahzumiyye. Hz. Peygamber'in eşlerinden olan Ümmü Seleme'nin kızıdır.³⁵⁵

2.3.2.2. Zeyneb bint Ebû Seleme

Adı Zeyneb bint Ebû Seleme b. Abdülesedî Mahzumiyye. Annesi Hz. Peygamber'in eşlerinden olan Ümmü Seleme'dir. Onun ismi Zeyneb Berre'dir. Hz. Peygamber ise onu Zeyneb diye çağırmıştır.³⁵⁶ Zeyneb bint Ebû Seleme Hâbeşistan'da dünyaya gelmiştir.³⁵⁷ Zeyneb döneminin fakih hanımları arasında yer almıştır. Ve birçok kadın sahâbiden rivayetlerde bulunmuştur. 73/693 yılında Medine'de vefat etmiştir.³⁵⁸

2.4. ÂTIKE bint ABDÜLMUTTALİB

Tam ismi Ümmü Abdillâh Âtike bint Abdülmuttalib b. Hâşim el-Hâşimiyye. Annesi Fâtıma bint Amr'dır. Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ın ana-baba bir kardeşidir.³⁵⁹

Cahiliye döneminde, Hz. Peygamberin eşlerinden Ümmü Seleme'nin babası Ebû Ümeyye b. Muğîre el-Mahzûmî ile izdivaç yapmıştır.³⁶⁰ Bu evlilikten, Abdullah ve Züheyr isimli oğulları ile Kârîbe isimli kızı dünyaya gelmiştir.³⁶¹ Ebû Ümeyye'nin Âtike'den önceki evliliğinden Ümmü Seleme isimli kızı da vardır ki; Ümmü Seleme Hz. Peygamber'in eşidir. Dolayısıyla Ümmü Seleme Peygamberimizin halası Âtike'nin kızı, Abdullah ve Züheyr'in üvey kardeşleridir.

³⁵⁵ İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1835.

³⁵⁶ İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1854-1855; Şahyar, Ayşe Esra, "Zeyneb bint Ebû Seleme", *DİA*, İstanbul, 2013, XLIV, 358.

³⁵⁷ İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1855; Şahyar, Ayşe Esra, "Zeyneb bint Ebû Seleme", *DİA*, XLIV, 358-359.

³⁵⁸ İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 159-160.

³⁵⁹ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 167; İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 43; İbn Kuteybe, *Ma'ârif*, 85; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 185; Kastalânî, *Mevâhib*, I, 349; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 8.

³⁶⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 43; Belâzürî, *Ensâb*, IV, 424; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1780; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 388; İbn Kudâme, *Muğnî*, 169; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 357.

³⁶¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 43; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 357.

Âtike bint Abdülmuttalib'in doğum tarihi ve ölüm tarihi bilinmemektedir.³⁶² Abdülmuttalib'in bütün kızları gibi Âtike de şiirler okumuştur. Günümüze ulaşan şiirlerinden biri babasının ölümü üzerine söylediği mersiye'dir. Abdülmuttalib son zamanlarında, kızlarını çağırıp kendisi öldükten sonra onun hakkında nasıl mersiye'ler söyleyeceklerini merak etmiş, bunun üzerine kızları babalarını öven birer şiir söylemişlerdir.³⁶³

Âtike'nin müslüman olup olmadığı ihtilafıdır.³⁶⁴ Âlimlerin çoğu onun müslüman olmadığı görüşünü benimsemiştir.³⁶⁵ Bazı rivayetlerde ise onun müslüman olduğu ve Medine'ye hicret ettiği belirtilmiştir.³⁶⁶ Belâzürî, müslüman olduğunu ancak hicret etmeden öldüğünü rivayet etmiştir.³⁶⁷ Onun, Hz. Peygamber'i öven şiirlerine baktığımızda, eğer bu mısraları gerçekten o söylemiş ise onun büyük ihtimalle müslüman olduğu kabul edilebilir.³⁶⁸

İslâm Tarihi'nde Âtike bint Abdülmuttalib'i büyük bir üne kavuşturan onun Bedir Gazvesi'nden önce Kureyşlilerin bozguna uğrayacaklarına yönelik gördüğü rüya ve bunun gerçek olmasıdır. Âtike bint Abdülmuttalib gördüğü bir rüyadan çok korkmuş ve bunu gidip kardeşi Abbâs b. Abdülmuttalib'e kimseye söylememesini tembih ederek anlatmıştır. Rüyasında şunu görmüştür: "Deveye binmiş bir adam süratle Mekke'ye gelerek önce Ebtâh'ta, sonra Kâbe'de daha sonra da Ebû Kubeys dağında, etrafında toplananlara üç güne kadar savaşıacakları ve vurulup düşecekleri yere koşmalarını söylemiştir. Dağdan kopardığı bir kayayı aşağı doğru fırlatmıştır. Aşağıda parçalanan kaya Mekke'deki bütün evlere dağılmıştır."³⁶⁹ Ancak bazı kaynaklarda o taşlardan hiçbirinin Zühreoğulları ve Hâşimoğulları'nın konağına girmediği rivayet edilir.³⁷⁰ Âtike bu rüyayı Suriye'den dönen Ebû Süfyân'ın, Kureyş kervânına müslümanların

³⁶² Ziriklî, *A'lâm*, IV, 8.

³⁶³ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 178-183.

³⁶⁴ Diyârbekrî, *Târîhü'l-Hamîs*, I, 170; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 8; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, III, 208.

³⁶⁵ Dimaşkî, *Sübülü'l-Hüdâ*, XI, 101; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, III, 208.

³⁶⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 43; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, II, 272.

³⁶⁷ Belâzürî, *Ensâb*, IV, 424.

³⁶⁸ Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, III, 208.

³⁶⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 43-44; İbnü'l-Esîr, *Kâmil*, II, 117; İbn Kesîr, *Bidâye*, III, 384; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 358; Köksal, Âsım, *İslâm Târîhi*, I, 73-74; Said, Havva, *el-Esas fi's-Sünne*, çev. Abdurrahim Ali Uyar, vdğr., İstanbul, 1991, II, 114-115.

³⁷⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 44.

baskında bulunacağını haber vermek ve müşriklerden yardım istemek üzere gönderdiği haberci Damdam b. Amr el-Gıfârî'nin Mekke'ye gelmesinden birkaç gün önce görmüştür.³⁷¹

Hız. Abbas “Vallahi, bu çok mühim bir rüyadır. Sen onu gizli tut, hiç kimseye anlatma!” demiştir. Abbas, oradan ayrılınca, arkadaşı Velîd b. Utbe ile karşılaşmıştır. Ona kardeşinin gördüğü rüyayı anlatıp gizli tutmasını istemiştir. Velîd de rüyayı babası Utbe'ye anlatmıştır. Bu rüya, Mekke'de ağızdan ağza yayılmıştır. Kureyş'in önemli toplantılarında konuşulmuştur. Abbas dedi ki; “Ertesi sabah Kâbe'yi tavaf etmek için Mescid-i Haram'a gittim. Ebû Cehil b. Hişâm'da Âtike'nin rüyasını anlatmakta olan Kureyşlilerin meclisinde oturmuştu.” Ebû Cehil, beni görünce şöyle dedi; “Ey Abdülmuttaliboğulları! Sizin erkeklerinizin peygamberlik iddialarına razı olduk da şimdi kadınlarınız da mı bu işe el attı? Âtike şöyle şöyle bir rüya gördüğünü iddia ediyor. Sizi üç gün bekleyeceğiz, şayet dedikleri çıkarsa tamam. Aksi takdirde sizleri Arapların en yalancıları ilan ederiz” demeye başlamıştır. Abbâs Ebû Cehil'e; “Ey sarı koku sürünen adam sus, yalancılığa ve kınanmaya sen bizden daha lâıksın” demiştir. Abbâs bu olayda; “Vallahi benim için bunu (Âtike'nin rüyasını) inkâr etmemden başka ağır bir şey olmamıştır” demiştir.³⁷²

Akşam olunca Abdülmuttaliboğulları'nın kadınları Abbâs'ın yanına gelerek ona şöyle demişlerdir: “Şu yoldan çıkmış, pis Ebû Cehil'in erkeklerinize dil uzatmasına, sonra da kadınlarınıza dil uzatmasına ses çıkarmadın, söylediklerine razı oldun, onu susturacak bir şeyler bulamadın mı?” Abbas; “Vallahi ben bunu yaptım. Fakat ben onunla fazla ilgilenmedim. Allah'a yemin ederim ki, onun karşısına çıkacağım. Eğer yeniden böyle yaparsa, elbette ben sizin yerinize onun hakkından gelirim!” demiştir.³⁷³

Âtike'nin rüyasının üzerinden üç gün geçince Damdam b. Amr Mekke'ye gelmiştir. Onu, Ebû Süfyân göndermiştir. Kureyş'i kervânı korumak için savaşa çağırmıştır. Damdam o esnada devesinin kulağını yarıp, elbisesini önden ve arkadan yırtmıştır. (Cahiliyye döneminde insanlar bu tür davranışları vahim bir durumun

³⁷¹ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğazî*, I, 29-33; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 358.

³⁷² İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 44.

³⁷³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 44.

habercisi olarak yaparlardı) Semerini ters çevirip şöyle seslenmiştir: “Ey Kureyş topluluğu! Develere yetişin, develere! Ebû Süfyân’ın gözetiminde olan mallarınız, Muhammed ve arkadaşlarının saldırısına uğradı. Onları kurtarabileceğinizi sanmıyorum, İmdat! İmdat!”³⁷⁴ Bu sözlerden sonra Kureyşlileri müthiş bir korku sarmıştır. Âtike’nin rüyası hakikat olmuştur. Âtike’nin kardeşi Ebû Leheb azılı İslâm düşmanlarından biri olmasına rağmen bu rüyanın etkisinde kalarak korkudan Bedir Harbine katılmamıştır.³⁷⁵

Âtike bint Abdülmuttalib’in de diğer kız kardeşleri gibi iyi bir şair olduğu kaynaklarda yer almaktadır. Âtike’nin babası Abdülmuttalib için söylediği mersiye şu şekildedir:

أعيني جودا ولا تبخلا	بدمعكما بعد نوم النيام
أعيني واسحنفرا واسكبا	وشوبا بكاءكما بالتدام
أعيني واستخرطا واسجما	على رجل غير نكس كهام
على الجحفل الغمر في النائبات	كريم المساعي وفي الذمام
على شبيبة الحمد وارى الزناد	وذي مصدق بعد ثبت المقام
وسيف لدى الحرب صمصامة	ومردى المخاصم عند الخصام
وسهل الخليفة طلق اليدين	وفي عدلمي صميم لهام
تبئك في باذخ بيته	رفيع الذؤابة صعب المرام

“Ey iki gözüm, ölüm uykusundan sonra yaşlarınızla ağlayınız ve cimrilik etmeyiniz.

Ey gözlerim çok gözyaşı döktünüz, ölüye ağlayan kadınların yüzlerini vurarak ağlamasına karıştınız.

Ey gözlerim ağlayın, yaşlı yük olan bir kimse gibi olmayan bir adamın üzerine akıtınız

Büyük adam, belâlı işlere dalan keremler sâhibi ahdini yerine getiren hakkı veren ve hakkımı alan kimse üzerine.

³⁷⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 44; İbnü’l-Esîr, *Kâmil*, II, 116; İbn Kesîr, *Bidâye*, III, 385; Köksal, *Âsım*, *İslâm Târihi*, I, 75-77.

³⁷⁵ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 44.

Şeybetü'l Hamd'e bilekleri ateşiyle henüz sâbit duran, doğruluk sâhibi üzerine.

Yumuşak huylu, cömert ahdini yerine getiren, dolgun, süzölmüş hâlis, hayrı çokkimse üzerine..³⁷⁶

Âtike'nin Hz. Peygamber'le ilgili mersiyesi ise şöyledir:

يَا عَيْنِ جُودِي مَا بَقِيَتْ بِعَبْرَةٍ	سَحًّا عَلَى خَيْرِ الْبَرِيَّةِ أَحْمَدِ
يَا عَيْنِ فَاحْتَفَلِي وَسُحِّي وَاسْجُمِي	وَابْكِي عَلَى نُورِ الْبِلَادِ مُحَمَّدٍ!
أَتَى لَكَ الْوَيَالَتْ مِثْلُ مُحَمَّدٍ فِي	كُلِّ نَائِبَةٍ تَتُوبُ وَمَشْهَدٍ؟
فَابْكِي الْمَبَارَكِ وَالْمَوْفَّقِ ذَا التَّقَى	حَامِي الْحَقِيقَةِ ذَا الرَّشَادِ الْمُرْشِدِ
مَنْ ذَا يَفُكُّ عَنِ الْمَعْلَلِ غُلَّهُ بَعْدَ	الْمَغْيَبِ فِي الضَّرِيحِ الْمَلْحَدِ؟

“Ey gözüm! Sağ kaldığın sürece,

Yaratılmışların en hayırlısı Ahmed'e ağlamakta cömertçe davran.

Ey gözüm! Yeryüzünün nuru olan Muhammed'e ağla!

Sicim gibi bol gözyaşı dök, yazıklar olsun sana! Çünkü,

Muhammed'in musibeti gibisini göremezsin;

Başa gelecek musibet ve görülecek hiçbir bela içinde...

Öyle ise mübarek, muvaffak ve takva sahibine ağla...³⁷⁷

Şiirlerin Âtike'ye nisbeti kabul edildiği takdirde bunlardan biri de Hz. Peygamber hakkında söylemiş olduğu bir mersiye'dir.³⁷⁸

2.4.1. Çocukları

Âtike bint Abdülmuttalib'in Abdullah, Züheyr isimli oğulları ve Kârîbe isimli kızını dünyaya gelmiştir. Kaynaklarda erkek çocukları hakkında bilgilere ulaşılırken kız çocuğu hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

³⁷⁶ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 170-171.

³⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 326.

³⁷⁸ Fayda, Mustafa, “*Âtike bint Abdülmuttalib*”, *DİA*, İstanbul, 1991, IV, 73.

2.4.1.1. Abdullah b. Ebû Ümeyye

Abdullah b. Ebû Ümeyye b. el-Muğire el-Mahzûmî'nin annesi Hz. Peygamber'in halası Âtike bint Abdülmuttalib'dir.³⁷⁹

Mekke'nin Fethi öncesinde Ebû Sûfyân'la birlikte Medine'ye gitmek için yola çıkmıştır. Yolda İslâm ordusu ile karşılaşmış ve müslüman olmuşlardır.³⁸⁰ Onların Hz. Peygamber'in huzuruna kabul edilmesini kardeşi Ümmü Seleme sağlamıştır.³⁸¹ Mekke'nin Fethi, Huneyn ve Taif fetihlerine katılmıştır.³⁸² Tâif Savaşı'nda 8/630 yılında şehit olmuştur.³⁸³

2.4.1.2. Züheyr b. Ebû Ümeyye

İsmi Züheyr b. Ebû Ümeyye.³⁸⁴ Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme ile Züheyr kardeşidir.³⁸⁵ Hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Züheyr'in annesi ise Hz. Peygamber'in halalarından Âtike bint Abdülmuttalib'dir.³⁸⁶

Kureyşlilerin Haşimoğulları'na karşı yazmış oldukları ambargo sayfasını yırtanlardan biri de Züheyr b. Ebû Ümeyye'dir.³⁸⁷

2.5. ERVÂ bint ABDÜLMUTTALİB

Künyesi, Ümmü Tuleyb'tir. İsmi Ervâ bint Abdülmuttalib b. Hâşim el-Kureyşiyeye.³⁸⁸ Ervâ, Hz. Peygamber'in babası Abdullah ile öz kardeşidir.³⁸⁹ Annesi

³⁷⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 51; İbn Hazm, *Cevâmi'us-Sîre*, 244; İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 868; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 177; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 277.

³⁸⁰ İbn Hazm, *Cevâmi'us-Sîre*, 227-228; İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 868; Köten, Akif, "Abdullah b. Ebû Ümeyye", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 97.

³⁸¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 177; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 277; Köten, Akif, "Abdullah b. Ebû Ümeyye", *DİA*, I, 97.

³⁸² İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 52.

³⁸³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 177; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 277.

³⁸⁴ İbn Hacer, *İsâbe*, I, 552.

³⁸⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 261; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 553.

³⁸⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 261.

³⁸⁷ İbn Hacer, *İsâbe*, I, 553

³⁸⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII,7; Ziriklî, *A'lâm*, I, 280.

³⁸⁹ İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1778; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 227; Ziriklî, *A'lâm*, I, 280.

Fâtıma bint Amr b. Âiz'dir.³⁹⁰ Bazı kaynaklarda ise Hâris ile öz kardeş olup annesinin Safiyye bint Cündeb olduğu da rivâyet edilmiştir.³⁹¹

Ervâ bint Abdülmuttalib cahiliye döneminde Umeyr b. Vehb b. Abdülmenaf b. Kusay ile evlenmiştir. Bu evlilikten Tuleyb isimli bir çocuğu dünyaya gelmiştir.³⁹² Ervâ daha sonra Kelde veya Kelude b. Abdimenaf ile evlenmiştir.³⁹³ Daha sonra da Ertât b. Şürahbil ile evlenip, Fâtıma isimli bir kızının olduğu da söylenmiştir.³⁹⁴

Bazı âlimler, Hz. Peygamber'in halaları içinden yalnızca Safiyye'nin müslüman olduğunu söylemekteyse de diğer halaları olan Âtike ile Ervâ'nın da islâmı şereflendiği bilinmektedir.³⁹⁵ Halalarından Âtike'nin Hz. Peygamber'e yazmış olduğu şiir O'nun müslüman olduğunun emârelerindedir.

Ervâ'nın oğlu Tuleyb'in etkisiyle müslüman olduğu bilinmektedir. Tuleyb b. Umeyr, Erkâm b. Ebû'l-Erkam el-Mahzûmi'nin evinde müslüman olmuş, sonra Erkâm'ın evinden çıkarak annesi Ervâ'nın yanına giderek; "Anneciğim! Ben müslüman oldum. Hz. Muhammed'in dinine girdim, ona tâbi oldum." deyince annesi, "Şüphesiz ki senin destek vermene en layık kimse dayının oğludur. Vallahi erkeklerin yapmaya gücü yettiği şeye muktedir olsaydık; ona tâbi olurduk ve onu korurduk." demiştir.³⁹⁶

Annesinin kendisini hoşgörüyü karşıladığını görünce Tuleyb daha da cesaretlenmiştir. Annesi Ervâ henüz müslüman değildir; ama kardeşinin oğlu Muhammed'e bir zarar gelmemesini içten içe arzu ediyordur. Tuleyb annesine; "Ey anneciğim, senin müslüman olmana ve ona tâbi olmana engel olan şey nedir? Bak, kardeşin Hamza'da müslüman oldu." deyince, annesi şunları söylemiştir: "Ben şimdi beklemeliyim, kız kardeşlerim ne yaparsa, ben de öyle yapar, sonra onlardan birisi

³⁹⁰ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 67; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 73; Belâzürî, *Ensâb*, I, 96; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1779; Süheylî, *Ravd*, I, 431.

³⁹¹ Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hâmis*, I, 171.

³⁹² İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 42; Belâzürî, *Ensâb*, IV, 424; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1781; İbn Seyyidü'n-Nâs, *Uyûn*, II, 389; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 272; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 227.

³⁹³ İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1781; eş-Şennavî, Abdülaziz, *Nisau's-Sahâbe*, trc. Tacettin Uzun, İstanbul, tsz., III, 241; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hâmis*, I, 171.

³⁹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 42; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1781; İbn Seyyidü'n-Nâs, *Uyûn*, II, 389.

³⁹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 42; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1779; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 8; Ziriklî, *A'lâm*, I, 280; Başaran, Selman, "Ervâ bint Abdülmuttalib", *DİA*, İstanbul, 1995, XI, 317.

³⁹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 42; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1781; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 227; Kândehevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, I, 283-284; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, I, 32.

olurum” demiştir. Bunun üzerine Tuleyb b. Umeyr: “Ben, Allah’tan, Rasûlullah’a gidip müslüman olmanı, onu tasdik etmeni ve Allah’tan başka ilah olmadığına şahadet etmeni isteyeceğim.” demiştir. Bundan sonra Ervâ bint Abdülmuttalib, sözleriyle Rasûlullah’a destek olmuştur. “Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna şahadet ederim.” demiştir. Sonra oğlu Tuleyb’i Peygambere yardım etmeye ve emrine uymaya teşvik etmiştir.³⁹⁷

Başta Ebû Cehil ve Kureyş’in uluları tarafından Hz. Peygamber’e çeşitli işkenceler yapıldığını gören Tuleyb bu mezalime dayanamayıp Ebû Cehil’e şiddetli bir tokat atmıştır. Bunun üzerine Tuleyb yakalanıp bağlanmıştır, ancak dayısı Ebû Leheb onu kurtarmıştır. Bu olaydan sonra Kureyş’ten bazıları Ervâ’ya giderek oğlunun bu davranışından dolayı şikâyetinde bulunmuşlardır: “Oğlun Tuleyb’in yaptıklarını görmüyor musun? Muhammed için kendini hedef haline getirmiştir. Kendisini Muhammed’in yoluna adanmış.” Ervâ müşriklere şöyle cevap vermiştir: “Onun en hayırlı günleri dayısının oğlunu koruduğu ve ona yardımcı olduğu günlerdir. Çünkü Muhammed, Allah tarafından hak peygamber olarak gönderilmiştir.” Müşrikler tamamen şaşırılmışlardır. Emin olmak için “Sen de mi Muhammed’e tabi oldun yoksa?” diye sormuşlardır. Aldıkları cevap, “Evet” olmuştur.

Oradan ayrılan Kureyşliler Ebû Leheb’e giderek kız kardeşi Ervâ’nın müslüman olduğunu haber vermişlerdir. Kız kardeşinin iman ettiğini öğrenen Ebû Leheb, Ervâ’nın evine gelerek ona kızmış ve atalarının dinini bıraktığı için onu ayıplamıştır. Bunun üzerine Ervâ bint Abdülmuttalib: “Beni azarlamayı bırak da git, sen de kardeşinin oğlunun yanında bulun. Ona yardımcı ve destek ol. Ona gelecek tehlikelere mani ol. Bu işi yaparsan sen iyi kimselerden olursun. Şayet başaramazsan kardeşinin oğlu yüzünden suçlu ve kusurlu olursun.” demiştir. Ebû Leheb: “Yeni bir din uydurmuş olan Muhammed’e uyupta bütün Arap kabileleri karşımıza alacak gücümüz var mı?” diyerek inkârında ısrarcı olmuştur. Sonra da gitmiştir.³⁹⁸

³⁹⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 42; İbn Abdilber, *İsti’âb*, IV, 1179; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 227; Kândehevî, *Hayâtü’s-Sahâbe*, I, 283-284; Kehhâle, *A’lâmü’n-Nisâ*, I, 32; Şennâvî, *Nisâu’s-Sahâbe*, III, 241; Başaran, Selman, “Ervâ bint Abdülmuttalib”, *DİA*, XI, 317.

³⁹⁸ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 43; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, III, 65; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 227; Kehhâle, *A’lâmü’n-Nisâ*, I, 32; Şennâvî, *Nisâu’s-Sahâbe*, III, 242.

Bir keresinde müşriklerden Avf b. Sabre'nin peygamberimize çirkin söz söylediğini işiten Tuleyb, eline aldığı bir deve çene kemiğiyle onun kafasına vurarak yaralamıştır. Annesine onu şikâyet ettiklerinde, Ervâ: “Tuleyb, dayısının oğluna yardım eder. Ondan ne canını ne de malını esirger.” diyerek müşrikleri yüz üstü geri çevirmiştir.³⁹⁹

Ervâ, İslâmiyet'in Mekke döneminde müslüman olmuş, daha sonrasında Medine'ye hicret etmiştir.⁴⁰⁰ Ervâ hem cahiliye döneminde hem de müslüman olduktan sonra şeref ve faziletiyle tanınan, görüşlerine başvuru kadınlardan biridir. Babası Abdülmuttalib ve Hz. Peygamber'in vefatı üzerine söylediği mersiyeler vardır. Güzel şiirler ve ağıtlar söylemiştir.⁴⁰¹ Abdülmuttalib'in kızı Ervâ, babasının vefatında ağlayarak şu beyitleri okumuştur:

عَلَى سَمَحِ سَجِيَّتِهِ الْحَيَاءِ	بَكَتْ عَيْنِي وَحَقَّ لَهَا الْبِكَاءُ
كَرِيمِ الْخَيْمِ شَيْمَتَهُ الْعِلَاءِ	عَلَى سَهْلِ الْخَلِيقَةِ أَبْطَحِي
أَبِيكَ الْخَيْرِ لَيْسَ لَهُ كِفَاءُ	عَلَى الْفَيْاضِ شَيْبَةَ ذِي الْمَعَالِي
أَغْرَ كَأَنَّ غَرَّتَهُ ضِيَاءُ	طَوِيلِ الْبَاعِ أَبْيَضِ شَيْظِمِي
لَهُ الْمَجْدُ الْمُقَدَّمُ وَالسَّنَاءُ	أَقْبِ الْكُتْحِ أَرْوَعَ ذِي فَضُولِ
قَدِيمِ الْمَجْدِ لَيْسَ لَهُ خَفَا	أَبِي الضَّمِيمِ أَلْبَجِ هَبْرَزِي
وَفَاصِلِهَا إِذَا التَّمَسَ الْقَضَاءُ	وَمَعْقِلِ مَالِكِ وَرَبِيعِ فِهْرِ

“Gözüm ağladı, ona tabiatı hayâ olan cömert kişi üzerine ağlamak bir hak oldu.

Mekke'nin iki vadisinin yumuşak huylusu kerim tabiatlı, yüce niyetli kişisi üzerine ağladı.

Çok tanınmış şeref ve şanlar sahibi kendisi için misil olmayan faziletli babam Şeybe üzerine

³⁹⁹ İbn Hacer, *İsâbe*, I, 233.

⁴⁰⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 43; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 227; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, I, 32.

⁴⁰¹ Zirikli, *A'lâm*, I, 280; Başaran, Selman, “Ervâ bint Abdülmuttalib, *DİA*, XI, 317.

Muktedir kerim, yumuşak huylu, fasih sözlü, güzel her şeyden beyaz sanki onun beyazlığı bir ziyadır.

Koltuk altları ince, güzelliği görenleri hayrette bırakan, fazıllar sahibi kendisi için mukaddem bir şeref ve şan olan rifat ve ziya bulunan kimsedir.”⁴⁰²

Hiz. Peygamber’in vefatı üzerine ise Ervâ bint Abdülmuttalib şu şiiri söylemiştir:

وَكُنْتَ بِنَا بَرًّا وَلَمْ تَكُ جَافِيَا!	أَلَا يَا رَسُولَ اللَّهِ كُنْتَ رَجَاءَنَا
لِيَبْكَ عَلَيْكَ الْيَوْمَ مَنْ كَانَ بَاكِيًا!	وَكُنْتَ بِنَا رَوْفًا رَحِيمًا نَبِيَّنَا
وَلَكِنْ لِهَرْجِ كَانٍ بَعْدَكَ آتِيَا	لَعَمْرُكَ مَا أَبْكِي النَّبِيَّ لِمَوْتِهِ
وَمَا خِفْتُ مِنْ بَعْدِ النَّبِيِّ الْمَكَوِيَا	كَأَنَّ عَلَى قَلْبِي لِذِكْرِ مُحَمَّدٍ
عَلَى جَدَّتِ أُمْسَى بِيْتْرَبَ ثَاوِيَا!	أَفَاطِمَ صَلَّى اللَّهُ رَبُّ مُحَمَّدٍ

“Ey Allah’ın Rasûlü! Sen bizim umudumuzdun,

Sen bize iyilik ederdin, zulmetmezdin,

Sanki kalbimin üzerinde Muhammed’in adı var.

Peygamber’den sonra kabileler bir araya gelmediler...”⁴⁰³

Ervâ bint Abdülmuttalib 15/636 yılında Hz. Ömer zamanında vefat etmiştir.⁴⁰⁴

2.5.1. Çocukları

Ervâ bint Abdülmuttalib’in üç evliliğinden iki çocuğu dünyaya gelmiştir. Umeyr b. Vehb ile evliğinden Tuleyb b. Umeyr dünyaya gelmiştir. Ertât b. Şürahbil ile evliliğinden ise Fatıma adında biri kızı olmuştur. Kaynaklarımızda Fâtıma hakkında bilgiye ulaşılammıştır.

⁴⁰² İbn Hişâm, *Sîre*, I, 180.

⁴⁰³ İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 328; Şennavi, *Nisâü’s-Sahâbe*, III, 243.

⁴⁰⁴ Zirikli, *A’lâm*, I, 280; Kehhâle, *A’lâmü’n-Nisâ*, I, 34.

2.5.1.1. Tuleyb b. Umeyr

Tam adı Ebû Adî Tuleyb b. Umeyr b. Amr b. Vehb b. Ebû Kesîr b. Abd b. Kusay b. Kilâb b. Mürre el-Kureyşî el-Abderî, Hz. Peygamber'in halası Ervâ bint Abdülmuttalib'in oğludur. Künyesi Ebû Adiyî'dir.⁴⁰⁵

Tuleyb, Hz. Peygamber Erkâm b. Ebi'l-Erkâm'ın evinde iken müslüman olmuştur. Tuleyb annesinin de İslâm ile şereflenmesi konusunda ısrarcı olmuştur. Annesi de Allah'tan başka ilah olmadığına Hz. Muhammed'in onun Rasûlü olduğuna şahadet getirerek müslüman olmuştur.⁴⁰⁶

Tuleyb yaşından beklenmeyen bir çeviklikle mücadelede etmiş, Rasûlüllah'a saldıran, aleyhinde konuşan müşrikleri susturmak için çabalamıştır. Hz. Peygamber'e eziyet edip ona sıkıntı veren Ebû Cehil'e sert bir cisimle vurarak, yüzünü kanatmıştır. Bunu gören müşrikler hemen Tuleyb'i yakalayıp hırpalamışlardır. Sonra onu bir yere bağlamışlardır. Daha sonra dayısı Ebû Leheb'in ricası üzerine ise serbest bırakmışlardır.⁴⁰⁷

Bir başka rivayette ise Avf b. Sabe es-Sehmî, Hz. Peygamber'e hakaret ettiği için Tuleyb b. Umeyr'in bir deve kemiği ile ona vurarak yere düşürdüğü belirtilmiştir.⁴⁰⁸ Bu kişinin Ebû İhâb b. Aziz ed-Temimî olduğu da söylenmektedir.⁴⁰⁹

Zeyneb et-Tâiyye ile evlenen Tuleyb⁴¹⁰ müşriklerin eza ve cezalarından kurtulmak için ikinci Habeşistan hicretine katılmıştır.⁴¹¹ Mekke'lilerin Hz. Peygamber'le anlaşıkalarına dair çıkan asılsız haber üzerine Mekke'ye dönmüştür. Daha sonra ilk muhacirlerle birlikte Medine hicretine katılmıştır. Tuleyb b. Umeyr

⁴⁰⁵ İbn Abdilber, *İsti'âb*, II, 772; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 233; Kavaklıoğlu, Mahmut, "Tuleyb b. Umeyr", *DİA*, İstanbul, 2012, XLI, 362.

⁴⁰⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 123; İbn Abdilber, *İsti'âb*, II, 772; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 65; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 234.

⁴⁰⁷ İbn Hâkim, Ebû Abdullah İbnü'l-Beyyi Muhammed, *Müstedrek ale's Sahihayn*, Beyrut, 1986, IV, 57; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 233.

⁴⁰⁸ İbn Habîb, *Kitâbü'l-Muhabber*, 224; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 233.

⁴⁰⁹ Belâzürî, *Ensâb*, IX, 416; İbn Habîb, *Kitâbü'l-Muhabber*, 60; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 233.

⁴¹⁰ Vâkidî, *Kitâbü'l-Meğazî*, I, 344; İbn Abdilber, *İsti'âb*, II, 772.

⁴¹¹ İbn İshâk, *Sîre*, 224; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 123.

Mekke'den Medine'ye hicret ettiği zaman Abdullah b. Seleme b. el-Aclânî'ye konuk olmuştur. Medine'de Münzir b. Amr ile aralarında muâhat yapılmıştır.⁴¹²

Bedir Gazvesi ile birlikte daha başka gazvelere de iştirak eden Tuleyb 13/634 senesi Cemâziyelevvel ayında 35 yaşında iken Ecnadeyn Savaşı'nda şehit olmuştur.⁴¹³ İbn İshak, Tuleyb'in soyunun devam etmediğini ifade etmiştir.⁴¹⁴

2.5.2. Torunları

Ervâ bint Abdülmuttalib'in Tuleyb b. Umeyr isimli çocuğunun evliliği hakkında yeterli malumat yoktur. Evliliği konusunda kaynaklarımızda Zeyneb et-Tâiyye ile evlendi bilgisi mevcuttur. Ama çocukları hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu yüzden Ervâ bint Abdülmuttalib'in torunlarına yer veremiyoruz.

2.6. SAFİYYE bint ABDÜLMUTTALİB

Künyesi, Ümmü'z-Zübeyr'dir. Adı Safiyye bint Abdülmuttalib b. Hâşim el-Kureşsiyye. Mekke'de dünyaya gelmiştir. Safiyye'nin annesi, kardeşinin eşi Hz. Âmine'nin amcasının kızı olan Hâle bint Vüheyb'dir.⁴¹⁵ Safiyye, Hamza, Mukavvim ve Hacl ile anne bir kardeştir.⁴¹⁶

Safiyye bint Abdülmuttalib, Câhiliye döneminde ilk olarak Ümeyyeoğulları'nın lideri Ebû Süfyân b. Harb'in kardeşi olan Hâris b. Harb b. Ümeyye'yle evlenmiştir. Hâris öldükten sonra Hz. Hatice'nin kardeşi olan Avvâm b. Huveylid ile evlenmiştir. Avvâm b. Huveylid ile evliliğinden Zübeyr (meşhur sahabi Zübeyr b. Avvâm), Sâib ve Abdülkâ'be isimli çocukları olmuştur.⁴¹⁷

⁴¹² İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 123.

⁴¹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 124; İbn Abdilber, *İsti'âb*, II, 772; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 233; Kavaklıoğlu, Mahmut, "Tuleyb b. Umeyr", *DİA*, XLI, 362.

⁴¹⁴ İbn İshak, *Sîre*, 206; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 124.

⁴¹⁵ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 114; İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 41; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 174; İbn Kuteybe, *Ma'ârif*, 92; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1873.

⁴¹⁶ Belâzürî, *Ensâb*, I, 98; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 172; Süheylî, *Ravd*, I, 430; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûn*, II, 383; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 348; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 269.

⁴¹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 41; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 172; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 193; İbn Kudâme, *Muğnî*, 167; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 348; İbn Abdilber, *İsti'âb*, IV, 1873.

Safiyye bint Abdülmuttalib'in ilk evliliğinden Safi adında bir oğlu olduğu belirtildiği gibi⁴¹⁸ Belâzürî ise Sâfya' adında bir kızı olduğunu da rivayet etmiştir.⁴¹⁹

Safiyye eşi Avvâm b. Huveylid'in ölümü üzerine evlatlarının yetişmesiyle bizâtihi ilgilenmiştir. Evlatlarının iyi yetişmesi amacıyla onlara karşı sert davranmıştır. Bu sebeble akrabaları tarafından eleştirilmiştir. Cennetle müjdelenen on sahabiden biri olan Zübeyr b. Avvâm ile çeşitli savaflara iştirak eden Sâib b. Avvâm'ın çok iyi bir terbiye almasını sağlamıştır.⁴²⁰ Safiyye oğlu Zübeyr'i yetiştirirken, oyun oynatmasından daha ziyade ona ok ve yayları düzeltirmiştir. Zübeyr'i çeşitli korku ve tehlikeli alanların içine dâhil etmeye çalışmıştır. Korktuğunu ve endişe ettiğini görünce, Zübeyr'i canını yakarak dövmüştür. Bu durumu gören amcalarından biri tarafından Sâfiyye azarlanmıştır.

Amcası Safiyye'ye şöyle demiştir: “-Çocuklar böyle darb edilmez... Sen sanki onu annesi değilmiş gibi, öfkeli olarak dövüyorsun. Safiyye'de bu sözler üzerine şu beyti söylemiştir: “-Kim ona kızdığımı söylerse, yalan söylemiştir. Ben onu sadece akıllansın, düşmanları yensin ve ganimet getirsin diye dövüyorum.”⁴²¹

Safiyye bint Abdülmuttalib müslümanların ilklerinden olan oğlu Zübeyr b. Avvâm'la beraber iman etmiştir. “*Yakın akrabalarını uyar*” anlamına gelen ayet nâzil olunca⁴²² Hz. Peygamber akrabalarını toplayarak İslâm'a davet etmiştir. Burada yaptığı konuşmada: “*Ey Muhammed'in kızı Fâtuma! Ey Abdülmuttalib'in kızı Safiyye! Ey Abdülmuttalib oğulları! Ben Allah katında, sizin için hiçbir şey yapamam, ama benim malımdan dilediğinizi isteyin.*”⁴²³ diyerek onu müslüman olmaya çağırmıştır. Toplantı esnasında amcası Ebû Leheb'in, Hz. Peygamber'e hakaret etmesi üzerine halası Safiyye'nin Ebû Leheb'e karşı yeğenini savunması⁴²⁴ onun ilk müslümanlardan olduğunu göstermektedir.

⁴¹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 41.

⁴¹⁹ Belâzürî, *Ensâb*, I, 90.

⁴²⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 44-45; Uraler, Aynur, “Safiyye b. Abdülmuttalib” *DİA*, İstanbul, 2008, XXXV, 473.

⁴²¹ el-Bâşâ, Abdurrahman Rafet, *Süver'un min Hayâtü's-Sahâbe*, Kâhire, 2006, I, 300.

⁴²² Şuara 26/214.

⁴²³ Buhâri, *Menâkıb*, 13; Müslim, *İmân*, 350.

⁴²⁴ Belâzürî, *Ensâb*, I, 119.

Safiyye'nin yüreği yeğeniyle beraberdi. Hz. Peygamber'e şiddetle karşı çıkan ve O'na eziyet eden kardeşi Ebû Leheb'i terslerdi. Bir gün yine Ebû Leheb'in Rasûlüllah'ı kırdığını işitti. Ebû Leheb'in yanına gitti ve sert bir şekilde onu azarladı. “-Kardeşinin oğlunu ve onun dinini yarımsız bırakmak sana yakışır mı? Ancak Ebû Leheb hakkı ve gerçeği göremiyordu. Yüreğini nefret toplamıştı. Safiyye'nin uyarısına cahiliyye döneminde kadının durumunu yansıtan şu sözlerle karşılık verdi: “-Zaten kadınların sözleri erkeklere ayak bağıdır.” Ebû Leheb'e lafla tesir etmenin imkânı olmadığını idrak eden Hz. Safiyye hüzünlü bir şekilde oradan ayrılmıştır.⁴²⁵

Peygamberimizin Mekke'den Medine'ye hicreti esnasında halası Onu yalnız bırakmamıştır. Oğlu Zübeyr b. Avvâm'la hicret etmiştir. İlk iman edenlerin Kureyş'ten gördükleri eza ve cefayı Safiyye de görmüştür. Allah, peygamberine ve ashabına hicret için izin verince, Hâşimî soyuna mensup Safiyye bint Abdülmuttalib'de Medine'ye hareket etmiştir.⁴²⁶ Safiyye farklı harblere katıldı, gâzâyâ çıkan ilk müslüman kadın olarak tanınmıştır. Savaşlar esnasında yaralı müslümanları tedavisinde ve gerideki hizmetlerde aktif görevler almıştır. O cesur ve korkusuz bir kadındır.⁴²⁷ Uhud Savaşı esnasında elinde mızrakla savaş meydanına giden Safiyye müslümanların geri çekildiğini görünce, “Rasûlüllah'ı bırakıp nereye gidiyorsunuz?” diyerek elindeki mızrağı sağa sola sallamıştır. Safiyye'nin şehid cenazelerinin olduğu yere geldiğini gören Hz. Peygamber kardeşi Hamza'nın müslüman yapılmış vücudunu görmesini istememiştir. Zübeyr'e seslenerek annesini uzaklaştırmasını istemiştir. Ancak Safiyye bunu kabul etmemiştir. Sabırlı davranacağına söz vermiştir. Rasûlüllah kardeşi Hamza'nın yanına yaklaşmasına izin vermiştir.⁴²⁸

Uhud (veya Hendek) Gazvesinde gerçekleşen hadise şu şekilde vuku bulmuştur. Rasûlüllah Medine dışına savaşa çıktığında eşlerini ve yakın akrabalarını Hassân b. Sâbit'in evine yerleştirirdi. Onun evi Medine'de en sağlam evdi. Hassân b. Sâbit bu savaşta Medine'de kalmıştı. O esnada Yahûdilerden biri eve gelerek yukarıya doğru

⁴²⁵ Şennâvî, *Nisâu's-Sahâbe*, III, 244

⁴²⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 493; Ziriklî, *A'lâm*, III, 297; Bâşâ, Abdurrahman, *Hayâtü's-Sahâbe*, I, 301.

⁴²⁷ Emre, Mehmet, *Hanım Sahâbeler*, İstanbul, tsz., 161.

⁴²⁸ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğazî*, I, 290; İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 41; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII,173; Ziriklî, *A'lâm*, III, 297; Lings, Martin, *Hiz. Muhammed'in Hayatı*, 205; Kândehevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, II, 53.

tırmanarak konuşmaları dinleyip casusluk yapmak istemişti. Bunu farkedenden Safiyye bint Abdülmuttalib, Hassân b. Sâbit'e: "İnip şu Yahûdi'yi katlet! demiş ve o sırada Hassân bu girişimden çekinmiş ve endişe duymuş, korkmuştu. Bu sebeple Safiyye uzun bir sırık alarak aşağı inmiş; Yahûdi'yi oyuna getirerek, kapıyı yavaşça açıp Yahûdi'ye yaklaşp elindeki sırıkla vurup onu öldürmüştü.⁴²⁹ Böylece Safiyye bint Abdülmuttalib gayrimüslim bir erkeği öldüren ilk kadındır.

Safiyye Hayber Savaşı'na da katılmıştır. Yahûdi Merhâb; "Hayber iyi bilir ki ben tepeden tırnağa kadar silahlanmış, cesaret ve kahramanlığı denenmiş, Merhâb'ım. Ben kükreyerek geldikleri zaman, arslanları bile yere sermişimdir." şiirini okuyarak karşılıklı vuruşma isteyince Zübeyr b. Avvâm onun karşısına çıkmıştır. Safiyye, Rasûlüllah'a şöyle demiştir: -Ey Allah'ın Rasûlü! O benim oğlumu öldürür. Hz. Peygamber cevaben: Hayır bilakis, onu senin oğlun öldürecek. Zübeyr bir fırsatını bulup onu kılıcıyla öldürmüştür. Allah, peygamberine Hayber kalelerini fethetmesini nasip etmiştir. Rasûlüllah, Safiyye'ye Hayber ganimetlerinden 40 vesk (Hz. Peygamber devrinde Medine'de kullanılan katı madde ölçegi) vermiştir.⁴³⁰

Hz. Peygamber'in halası Safiyye'ye şakalar yaptığı belirtilmiştir. Buna göre Safiyye, Hz. Peygamber'den ahirette cennete girmesi için dua istemiş, Hz. Peygamber latife yaparak cennette yaşlıların olmayacağını söylemiştir. Buna Safiyye üzülünce, "*Biz o kadınları yeni bir yaratılışla yaratmış ve onları bâkire yapmışızdır*"⁴³¹ anlamındaki ayetleri okuyarak onu sevindirmiştir.

Hz. Safiyye, Peygamber efendimizin vefatına dek onu annesi gibi şefkatle bağrına basmıştır. Ona yetimliğini hissettirmemek için elinden gelen çabayı sarf etmiştir. Ancak Hz. Peygamber'in vefatı yaklaştığı zaman başucunda duran Safiyye gözyaşlarını tutamamıştır. Hz. Safiyye Rasûlüllah'ın vefatı dolayısıyla ona ağıt olarak şunları söylemiştir:

⁴²⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 41; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 173; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, II, 270; İbn Kesîr, *Bidâye*, IV, 108; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 349.

⁴³⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 41; Kehhâle, *A'lâmü'n-Nisâ*, II, 343; Şennâvi, *Nisau's-Sahâbe*, III, 249.

⁴³¹ Vâkıa 56/35-36.

“Ey Allah’ın Peygamberi! Sen bize mutluluk ve bolluk getirdin. Sen iyiliklerle dolu, şefkat ve üstünlük örneği bir peygamberdin. Eğer bugün ağlamak isteyen bir kimse varsa, sana ağlasın. Hayatıma yemin ederim ki ben Peygambere, öldüğü için ağlamıyorum. Senden sonra baş gösterecek kargaşalıklar için ağlıyorum...”⁴³²

Hiz. Peygamber’le ilgili bir şiiri şu şekildedir:

“Ey göz cömertçe yaşlarını akıt,
Kaybedilenlerin en değerlisi için ağıtlar yak!
Ona ölüm gelince, hayatımı yitirir oldum.
Ama bu, ulu kitapta yazılı olan bir kaderdir.
O, insanlara karşı yumuşak ve ince kalpliydi.
Onlara merhamet ederdi, onlara öncülük edenlerin en hayırlısıydı.
Sağlığında da, ölümünde de Allah ondan razı olsun.
Sonsuzluk gününde, Allah O’nu cennetle ödüllendirsin.”⁴³³

Safiyye’nin babası Abdülmuttalib için söylediği şiiri de kaynaklarda geçmektedir.⁴³⁴

Safiyye, Hiz. Ömer’in hilâfeti zamanında 20/640 yılında Medine’de vefât edip, Baki Mezarlığı’na defnedilmiştir. Vefât ettiğinde 73 yaşındadır.⁴³⁵

2.6.1. Çocukları

Safiyye bint Abdülmuttalib’in evliliklerinden meşhur sahâbi Zübeyr b. Avvam, Saib b. Avvam ve Abdülkâ’be isimli çocukları dünyaya gelmiştir. Fakat kaynaklarımızda Abdülkâ’be hakkında bilgiye rastlayamadık. Safiyye’nin ismi geçen çocukları dışında kaynaklarda Safî adında bir oğlu ve Safya adında da bir kızı olduğu bilgisi geçmektedir. Bunlar hakkında da ismi dışında bir bilgiye ulaşamadık.

⁴³² İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 328-329; Kândehevî, *Hayâtü’s-Sahâbe*, II, 514-515.

⁴³³ İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 328-329; Said, Havva, *el-Esas fi’s-Sünne*, V, 103.

⁴³⁴ İbn Hişâm, *Sîre*, I, 179; Zehebî, *Siyeru A’lâm*, II, 271; Kehhâle, *A’lâmü’n-Nisâ*, II, 344-345.

⁴³⁵ İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 42; Belâzürî, *Ensâb*, IV, 425; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, VII, 173; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 349; İbn Seyyidi’n-Nâs, *Uyûn*, II, 390; İbn Kudâme, *Muğni*, 128; Said, Havva, *el-Esas fi’s-Sünne*, V, 103.

2.6.1.1. Zübeyr b. Avvâm

Künyesi, Ebû Abdillâh'dır. Zübeyr b. Avvâm b. Huveylid el-Kureşî el-Esedî, 594 veya 595'te Mekke'de dünyaya gelmiştir. Zübeyr'in babası, Peygamberimizin eşi Hz. Hatice'nin kardeşi olan Avvâm b. Huveylid'tir. Annesi ise Hz. Peygamber'in halası olan Safiyye bint Abdülmuttalib'dir.⁴³⁶ Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ bint Ebû Bekir, Zübeyr b. Avvâm'ın eşi olup, Hz. Peygamber'e nesep bakımından birçok yoldan bağlanmaktadır.

Zübeyr babasını erken yaşta kaybetmiş, annesi onu kendi akrabalarının arasında büyütülmüştür. Oğlunun yetiştirilmesinde sert davrandığı için eleştirilmiş, ama kendisi bu durumu savunmuştur.⁴³⁷ Zübeyr, Hz. Ebû Bekir'in İslâm'la şereflenmesinden sonra müslüman olmuştur. İlk müslümanlardandır. Çok genç yaşta İslâm'la şereflenmiştir.⁴³⁸ Müslüman olduğunu öğrenen amcası Nevfel bu duruma şiddetle karşı çıkmıştır. Onun bu dinden dönmesi için hasıra bağlayıp yukarı asar ve altında ateş yakarak dumanı ile işkence etmiştir.⁴³⁹ Ok atmayı, kılıç kuşanmayı ve ata binmeyi öğrenen Zübeyr, Mekke'de müslümanlar adına ilk kılıç çeken kişi olmuştur. Mekke'de Hz. Peygamber'in öldürüldüğüne dair bir söylenti duyan Zübeyr, kılıcını kuşanarak dışarı çıkınca Hz. Peygamber'le karşılaşmıştır. Durumu anlatınca Hz. Peygamber kendisine dua etmiştir.⁴⁴⁰

Zübeyr, 615 yılında Mekke'den Habeşistan'a hicret etmiştir. Habeşistan kralı Ashame'ye karşı bir ayaklanma çıktığı vakit onunla birlikte hareket ederek bu savaşta etkin rol oynamıştır. Zaferle nihayetlenen harbin arkasından kendisine kıymetli bir mızrak hediye edilmiştir. O da dönüşünde Hz. Peygamber'e hediye etmiştir.⁴⁴¹ Medine'ye hicretten kısa bir süre önce Mekke'ye dönen Zübeyr, Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ bint Ebû Bekir ile evlenmiştir. Ardından da hicret etmiştir. Rasûlüllah onu

⁴³⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 100; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 249-250; İbn Hacer, *İsâbe*; I, 545; İbn Abdilber, *İsti'âb*, II, 510; Kehhâle, *Mu'cemü Kabâili'l-Arab*, II, 472.

⁴³⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 101.

⁴³⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 101; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 250; Ziriklî, *A'lâm*, III, 74.

⁴³⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 101.

⁴⁴⁰ İbn Hâkim, *Müstedrek*, III, 406-407; İbn Abdilber, *İsti'âb*, II, 512.

⁴⁴¹ Belâzürî, *Ensâb*, I, 202; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II, 250.

Ensârdan Seleme b. Selâme ile kardeş ilan etmiştir.⁴⁴² Zübeyr, Medine’de Hz. Peygamber’in yakınında yaşamıştır. Peygamberle birlikte tüm savaşlarda yer almıştır. Bedir Savaşı’na katılan üç süvariden biri olup çok büyük kahramanlıklar göstermiştir. Rasûlullah, Bedir Harbinde müslümanlara yardım eden Cebrâil ve diğer meleklerin başlarında Zübeyr b. Avvâm’ın sarığına benzeyen sarıklar görmüştür.⁴⁴³ Hz. Zübeyr’in Bedir Harbi sırasında gösterdiği kahramanlık çok büyüktür. Vücutunda sağlam yer kalmamıştır. Oğlu Urve’nin belirttiğine göre vücuduna üç büyük kılıç darbesi aldığı ve bunlardan birinin çok derin olduğu ifade edilmiştir.⁴⁴⁴

Uhud Savaşı’nda da ön cephede yer alan Zübeyr b. Avvâm büyük kahramanlıklar sergilemiştir. Müşriklerden Kilâb b. Talha’yı öldürmüştür.⁴⁴⁵ Savaşın en şidetli anında Hz. Peygamber’i koruyanlardandır.⁴⁴⁶ Hendek Gazvesi’nde Hz. Zübeyr b. Avvâm üzerine düşen görevi yaptıktan sonra, Rasûlullah’ın; “Kim Kureyza’ya gidip onlarla savaşacak?” sorusuna hemen atılıp; “Ben!” cevabını vermiştir. Üç defa sorulan ve üç defa tekrarlanan bu soru cevaptan sonra Hz. Peygamber: “*Her Peygamber’in bir havarisi vardır. Benim de havarim Zübeyr’dir*” buyurmuştur.⁴⁴⁷

Hayber’in fethinde etkin rol alan Zübeyr b. Avvâm meşhur Yahûdi cengaver Merhâb’ın ölümü sonrası oğlu Yâsir meydana çıkınca onu öldürmüştür.⁴⁴⁸ Mekke’nin fethinde görevli komutanlardandır. Mekke’ye giriş yapan ordunun sol cenahının kumandanıdır. Huneyn Savaşı’nda, Tâif Savaşı’nda ve Tebûk Gazvesi’nde ve Vedâ Haccı’nda da yer almıştır.⁴⁴⁹

Zübeyr b. Avvâm, Hz. Ebû Bekir zamanında bir süre münzevi hayat yaşamıştır. Ancak Hz. Ömer zamanında Yermûk Savaşı’na katılmıştır. Yermûk savaşında büyük kahramanlıklar göstermiş ve ağır yaralar almıştır. İyileştiğinde bedeninde bu yaraların

⁴⁴² İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, II, 250; İbn Abdilber, *İsti’âb*, II, 511; İbn Hazm, *Cevâmi’us-Sîre*, 65.

⁴⁴³ İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 103; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, II, 250; Zehebî, *A’lâm*, I, 48-50; Ziriklî, *A’lâm*, III, 74.

⁴⁴⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 103-104; İbn Hazm, *Cevâmi’us-Sîre*, 117.

⁴⁴⁵ Belâzürî, *Ensâb*, I, 334.

⁴⁴⁶ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe*, II, 142-15; İbn Abdilber, *İsti’âb*, II, 513; Kândehevî, *Hayâtü’s-Sahâbe*, II, 14-15.

⁴⁴⁷ Müslim, *Fezâilü’s-Sahabe*, 48.

⁴⁴⁸ İbn Hazm, *Cevâmi’us-Sîre*, 230-231.

⁴⁴⁹ Zehebî, *Siyeru A’lâm*, I, 51; Efendioğlu, Mehmet, “Zübeyr b. Avvâm”, *DİA*, İstanbul, 2013, XLIV, 522.

yol açtığı çukur izleri kalmıştır. Hatta oğlu Urve, küçükken babasının vücudundaki bu yara çukurlarına parmaklarını sokup oynadığını söylemiştir.⁴⁵⁰ Zübeyr, Mısır'ın fethinde de aktif bir rol almıştır. Halife Hz. Ömer 642'de Mısır'ın Babilon kalesini kuşatan Amr b. As adlı komutana yardım için Zübeyr'i ek kuvvetle göndermiştir.⁴⁵¹ Mısır'ın Heliapolis Şehri Zübeyr tarafından alınmıştır.⁴⁵²

Hz. Osmân devrinde Zübeyr b. Avvâm, sükûnet içinde yaşamış ve devlet işlerine karışmamıştır. Ancak Hz. Osmân'ın asiler tarafından muhasara edilmesi üzerine Hz. Osmân'ı korumak üzere oğlu Abdullah b. Zübeyr'i görevlendirmiştir.⁴⁵³ Hz. Osmân'ın şehit edilmesinden sonra halife Hz. Ali'ye biat etmiş ve ondan halifeyi şehid eden âsileri yakalayıp cezalandırmasını istemiştir. Şehirlere vali görevlendirmesinde aceleci olmamasını söylemiştir. Ancak önerilerinin gözardı edilmesi ve isyancıların Medine'de kalması üzerine halifeden izin alarak Talha b. Ubeydullah ile birlikte umre yapmak için Mekke'ye gitmiştir.⁴⁵⁴

Zübeyr ve Talha, Mekke'de Hz. Aişe ile buluşup ve Medine'yi isyancılardan kurtarmak, Hz. Osmân'ın katillerinin cezalandırmak için bir ordu hazırlamaya karar vermişler ve bu amaçla Basra'ya geçmişlerdir. Hz. Ali'de haberi alınca Basra'ya geçmiş, araya giren münafıklar sebebiyle taraflar karşı karşıya gelmiş ve Cemel Vak'ası vuku bulmuştur.⁴⁵⁵ Savaşın en yoğun zamanında Hz. Ali, Zübeyr b. Avvâm'la karşılaşır; aralarında geçen konuşma neticesinde Zübeyr savaş alanını terk etmek zorunda kalmıştır.⁴⁵⁶

Hz. Peygamber'le uzun süre beraber kalan Zübeyr b. Avvâm ancak otuzun üzerinde hadis rivayet etmiştir. Sebebi sorulduğunda da Hz. Peygamber'in söylemediği bir hadisi ona nispet eden kişinin cehennemdeki yerine hazırlanması gerektiğine dair

⁴⁵⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 52; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 459; Kândehevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, II, 16-17; Ziriklî, *A'lâm*, III, 74.

⁴⁵¹ *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Târîhi*, II, 96-97.

⁴⁵² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 515.

⁴⁵³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 251; Köksal, *Âsım, Hz. Muhammed ve İslâmiyet*, III, 114.

⁴⁵⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 195; Algül, Hüseyin, *İslâm Târîhi*, 481-486.

⁴⁵⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 196; İbn Abdilber, *İsti'âb*, II, 515; Şibli, *Asr-ı Saâdet*, I, 88.

⁴⁵⁶ Taberî, *Târîh*, III, 177.

hadisi duyduğunu, Rasûlüllah'ın hadislerini aynen aktaramamaktan çekindiği için rivayette bulunmadığını belirtmiştir.⁴⁵⁷

Zübeyr b. Avvâm inancı uğruna bütün mal varlığını feda edecek derecede fedakâr, azimli; kararlarında hakkı takip eden mert bir kişidir. Geçimini ticaretle sağlayan Hz. Zübeyr zengin sahabîlerdendir ve çok cömerttir. Birçok fakir müslüman'ın ihtiyacını karşılamıştır. Borç verip, mücahidlere yardım edip teçhiz etmiştir. Çok sade yaşamış, mütevazı giyinmiştir. Müslümanlar arasında emanete riâyetiyle meşhurdur.⁴⁵⁸

Zübeyr b. Avvâm, Cemel Vak'ası sonrasında Basra'ya doğru yola çıkmıştır. 36/658 yılında arkasından giden Amr b. Cürmüz yolda ona yetişerek öğle namazı esnasında Zübeyr b. Avvâm secdede iken kılıcını sırtına saplayarak onu şehid etmiştir. Şehit edildiği zaman 66 veya 67 yaşında olduğu rivayet edilmiştir.⁴⁵⁹ Zübeyr dünyada iken cennetle müjdelenen on sahabiden birisidir.⁴⁶⁰

2.6.1.2. Sâib b. Avvâm

Tam adı Sâib b. Avvâm Huveylid b. Esed el-Kureşîyye el-Esediyye. Zübeyr b. Avvâm'ın kardeşidir. Annesi Safiyye bint Abdülmuttalib'dir.⁴⁶¹ Sâib b. Avvâm'ın çocuğu yoktur.⁴⁶²

Hz. Peygamber'le birlikte başta Uhud ve Hendek Gazveleri olmak üzere diğer savaşlara da iştirak etmiştir.⁴⁶³ Hz. Ebû Bekir'in halifeliği sırasında gerçekleşen Yemâme Savaşı'nda şehit olmuştur.⁴⁶⁴

⁴⁵⁷ Ebû Davud, *İlim*, 4; Buhari, *İlim*, 28; Tirmizi, *Fitne*, 70; Ziriklî, *A'lâm*, III,75; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 546; İbn Hazm, *Cevâmi'us-Sire*, 280.

⁴⁵⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 108-110; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 52.

⁴⁵⁹ İbn Abdilber, *İsti'âb*, II, 515; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 546; Ziriklî, *A'lâm*, III,74.

⁴⁶⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 41.

⁴⁶¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 119; İbn Abdilber, *İsti'âb*, II, 575; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 318; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 11.

⁴⁶² İbn Hacer, *İsâbe*, II, 12.

⁴⁶³ İbn Abdilber, *İsti'âb*, II, 575; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 318; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 12.

⁴⁶⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 119; İbn Abdilber, *İsti'âb*, II, 575; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 318; İbn Hacer, *İsâbe*, II, 11.

2.6.2. Torunları

Safiyye bint Abdülmuttalib'in oğlu Saib b. Avvâm'dan soyu devam etmemiştir. Nesebi Zübeyr b. Avvâm'dan devam etmiştir. Zübeyr'in farklı evliliklerinden on bir erkek dokuz kız çocuğu olmuştur. İsmi geçen çocukları kaynaklarımızda hayatlarını tesbit edebildiklerimizdir.

2.6.2.1. Abdullah b. Zübeyr

Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm'ın annesi Esmâ bint Ebû Bekir'dir. Ninesi Hz. Peygamber'in halası Safiyye bint Abdülmuttalib'dir.⁴⁶⁵

Medine'ye hicretten sonra muhâcirlerin Medine'de dünyaya gelen ilk çocuğu olması sebebiyle doğumu büyük bir sevinç uyandırmış ve Abdullah'ın ismini Hz. Peygamber vermiştir.⁴⁶⁶

Babası ile birlikte Yermük Savaşı'na katılmıştır. Hz. Osmân döneminde Afrika fetihlerinde bulunmuştur. Cemel Vak'ası'nda ise ordunun bir kısmına komuta etmiştir.⁴⁶⁷ Yezîd b. Muaviye'ye biat etmeyen Abdullah b. Zübeyr üzerine ordular gönderilmiştir. En başta kardeşi Amr b. Zübeyr komutasında bir ordu gönderilmiş ardından ise Husayn b. Nümeyr komutasında bir ordu Mekke'yi muhasara etmiştir. Yezid'in ölümüyle Abdullah b. Zübeyr "Emîrü'l Mü'minîn" unvanıyla halifelğini ilân etmiştir.⁴⁶⁸

Uzun süren mücadeleler sonrası halife Abdülmelik zamanında Mekke üzerine Haccâc b. Yusuf es-Sekâfi gönderilmiş ve Abdullah b. Zübeyr bu mücadele sonrası 73/692 öldürülmüştür.⁴⁶⁹

⁴⁶⁵ İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 905; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 242; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, III, 363; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 218.

⁴⁶⁶ İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 905; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, III, 363; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 218; Yıldız, Hakkı Dursun, "Abdullah b. Zübeyr", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 145-146.

⁴⁶⁷ İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 906; Ziriklî, *A'lâm*, IV, 218; Yıldız, Hakkı Dursun, "Abdullah b. Zübeyr", *DİA*, I, 145-146.

⁴⁶⁸ İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 906; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 245.

⁴⁶⁹ Ziriklî, *A'lâm*, IV, 218.

Abdullah b. Zübeyr iyi bir eğitim almıştır ve 33'e yakın hadis rivayet etmiştir. Namazlarını büyük bir huşu ile kılan Abdullah b. Zübeyr; kıyamda, rükûda, secdede uzun vakitler geçirmesiyle tanınmıştır.⁴⁷⁰

2.6.2.2. Hamza b. Zübeyr

Hamza b. Zübeyr b. Avvâm annesi Kelboğulları kabilesinden er-Rebâb bint Üneyf b. Ubeyd b. Mesud b. Ka'b b. Uleym b. Cenâb'dır. Mus'ab b. Zübeyr'in ana-baba bir kardeşidir.⁴⁷¹

Hamza b. Zübeyr'in soyu devam etmemiştir. Zübeyr'in iki oğlu Urve ve Cafer ona varis olmuşlardır.⁴⁷²

2.6.2.3. Mus'ab b. Zübeyr

Mus'ab b. Zübeyr'in annesi Kelb kabilesinden er-Rebâb bint Üneyf b. Ubeyd b. Mesûd b. Ka'b'dır. Babası aşere-i mübeşşereden Zübeyr b. Avvâm'dır.⁴⁷³ Kendisiyle ilgili en fazla bilgi abisi Abdullah b. Zübeyr'in Hicaz'da halifelikliğini ilan ettikten sonraki zaman dilimine aittir. Abdullah b. Zübeyr, kardeşi Mus'ab b. Zübeyr'i Irak'a vali tayin etmiştir. Mus'ab Basra valiliğini yürütürken Kûfe üzerine bir ordu ile harekete geçmiştir. Böylece Kûfe'nin Abdullah b. Zübeyr'in hâkimiyetine geçmesine vesile olmuştur.⁴⁷⁴

Mus'ab b. Zübeyr 72/691 senesinde Abdülmelik b. Mervan'ın askerleri tarafından öldürülmüştür.⁴⁷⁵

⁴⁷⁰ İbn Abdilber, *İsti'âb*, III, 906; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 242; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, III, 368.

⁴⁷¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 186.

⁴⁷² İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 186.

⁴⁷³ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 182; Ziriklî, *A'lâm*, VIII, 149; Aycan, İrfan, "Mus'ab b. Zübeyr", *DİA*, İstanbul, 2006, XXXI, 221.

⁴⁷⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 183; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 267-268; Ziriklî, *A'lâm*, VIII, 149.

⁴⁷⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 183; Ziriklî, *A'lâm*, VIII, 149; Aycan, İrfan, "Mus'ab b. Zübeyr", *DİA*, XXXI, 221.

2.6.2.4. Urve b. Zübeyr

Urve b. Zübeyr b. el-Avvâm'ın annesi ise Esmâ bint Ebû Bekir'dir. Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe Urve'nin teyzesidir.⁴⁷⁶ Künyesi Ebû Abdullah'tır.⁴⁷⁷

Babası Zübeyr b. Avvam ve Hz. Âişe'nin aktif olarak yer aldığı Cemel Vakası'nda yaşının küçük olması sebebiyle Urve yer almamıştır.⁴⁷⁸ Urve b. Zübeyr siyasi eylemlerden uzak kalarak daha çok ilimle iştigal etmiştir. Emeviler döneminde Medine'nin Akîk mevkiinde münzevî bir hayat yaşamıştır.⁴⁷⁹ Bu noktada çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Urve, birçok fakihin vefat ettiği “Senetü'l-Fukahâ” yılında 94/713 yılında Medine civarındaki Fur köyünde vefat etmiştir.⁴⁸⁰

2.6.2.5. Amr b. Zübeyr

Amr b. Zübeyr b. Avvâm'ın annesi Ümmü Hâlid künyesiyle tanınan Eme bint Hâlid b. Sâid el-Âs'tır.⁴⁸¹ Amr b. Zübeyr kardeşi Abdullah b. Zübeyr'e karşı düşmanca tavırlar sergilemiştir. Medine valisi Amr b. Saîd bu durumdan istifade ederek Amr b. Zübeyr'i kardeşi Abdullah'ın üzerine ordu komutanı olarak tayin etmiştir. Ancak Amr'ın ordusu yenilmiştir.⁴⁸² Abdullah, kardeşi Amr'ı kırbaçlatmış ve ardından hapsetmiştir. Amr b. Zübeyr bir müddet sonra hapisanede 60/680'de ölmüştür.⁴⁸³

2.6.2.6. Cafer b. Zübeyr

Cafer b. Zübeyr b. Avvâm'ın annesi Zeyneb bint Mersed b. Amr'dır.⁴⁸⁴ Cafer b. ez-Zübeyr'in çocuklarından Muhammed, Ümmü Hasan ve Hammâde'nin anneleri

⁴⁷⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 178; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, IV, 422.

⁴⁷⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâm*, IV, 421.

⁴⁷⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 179; Aycan, İrfan, “Urve b. Zübeyr”, *DİA*, İstanbul, 2012, XLII, 183-185.

⁴⁷⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 181; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, IV, 423.

⁴⁸⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 182.

⁴⁸¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 185; Önkal, Ahmet, “Amr b. Zübeyr b. Avvam”, *DİA*, İstanbul, 1994, III, 95.

⁴⁸² İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 185.

⁴⁸³ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 186.

⁴⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 184; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, I, 341.

Ümmü Veled'dir.⁴⁸⁵ Cafer b. Zübeyr'in uzun müddet yaşadığı kaynaklarda geçmektedir. Süleyman b. Abdülmelik'in halifeliği döneminde vefat etmiştir.⁴⁸⁶

2.6.2.7. Münzir b. Zübeyr

Münzir b. Zübeyr b. Avvâm'ın annesi, Ebû Bekir'in kızı Esmâ bint Ebû Bekir'dir. Münzir b. Zübeyr, Ebû Osmân olarak künyelenmiştir.⁴⁸⁷ Münzir b. Zübeyr'in çocuklarının isimleri; Muhammed, Abdurrahman, İbrâhim, Ubeydullah, Amr, Ebû Ubeyde, Mu'aviye, Âsım, Fâtıma, Ömer, Avn, Abdullah'tır.⁴⁸⁸

2.6.2.8. Hâlid b. Zübeyr

Hâlid b. Zübeyr b. Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzâ b. Kusay'ın annesinin künyesi Ümmü Hâlid'dir. İsmi ise Esmâ bint Hâlid b. Sa'd b. el-Âs b. Ümeyye'dir.⁴⁸⁹

2.6.2.9. Ubeyde b. Zübeyr

Ubeyde b. Zübeyr b. Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzâ b. Kusay'ın annesi Zeyneb'tir.⁴⁹⁰

⁴⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 184.

⁴⁸⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 184.

⁴⁸⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 182.

⁴⁸⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 182.

⁴⁸⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 184.

⁴⁹⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 186.

SONUÇ

Hız. Peygamber; ailesi, akrabaları, arkadaşlarıyla birlikte İslâm toplumunu oluşturmuşlardır. İslâm'ı en olgun ve kemal noktasında tatbik etmiş ve yaymışlardır. İslâm'ın kıyamete dek intikali de onların oluşturduğu sarsılmaz temel varlığı ile mümkün olacaktır. Kainâtın yaratıcısı Allah-u Teâlâ'nın bize gönderdiği Kutsal Kitab'ı anlayabilmemiz için Hız. Peygamber'in sünnetini idrak etmemiz şarttır. Hız. Muhammed'in dedesi Abdülmuttalib örnek kişiliği ahlâkî faziletleri ve Mekke'nin lideri olması sebebiyle evlatları üzerinde olumlu etkiler bırakmıştır. Zemzem suyunu ortaya çıkarması evlatları arasında övünç kaynağı olmuştur. Hayatı boyunca birden fazla hanımla evlenen Abdülmuttalib, on üç erkek, altı kız evlat sahibi olmuştur.

Araştırmamızın ana konusu olan Hız. Peygamber'in halaları kronolojik olarak Ümeyme'den başlayarak, elde edilen bilgiler sunulmaya çalışılmıştır. Hız. Peygamber'in Ümeyme, Ümmü Hâkim el-Beyzâ, Berra, Âtike, Ervâ ve Safiyye olmak üzere altı halası vardır. Bunlardan Safiyye, Ervâ ve Âtike İslâm'la şereflenmiştir.

Halalarından Safiyye'nin peygambere olan bağlılığı yeğeni olmanın ötesindedir. Savaşlarda gösterdiği büyük sabır ve sebatıyla, mücadelesiyle ilâhi emirleri özümseyen en güzel örneklerden birisidir. Âtike ve Ervâ'nın müslüman olup olmadıklarına dair bilgiler ihtilafli da olsa, asıl kaynaklardan olan İbn Sâd'ın "*et-Tabâkatü'l-Kübrâsı*"nda bu halalarının Mekke'den Medine'ye hicret ettikleri bilgisi mevcuttur. Diğer halaları Ümmü Hakim el-Beyzâ, Berra ve Ümeyme'nin hayatları hakkında geniş bilgi bulunmamaktadır.

Hız. Peygamber'in halaları gibi çocukları ve torunları da İslâm davası uğrunda büyük mücadeleler vermişlerdir. Halalarından bazıları evlatlarını Allah yolunda kaybetmişlerdir. Her zaman Hız. Peygamber'in arkasında durmuşlar, canlarını feda edebilecek kadar cesaretli davranmışlardır.

Halalarının Bedir, Uhud ve Hendek Gazveleri'ndeki gayretleri bir kadın olarak takdire şayandır. Ayrıca şair olan bu halalar peygamber efendimize ve babaları Abdülmuttalib'e söyledikleri mersiyelerle gerçek sevgilerini ve bağlılıklarını göstermişlerdir.

Halalarının müslüman olan çocukları ve torunları da Hz. Peygamber'e bağlılık ve İslâm'ı yaşamadaki gayretleriyle yaşadıkları döneme, sonraki asırlara örnek olmuşlardır.

Hz. Peygamber'in halalarından bazıları ile çocuklarından ve torunlarından müslüman olanların Rasûlüllah'a dâvetinde nedenli destek olduklarını ve Allah Rasûlü'nün en sıkıntılı dönemlerinde O'nun ihtiyaç duyduğu yardımı O'na verdikleri görülmektedir.

Ne yazık ki gerek halalarından gerekse çocuklarından ve torunlarından müslüman olmayanları da müşahede edilmiştir.

Rasûlüllah'ın diğer akrabalarının da ele alındığı bir çalışma yapılmasına ihtiyaç olduğu kanaatindeyiz. Çalışmamızın bu nevi araştırmalara öncülük edeceğini ümit ediyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

- AĞIRMAN**, Mustafa, “Hâris b. Fihri”, *DİA*, İstanbul, 1997, XVI, 196.
- AHMED CEVDET PAŞA**, (ö. 1312/1895), *Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ*, Bedir Yay., İstanbul, 1972.
- AHMED B. HANBEL**, Ebû Abdillâh b. Muhammed (ö. 241/855), *el-Müsned*, Beyrût, 2001.
- ALGÜL**, Hüseyin, *İslâm Tarihi*, Gonca Yay., İstanbul, 1983.
- _____, “Hamza”, *DİA*, İstanbul, 1997, XV, 500-502.
- _____, “Hılfu'l-Mutayyebîn”, *DİA*, İstanbul, 1998, XVIII, 32-33.
- APAK**, Âdem, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi*, Ensar Yay., İstanbul, I, 2012.
- ATEŞ**, Ali Osman, “Kusay b. Kilâb”, *DİA*, Ankara, 2002, XXVI, 460-461.
- AVCI**, Casim, “Kinâne”, *DİA*, Ankara, 2002, XXVI, 31-32.
- AYCAN**, İrfan, “Mus'ab b. Zübeyr”, *DİA*, İstanbul, 2006, XXXI, 221.
- _____, “Urve b. Zübeyr”, *DİA*, İstanbul, 2012, XLII, 183-185.
- AYKAÇ**, Mehmet, “Hamne bint Cahş”, *DİA*, İstanbul, XV, 1997, 497.
- el-BELÂZÜRÎ**, Ahmed b. Yahya (ö. 279/892), *Ensâbü'l-Eşraf*, Thk. Süheyl Zekkâr, Riyâd Salih, Beyrût, 1996.
- el-BÂŞÂ**, Abdurrahman Rafet, *Süver'un min Hayâtü's-Sahâbe*, Kâhire, 2006.
- BAŞARAN**, Selman, “Ervâ bint Abdülmuttalib”, *DİA*, İstanbul, 1995, XI, 317.
- _____, “Ervâ bint Küreyz”, *DİA*, İstanbul, 1995, XI, 317.
- el-BEYHAKÎ**, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin (ö. 458/1066), *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetü Ahvali Sâhibi's-Şerîa*, Beyrût, 1996.
- el-BUHÂRÎ**, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl (ö. 256/870), *Sahîhu'l-Buhârî*, Beyrût, 2006.
- CEVÂD**, Ali, *el-Mufasssal fî Târîhi'l-Arab Kable'l-İslâm*, Beyrût, 1968.
- ÇAKAN**, İsmail Lütfi, “Abdullâh b. Cahş”, *DİA*, İstanbul, 1988, I, 89-90.
- DİA**, “Abbas”, *DİA*, İstanbul, 1988, I, 16-17.
- ed-DİMAŞKÎ**, Muhammed b. Salih (ö. 942/1536), *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sireti Hayri'l-İbâd ve Zikri Fadâilîhi ve Ahvâlihi fî'l-Mebde ve'l-Meâd*, Çev. Halil İbrahim KAÇAR, Hüseyin KAYA, Ocak Yay., İstanbul, 2006.

- ed-DİYÂRBEKRÎ**, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan (ö. 990/1582), *Târîhü'l-Hamis fi Ahvâli Enfesi Nefis*, Beyrût, 1866.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Târîhi*, Red. Hakkı Dursun Yıldız, Çağ Yay., İstanbul, 1986.
- EBÛ DÂVÛD**, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî (ö. 275/889), *Sünenü Ebû Dâvûd*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd, Mısır, tsz.
- EBÛ-ZEHRA**, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa, *Son Peygamber Hazreti Muhammed*, Çev. Mehmet Keskin, İstanbul, 1993.
- EFENDİOĞLU**, Mehmet, "Zübeyr b. Avvam", *DİA*, İstanbul, 2013, XLIV, 522.
_____, "Velîd b. Ukbe", *DİA*, İstanbul, 2013, XLIII, 35-36.
- el-EZRÂKÎ**, Ebü'l-Velîd b. Abdullah (ö. 250/864), *Âhbaru Mekke*, Mekke, 2002.
- FAYDA**, Mustafa, "Âtike bint Abdulmuttalib", *DİA*, İstanbul, 1991, IV, 73.
_____, "Adnân", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 391-392.
_____, "Nesî", *DİA*, İstanbul, 2006, XXXII, 578-579.
_____, "Abdümenâf b. Kusay", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 287-288.
- FIĞLALI**, Ethem Ruhi, "Ebû Tâlib" *DİA*, İstanbul, 1994, X, 237-238.
- HAMÎDULLAH**, Muhammed (ö. 2002), *İslâm Peygamberi*, Çev. Salih Tuğ, İstanbul, 2001.
_____, "Zeyneb bint Cahş", *DİA*, İstanbul, 2013, XLIV, 357-358.
- HİZMETLİ**, Sabri, *İslâm Tarihi İlk Dönem*, Ankara, Ankara Okulu Yay., 2011.
- İBN ABDİLBER**, Abdullah b. Muhammed (ö. 463/1071), *el-İsti'âb fi Ma'rifeti'l-Ashâb*, Thk. Alî Muhammed el-Becâvî, Kâhire, tsz.
- İBN HABÎB**, Cafer b. Muhammed el-Hâşimî (ö. 245/860), *Kitâbü'l-Muhabber fi Ahbari Kureyş*, Tashih, Hurşid Ahmed Faruk, Beyrût, 1985.
- İBN HACER**, Ahmed b. Alî el-Askalânî (ö. 852/1448), *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, Kâhire, 1328.
- İBN HÂKİM**, Ebû Abdullah İbnü'l-Beyyi Muhammed (ö. 405/1014), *el-Müstedrek ale's Sahihayn*, Beyrût, 1986.
- İBN HAZM**, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd (ö. 354/1064), *Cevâmi'us-Sîre*, Kâhire, tsz.

- İBN HİŞÂM**, Ebû Muhammed Abdülmelik (ö. 213/828), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Thk. Muhammed es-Sekkâ, İbrahim el-Ebyârî, Mısır, 1936.
- İBN İSHÂK**, Muhammed b. İshâk b. Yesâr (ö. 151/768), *es-Sîre: Kitâbü'l-Mebde' ve'l-Meb'as ve'l-Meğazî*, Thk. Tâhâ Abdurraûf Sa'd Bedevî, Kâhire, 1998.
- İBN KAYYİM**, el-Cevziyye, Şemsüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr (ö. 751/1350), *Zâdü'l-Meâd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, Kâhire, 1347.
- İBN KESİR**, Ebü'l-Fidâ İsmâ'il (ö. 774/1372), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrût, 1966.
- İBN KUDÂME**, Ebû Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed (ö. 620/1223), *el-Muğnî*, Beyrût, 1985.
- İBN KUTEYBE**, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dîneverî (ö. 276/889), *el-Ma'ârif*, Beyrût, 1970.
- İBN SA'D**, Ebi Abdillâh Muhammed (ö. 230/844), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrût, tsz.
- İBN SEYYİDİ'N-NÂS** (ö. 734/1334), *Uyûnü'l-Eser fî Fünûni'l-Meğazî ve's-Şemâilî ve's-Siyer*, Beyrût, tsz.
- İBNÜ'L-ESİR**, İzzüddin Alî b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî (ö. 630/1232), *el-Kâmil fî't-Târih*, Beyrût, 1965.
- _____, *Üsdü'l-Ğâbe fî Mârifeti's-Sahâbe*, Kâhire, 1973.
- KALLEK**, Cengiz, "Vesk", *DİA*, İstanbul, 2013, XLIII, 70.
- KÂNDEHLEVÎ**, Yusuf, *Hayatü's-Sahabe*, Dimaşk, 1969.
- KAPAR**, Mehmet Ali, "Ebû Leheb", *DİA*, İstanbul, 1994, X, 178-179.
- el-KASTALÂNÎ**, Şihâbüddin Ahmet (ö. 923/1517), *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*, Çev. Şair Abdalbaki, İstanbul, 1984.
- KAVAKLIOĞLU**, Mahmut, "Tuleyb b. Umeyr", *DİA*, İstanbul, 2012, XLI, 362.
- KAZICI**, Ziyâ, *Hz. Muhammed'in Eşleri ve Aile Hayatı*, İstanbul, 1993.
- KEHHÂLE**, Ömer Rıza (ö. 1987), *A'lamü'n-Nisâ fî Âlemeyi'l-Arab ve'l-İslam*, Dimaşk, 1959.
- _____, *Mu'cemu Kabâilî'l-Arab*, Beyrût, 1982.
- Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Haz. Heyet, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2007.
- KÖKSAL**, Mustafa Âsım (ö. 1998), *İslâm Târîhi, Hz. Muhammed ve İslâmiyet Mekke Devri*, Şamil Yay., İstanbul, 1981.
- KÖTEN**, Âkif, "Abdullah b. Ebû Ümeyy", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 97.

- KUTLUAY**, Abdülaziz, *Siyeru- Sahabe*, İstanbul, 2005.
- KÜÇÜK**, Raşit, “Ebû Ahmed b. Cahş”, *DİA*, İstanbul, 1994, X, 88.
- KÜÇÜKAŞCI**, Mustafa Sabri, “Mudar”, *DİA*, İstanbul, 2005, XXX, 358-359.
- _____, “Nizâr”, *DİA*, İstanbul, 2007, XXXIII, 198-199.
- _____, “Zübeyr”, *DİA*, İstanbul, 2013, XLIX, 521.
- LİNGS**, MARTİN, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, Çev. Nazife Şişman, İnsan Yay., İstanbul, 2006.
- MARTI**, Huriye, “Ümmü Külsûm bint Ukbe”, *DİA*, İstanbul, 2012, XLII, 325.
- MEHMET EMRE**, *Hanım Sahâbeler*, Çelik Yay., İstanbul, tsz.
- el-MEVDÛDÎ**, Ebû'l-A'lâ (ö. 1979), *Tefhimu'l-Kur'ân*, Çev. Muhmmmed Kayanî vdğr., İnsan Yay., İstanbul, 1991.
- MÜSLİM**, Ebü'l- Hüseyin Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbü'rî (ö. 261/874), *Sahîh-u Müslim*, Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Beyrût, 1955.
- ÖNKAL**, Ahmet, “İfaza”, *DİA*, İstanbul, 2000, XXI, 505-506.
- _____, “Amr b. Zübeyr b. Avvâm”, *DİA*, İstanbul, 1994, III, 95.
- POLAT**, Salahattin, “Ebû Seleme el-Mahzumî”, *DİA*, İstanbul, 1994, X, 229.
- SA'İD HAVVA**, *el-Esâs Fi's-Sünne*, Çev. Abdurrahim Ali Uyar, vdğr., İstanbul, 1991.
- SARIÇAM**, İbrahim, “Hâris”, *DİA*, İstanbul, 1997, XVI, 194.
- es-SEHHÂR**, Abdülhâmit Cûde, *Peygamber Efendimiz (Siyer Kıssaları)*, İstanbul, 1980.
- es-SEM'ÂNÎ**, Ebû Sa'd Abdülkerim b. Muhammed b. Mansûr (ö. 562/1166), *el-Ensâb*, Beyrût, 1988.
- SEZİKLİ**, Ahmet, “Abdülmuttalib”, *DİA*, İstanbul, 1988, I, 272-273.
- SÜBHÂNÎ**, Cafer, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, Çev. Ferman Kızmaz, Hatice Kızmaz, İstanbul, 2006.
- es-SÜHEYLÎ**, Ebû'l Kasım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed (ö. 581/1185), *er-Ravdu'l-Unufî Şerhi's-Sireti'n-Nebeviyye li-İbn Hişâm*, Kâhire, 1967.
- ŞAHYAR**, Ayşe Esra, “Zeyneb bint Ebû Seleme”, *DİA*, İstanbul, 2013, XLIV, 358-359.
- eş-ŞENNÂVÎ**, Abdülaziz, *Nisâü's-Sahâbe*, Trc. Taceddin Uzun, İstanbul, tsz.
- ŞULUL**, Kasım, *Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, İnsan Yay., İstanbul, 2011.
- ŞİBLÎ**, Mevlânâ (ö. 1914), *Asr-ı Saâdet*, Çev. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul, 1977.

- et-TABERÎ**, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/922), *Târîhu'r-Rusûl ve'l-Mülûk*, Thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim, 2. Bsm., Kâhire, 1968.
- _____, *Câmiu'l-Beyân an-Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 2. Bsm., Mısır, 1954.
- et-TİRMİZÎ**, Ebû İsâ Muhammed (ö. 279/892), *es-Sünen*, Mısır, 1954.
- TOPALOĞLU**, Bekir, "Abdullah", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 75-76.
- URALER**, Aynur, "Safiyye bint Abdülmuttalib", *DİA*, İstanbul, 2008, XXXV, 475-476.
- el-VÂKIDÎ**, Muhammed b. Ömer (ö. 207/747), *Kitâbü'l-Meğazî*, Thk. Marsden Jones, Beyrût, 1984.
- el-YA'KÛBÎ**, İbn Vâdîh Ahmed b. İshâk b.Cafer (ö. 292/904), *Târîhü'l-Ya'kûbî*, Beyrût, tsz.
- YILDIZ**, Hakkı Dursun, "Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm", *DİA*, İstanbul, 1988, I, 145-146.
- YİĞİT**, İsmail, "Osman b. Affân", *DİA*, İstanbul, 2007, XXXIII, 438-443.
- ez-ZEHEBÎ**, Şemsüddîn b. Ahmed (ö. 748/1347), *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Beyrût, 1985.
- ez-ZİRİKLÎ**, Hayreddin (ö. 1976), *el-A'lâm Kâmûsü Terâcim li-Eşher'ir-Ricâl ve'n-Nisâ*, Beyrût, 1997, I-XIII.
- ZÜBEYRÎ**, Ebû Abdullah Mus'ab (ö. 236/851), *Kitâb-u Nesebi Kureyş*, Kâhire, 1982.

 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>
--	--	---

Öz Geçmiş

Zeynep YAVUZ Konya’da dünyaya geldi. İlk, orta ve lise tahsilini Konya’da tamamladı. 2013 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. Aynı yıl İslâm Tarihi anabilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı.

2014 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ihl meslek dersleri öğretmeni olarak göreve başladı. Hâlen görevine devam etmektedir.